

4/2012

15. ročník

cena 30 Kč

POODŘÍ

ČASOPIS OBYVATEL HORNÍ ODRY

Z obsahu:

Dvořisko u Oder

Farář Jan Böhm ze Studénky

Polouvsí 1412–2012

Významné stromy v Bernarticích n. O.

POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry

www.casopispoodri.cz

Vydává Společnost přátel Poodří (IČ: 64627870) ve spolupráci se ZO ČSOP Odry, ZO ČSOP Jeseník nad Odrou, Správou chráněné krajinné oblasti Poodří a Svazkem obcí Region Poodří.

Redakční rada: Ing. Radim Jarošek, Ing. Petr Lelek, Lumír Kuchařík, Ing. Alena Malíková, MVDr. Kateřina Křenková, Mgr. Ivan Bartoš, Jiří Zelený

Adresa redakce: Oblá 11, 709 00 Ostrava – Mariánské Hory

E-mail: radim.jarosek@volny.cz

Počítačová sazba a grafické zpracování: Aleš Luzar

Tisk: OFTIS, Ostrava

Vydávání povoleno Ministerstvem kultury ČR, registrační číslo: MK ČR E 12812

ISSN 1803-2338

Vychází 4 čísla ročně.

Cena jednoho čísla: 30 Kč, předplatné: 120 Kč

Objednávky předplatného na adrese redakce.

XV. ročník, č. 4/2012

Číslo vyšlo v červenci 2013.

Titulní strana obálky: Rybník Bezruč u Jistebníku po výlovu (Foto Jan Lipina).

Tato strana: Na sádkách (Foto Jan Lipina).

Ceník reklamy v POODŘÍ

Umístění na 3. nebo 4. straně obálky (černobílá) formát: A4 – 10 000 Kč, A5 – 5000 Kč, A6 – 2500 Kč
Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí požadavku na reklamu, úpravu ceny (např. při opakované reklamě ve více číslech apod.) resp. řešení formou protislužby (např. propagací POODŘÍ v jiném periodiku).

REDAKCE DĚKUJE ZA FINANČNÍ PŘÍSPĚVEK NA TISK TOHOTO ČÍSLA:

- Obcím Albrechtický, Bartošovice, Bernartice nad Odrou, Hladké Životice, Jakubčovice nad Odrou, Jeseník nad Odrou, Jistebník, Kunín, Polanka nad Odrou, Proskovice, Pustějov, Stará Ves nad Ondřejnicí, městysu Suchdol nad Odrou, městu Odry.
- Všem čtenářům, kteří přispěli jakoukoliv částkou nad předplatné.

Obsah

Nové Oldřůvky (Nový Oldřichov, Nová Ves, Neu-Ulrichsdorf, Neundorf, Neudorf). Historie filiálního kostela sv. Jana Křtitele Jana Krejčová	4	Fotografická publikace „Jistebník – odhalená krása“ Jana Lipiny Radim Jarošek	58
Dvořisko u Oder – zaniklá sláva osady Hennhof Pavel Kašpar st., Emil Mateiciuc	8	Otec mi dal dokonce do rukou hůl. Příběh Anny Schmidtové, provdané Böhmové Daniel Řičan	60
Za rodovými kořeny a členy rodiny Profesora Antona Rolledera Pavel Kašpar st., Emil Mateiciuc	19	Lesní kostel Martina Schneidera v lesích za Suchdolem n. O. Daniel Řičan	62
Farář Böhm ze Studénky Radim Jarošek	35	Místa k zamyšlení – balvan a kmen Radim Jarošek	64
Významné stromy v Bernarticích nad Odrou Jitka Staňková, Ilona Stavínohová	39	Skauti na Staré Vodě Jan Pečínka	65
Polouvsí 1412–2012 Radim Valošek, René Štec	41	Rukevník východní – zelený vetřelec Petr Lelek	67
Volyňští Češi Josef Kubový	49	Ekozemědělci přírodě Alena Malíková a Pavlína Samsonová	68

Vážení čtenáři,

dostává se vám do rukou poslední číslo 15. ročníku a k tomuto půlkulatému výročí jsme pro vás připravili malý dárek v podobě přiloženého DVD. Najdete na něm všechna čísla od nultého ročníku, obsahy, rejstříky a další.

Děkujeme všem, kteří se na něm doposud podíleli jako autoři textů, fotografií, ilustrací nebo radou či finanční pomocí.

POODŘÍ má podtitul „časopis obyvatel horní Odry“. Zveme vás k jeho dalšímu spoluvytváření pro nás i pro ty, kteří po nás teprve přijdou.

- redakce

Nové Oldřůvky (Nový Oldřichov, Nová Ves, Neu-Ulrichsdorf, Neundorf, Neudorf). Historie filiálního kostela sv. Jana Křtitele

Jana Krejčová

První zmínka o kostele v Nových Oldřůvkách, tehdy dřevěném, se činí již k roku 1591.¹⁾ Starý kostel byl v roce 1784 od základů přestavěn, nový presbytář a nová zákristie byly vydlážděny velkými břidlicovými deskami. V letech 1853/1854 byla dřevěná věž kostela nahrazena cihelnou, loď byla zaklenuta, střecha pokryta břidlicí, postavena nová kazatelna a hlavní oltář a byla pořízena nová kněžská roucha.²⁾ Náklady na výstavbu hradila obec a patron kostela (náboženský fond), ovšem hlavní tíha ležela na tehdejší starooldřůvském knězi P. Ignázi Gerschovi.

V roce 1784 byla postavena také budova **fary**, patrně zde měla být zřízena i farnost, což se nestalo a farní budova poté sloužila jako škola. Nové Oldřůvky zůstaly (a to od roku 1635) spolu se Starými Oldřůvkami a Guntramovicemi filiální k farnímu kostelu v Budišově (Nové Oldřůvky až do roku 1786).³⁾ Nakonec byla v tomtéž roce ve Starých Oldřůvkách zřízena kuracie a v roce 1859 farnost. Právě prvním farářem v samostatné farnosti byl již zmíněný P. Ignaz Gersch, který do té doby působil jako kaplan v Budišově. Farní kostel ve Starých Oldřůvkách (nyní Budišov nad Budišovkou-Staré Oldřůvky) je zasvěcen Navštívení Panny Marie.

Orientovaný filiální **kostel sv. Jana Křtitele v Nových Oldřůvkách** stál na hřbitově přibližně ve středu obce, vpravo od komunikace ve směru z Barnova do Čermné ve Slezsku, a to ve svahu mírného návrší. Z tohoto důvodu byla cesta před kostelem zpevněna zídou. Po levé straně hřbitova byla obecná škola č.p. 30, naproti kostela stál hostinec č.p. 36 a téměř pod ním rychta č.p. 6.⁴⁾ Průčelí kostela lícovalo s kratší stranou hřbitova, který byl obehnan, stejně jako i ostatní hřbitovy na Libavsku, kamennou zídou, která lemovala jeho obdélný půdorys. Míval svého strážce, který stával opřen o kříž uprostřed hřbitova. Jeho povinností bylo starat se, aby v noci nepřišel na hřbitov někdo živý. V pověstech se rovněž zmiňuje mladá matka, které zemřelo dítě a která za ně držela na hřbitově stráž do té doby, než přivezli dalšího nebožtíka. Tradovalo se také, že olomoucký biskup Stanislav Pavlovský potrestal místního občana, protože zneužil své sestry. Provinilec byl odsouzen v Libavě, kde ve vězení spáchal sebevraždu.

Stavba kostela na půdorysu protáhlého obdélníka, s několikrát odstupňovaným kněžištěm, byla kryta sedlovou střechou, z jejíhož hřebene za průčelím vyrůstala hranolová a poměrně nízká věž, opatřená v úrovni zvonů okny. Pokryta byla jehlancovou střechou a ukončena makovicí s křížkem. Do lodi

byla prolomena z každé(?) strany tři okna, půlkruhově zakončená. Průčelí bylo po obvodu lemováno širokou, barevně odlišenou (bílou) lizénou, v centru průčelí byl půlkruhově zakončený vstup do kostela a ve štítu jeden kulatý okenní otvor.

Nové Oldřůvky, nedatováno. Archiv Jindřicha Machaly.

Do kostela se vstupovalo kamenným schodištěm asi o pěti až sedmi stupních.

Mše svatá se od roku 1786 sloužila v Nových Oldřůvkách každou třetí neděli. V 17. století jezdil hrát do novooldřůvského, ale i starooldřůvského kostela kantor z Budišova. K roku 1808 kostel měl jen **hlavní oltář** a **kůr** s pozitivem a vlastnil nějaké stříbro a pozemky. **Oltářní obraz** Křest Pána Ježíše byl prací vídeňského malíře Karla von Schönbrunnera, pořízený při poslední přestavbě kostela. V kostele se nacházely i dva obrazy od moravskobereounského malíře Josefa Kriestena, a to Kristus v hrobě a Sv. Florián (1859) a také obrazy Křížové cesty od neznámého autora, které Kriesten v roce 1858 restauroval.⁵⁾ K dřívějšímu vybavení patřil i **pozitiv** se šesti rejstříky, který roku 1791 postavil Franz Schwarz, varhanář ve Městě Libavé č.p. 170 (narozen 11. 7. 1739 ve Městě Libavé, zemřel 19. 8. 1793 tamtéž a tam rovněž pohřben).⁶⁾ Kostel si nové varhany opatřil v roce 1873 od krnovské firmy bratří Riegrů. V seznamu varhan, které Riegrové stavěli, mají novooldřůvské varhany opusové číslo tři. Náklad na jejich pořízení činil 900 fl.⁷⁾

Tři **zvony** (asi pětimetrákový zvon a další o hmotnosti 2¾ q a 1¼ q) byly přeneseny ze starého kostela, největší z nich ulil roku 1772 olomoucký zvonař Josef Wolfgang Straub. Ten byl zavěšen až nad věžními hodinami.⁸⁾ Současně s přestavbou kostela roku 1854 byl obcí pořízen čtvrtý zvon. Po rekvizici zvonů nechal farní úřad pořídit ve dvacátých letech nové, ty však byly v roce 1943 také odevzdány na válečné účely. Věžní hodiny dodala

firma Turmuhren-Bauanstalt des Fr. W. Beitel in Bärn v roce 1907.⁹⁾

Hřbitov

Jak již bylo uvedeno, byl pozemek svatého pole oddělen od okolí kamennou zídou. Do ohradní zdi byla vestavěna kamenná omítnutá kaple (márnice?). Další dvě kaple postavené na podkovovitém půdorysu jsou uváděny v blízkosti presbytáře a v blízkosti věže.

Obec, nedatováno. Archiv Jindřicha Machaly.

Obec

První písemná zmínka o obci pochází z roku 1456,¹⁰⁾ kdy je zmíněna v listině olomouckého biskupa Bohuše ze Zvole (1454–1457) jako Neu-Urichsdorf, v urbáři je obec k roku 1600 zmíněna jako Neundorf. Zpočátku Nové Oldřůvky náležely k budišovskému statku. Od roku 1850 správně příslušely k politickému okresu hranickému a soudnímu libavskému, od roku 1855 pak k politickému okresu Město Libavá, poté od roku 1868 k okresu šternberskému a od roku 1909 k okresu Moravský Beroun. V roce 1945 připadly k okresu Olomouc a v roce 1949 k okresu Vítkov.¹¹⁾

V červenci roku 1945 byl prováděn v jednotlivých obcích soupis obyvatel německé národnosti. V Nových Oldřůvkách tehdy žilo 60 mužů, 106 žen a 64 dětí do čtrnácti let věku, tj. celkem

Opuštěná obec, konec 40. let 20. století. Archiv Jindřicha Machaly.

230 osob. Komisařem byl snad jen necelý měsíc Jaroslav Faltýnek, z Nových Oldřůvek odešel do stejné funkce do Barnova.¹²⁾ Nové Oldřůvky byly přiděleny v roce 1948 pod dohled stanice Sboru národní bezpečnosti v Budišově nad Budišovkou. Do vojenského újezdu Libavá byla obec zahrnuta spolu s Bělou a Heroltovicemi až k 1. únoru 1952, následně převzala armáda lesy i zemědělskou půdu. V této době již olomoucká konzistoř neměla práždný vliv na transfer církevního majetku, a proto se také v archívech žádné dokumenty nedochovaly.

Obec byla demolována asi v roce 1961.

Připomeňme ještě, že katastrem obce mimo řeky Odry protékaly dva potoky, tj. Neudorfer Bach (Novoveský či Novooldřůvský potok) a Trankenbach (Napajedlo).

Na řece Odře pracoval jediný mlýn a to rychtářský zv. Neudorfermühle (č.p. 21), při kterém až do poloviny 19. století bývala pila a později zase elektrárna. Mlýn se pronajímal. Rychta č.p. 6 byla od druhé poloviny 17. až do 19. století v držení jednoho rodu, tj. Schwantzerů, naposledy ji užívala rodina Oswalda Polzera. V blízkosti bývalého mlýna stojí dodnes masivní železobetonový most přes řeku Odru z roku 1908. Most je památkově chráněn. Větrný mlýn v obci stál od roku 1887, ale po zásahu bleskem chátral, až byl zcela rozebrán.

Obec byla známá těžbou kvalitní břidlice a vzhledem k nejvyšší bonitě půdy na Libavsku se místním usedlíkům dařilo lépe, než tomu bývalo v okolních obcích.

Kněží spravující starooldřůvskou farnost¹³⁾

1510, *frater Hieronym*, kněz karmelitského řádu, připomíná se k roku 1510.

1528, *P. Jan*, farář, připomíná se k roku 1528. Pak následuje mezera až od roku 1584.

1584, *P. Jan Fiker*, farář budišovský, spravoval faru po knězi, který ze Starých Oldřůvek uprchl. Zmíněn k roku 1584. Až do roku 1585 každou čtvrtou neděli měl bohoslužby budišovský kaplan. Později byli do Oldřůvek k výpomoci posláni *P. Petrus*, SJ z Libavé a další dva jezuité z olomoucké koleje, kteří sem utekli před morem.

1585 – 1587(?), *P. Sebastian Neander*, farář.

1588 – 1595, *P. Martin Hankel*, ten k 22. prosinci 1590 požádal o faru v Guntramovicích, ale dočasně musel obstarávat duchovní správu na obou místech.

1597 – 1598, *P. Jiří Kocher*, který v letech 1590–1594 spravoval faru v Guntramovicích.

1599 – 1601, *P. Martin Peninger*, farář budišovský.

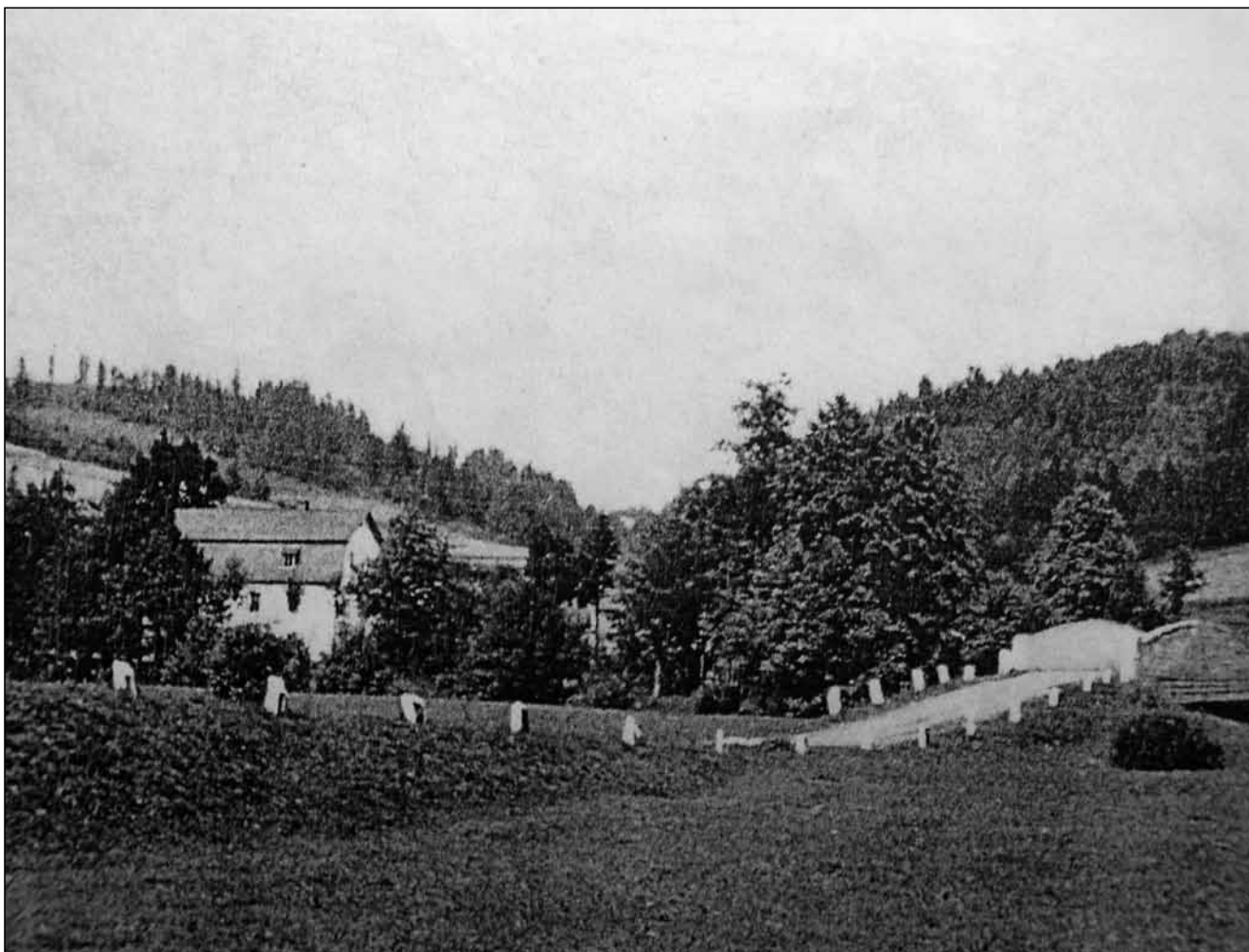
1601 – 1604, *P. Klement Resch*.

1604 – 1619, *P. Řehoř Rulandus*.

1619 – 1622, *P. Mates Kinzel*, odtud odešel do Guntramovic.

1622 – 1624, *P. Jan Scultetus*.

1624 – 1629(?), *P. Kryštof Eckert*.

Mlýn na Odře, nedatováno. Archiv Jindřicha Machaly.

1629(?) – 1631(?), *P. Kašpar Kress*, kněz velmi činný při obracení obyvatelstva na katolickou víru. V některých letech byl současně i farářem v Potštátě a Guntramovicích.

1633 – ?, *P. Jan Kuner*, budišovský farář, spravoval také Staré i Nové Oldřůvky.

Údaje až do roku 1770 se nepodařilo dohledat.

1770–1775(?), *Antonín Maria hrabě Vetter z Lillí (Vetter de Lillii)*, farářem a děkanem budišovským byl od 27. října 1770, zároveň se stal provizorem ve Staré Vsi (Starých Oldřůvkách). Narodil se 7. května 1746 v Schönsteinu, studoval na univerzitě v Olomouci, nesídelním kanovníkem byl zvolen 10. listopadu 1761, doktorátu dosáhl roku 1766, sídelním kanovníkem se stal roku 1775, držel rezidenci ve Wurmově ul. č. 7. V roce 1777 byl jmenován kancléřem olomoucké univerzity a o rok později se stal asesorem konzistoře v Olomouci. Prelátem arcijáhnem byl jmenován roku 1778. To již byl superiorem brněnského kněžského semináře. Zemřel 22. ledna 1806.¹⁴⁾

20. říjen 1785 – červenec 1810, *P. Bernard Lindner*, lokální kaplan, předtím kaplan v Budišově nad Budišovkou. Narodil se v nedalekých Guntramovicích v roce 1749, vysvěcen na kněze byl v roce

1774. Z Oldřůvek přeložen do Kunčic (u Oder?), potom do Guntramovic a v roce 1820 do Fulštejna, kde zemřel 4. listopadu 1828.

20. prosinec 1810 – 2. duben 1811, *P. Josef Potsch*, lokální kaplan. Narodil se v Potštátě v roce 1752, na kněze byl vysvěcen roku 1782, zemřel 2. dubna 1811 patrně ve Starých Oldřůvkách.

2. září 1811 – 12. leden 1824, *P. Karl Lobgesang*, lokální kaplan, dříve v Nových Těchanovicích. Narodil se v Andělské Hoře roku 1757, vysvěcen byl v roce 1781, zemřel 12. ledna 1824 patrně ve Starých Oldřůvkách.

1. květen 1824 – prosinec 1833, *P. Johann Schneider*, lokální kaplan, dříve v Čermné ve Slezsku. Narodil se v Hanušovicích roku 1785, ordinován byl v roce 1803, odpočívá patrně ve Starých Oldřůvkách od prosince 1833.

4. říjen 1834 – 27. listopad 1841, *P. Wilhelm Schindler*, lokální kaplan, dřívější administrátor v Bílovci, vynikající kněz. Narodil se v nedalekém Klokočově roku 1790, vysvěcen byl roku 1817, zemřel 27. listopadu 1841.

V letech 1633 až 1784 byl staroldřůvský kostel filiální k Budišovu, teprve roku 1859 byl povýšen

na farní. Od tohoto data znovu náležel do Starých Oldřůvek filiální kostel v Nových Oldřůvkách.

13. květen 1842 – 25. listopad 1874, *P. Ignaz Gersch*, ve Starých Oldřůvkách zpočátku jako lokalkurát, narozen ve Vítkově v roce 1801, ordinován 1825, po vysvěcení nastoupil jako kooperátor do Budišova, kolem roku 1830 na stejnou funkci do Města Libavé, pak byl kaplanem v Budišově a prvním farářem ve Starých Oldřůvkách. Nějakou dobu nemohl pro nemoc svou funkci zastávat. Nakonec zemřel jako emeritní budišovský viceděkan a starooldřůvský farář ve Starých Oldřůvkách 25. listopadu 1874.

1874 – 1880, *P. Antonín Boes (Böss, Boess)*, narozen v Litovli roku 1808, ordinován 1831, do Starých Oldřůvek přišel z Malé Moravy, zemřel v noci 29. února 1880 ve Starých Oldřůvkách, zaopatřen farářem ze Starých Lublic. Po jeho smrti se v duchovní správě střídali různí kněží, především z Města Libavé.

červen 1880 – leden 1903, *P. Johann Strak*, farář, narozen v Damadrově(?) ve Slezsku 30. července 1824, na kněze vysvěcen roku 1867, zemřel 19. prosince 1914 v Radkově u Opavy. (Nezaměňovat se jmenovcem, farářem v Jestřabí, 1905–1986.)

18. březen 1903 – 1938, *P. Josef Pluskal*, administrátor. Narodil se ve Strážově u Náměště na Hané 28. července 1874, ordinován byl v roce 1897. Farářem nejméně od roku 1938. K roku 1941 je veden v Budišově nad Budišovkou jako důchodce. Zemřel 25. března 1947.

(1924, *P. Josef Dosedla*, roku 1924 se vrátil(!) do Staré Vsi. Narodil se v roce 1894, vysvěcen roku 1917, zemřel 12. března 1969.)

1940 – 1945, *P. Theodor Wrobel*, administrátor, instalován 1. ledna 1940. Narodil se 4. října 1897 v Hindenburgu O/S (Horní Slezsko, nyní Zabrze), ordinován 25. června 1933. Po odsunu působil v arcidiecézi bamberské, kde také zemřel.

1945, *P. Karl Becker, OMI*, ustaven provisorom ve Starých Oldřůvkách. On a níže uvedený P. Alfred Skala, OMI byli členové starovodské komunity oblátů, kteří dle potřeby vypomáhali na okolních farách. Narodil se v Bassenheimu (diecéze Trevír) 12. listopadu 1892. Do řádu vstoupil v roce 1914, vysvěcen na kněze byl roku 1925 v Hünfeldu. V roce 1945 převzal jako provisor nedalekou farnost Staré Oldřůvky. Odsunut byl do Rakouska, působil ve Vídni, kde zemřel 4. června 1962.

říjen 1945 – 1946, *P. Alfred Skala, OMI*. Narodil se 13. července 1914 v Těšeticích u Znojma, ordinován byl v roce 1939 v Hünfeldu. V době své příslušnosti ke starovodskému klášteru působil jako administrátor v Šumvaldu (Podlesí u Budišova, Schönwald). Byl stejně jako ostatní protinacistického přesvědčení a byl také za to vyšetřován. V říjnu 1945 byl ustaven administrátorem ve Starých Oldřůvkách. Po odsunu patrně působil v diecézi Sv. Hypolita v Rakousku.

1946 – nejméně do roku 1949, *P. Jaroslav Franc*, farář od 15. června 1946, předtím kooperátor v Hradisku. Od 9. září 1946 zmíněn jako provisor a určen exkurendo pro farnost Staré Oldřůvky, zároveň byl kurátem v Podlesí.

1950 – 1965, *P. František Tkadlčík*, administrátor starooldřůvský a exkurendo administrátor v Podlesí v době od 1. září 1950 do 31. října 1965. Narodil se 13. dubna 1909 v Karlovicích u Holešova, ordinován 1934, působil v Němčicích nad Hanou, v Kroměříži na arcibiskupském semináři, učil na Karlově Univerzitě. Z Oldřůvek odešel do Ostravice. Konzistorním radou byl jmenován roku 1948, arcibiskupským radou 1969. Od 1. srpna 1972 nejméně do roku 1976 působil jako administrátor v Březolupech (děkanství Uherské Hradiště). Prof. František Tkadlčík zemřel 2. května 1980 v Březolupech, kde je i pohřben.

Kříže, boží muka

1. Bývalo zvykem, že jeden kříž stával u kostela (v našem případě po pravé straně vchodu) a další kříž na hřbitově (viz výše). Další kamenný kříž stával při silnici směrem na Barnov, kousek za obcí a jiný u mlýna. Poslední zjištěný kříž stával při cestě do farního kostela, tj. do Starých Oldřůvek poblíž božích muk. Podrobnosti o křížích ale neznáme.

Misie se v Nových Oldřůvkách konaly např. v roce 1904. Při těchto příležitostech se stavěly poblíž kostela dřevěné kříže, na nichž bylo datum misie uvedeno. Data dalších misí se pak na kříž dopisovala.

2. Boží muka (Schwedensäule) stála v katastru obce dvoje, a to v blízkosti silnice do Starých Oldřůvek a druhá, velmi podobná, při cestě k Vydřimů mlýnu (Ottermühle, nyní se lokalita nazývá Hadinka). Ta druhá byla zděná, pilířová, vystavěná na čtyřbokém základu, v dolní části zúžená, v kaplicové části s nikou byla širší. Nahoře byla ukončena jehlanovou stříškou krytou šindely a kovovým křížkem.¹⁵⁾

3. Patrně stávala ve východní části obce ještě kaple postavená z kamene (břidlice). Její v závěru zaoblený půdorys měřil přibližně dva a půl metru na šířku i délku. Výška se odhaduje na necelé tři metry.

Poznámky:

1) Theimer 1930, 479; též Malý 1931, 141.

2) Wolny 1863, 42; Theimer 1930, 479.

3) Malý 1931, 142.

4) O rychtě více ZAO, pobočka Olomouc, ÚŘAS Kroměříž, inv. č. 18699, sign. M 2/6-7, karta 2492.

5) Wolný 1863, 43. – Vídeňský malíř Karl von Schönbrunner se narodil 4. října 1832, zemřel 21. února 1877. V letech 1862–1872 pracoval především v Římě; Schenková – Olšovský 2008, 68. – Josef Kriesten, malíř, sochař, štafír a restaurátor, se narodil 2. ledna 1818 v Moravském

Berouně, kde také 30. července 1887 zemřel.
Byl žákem Bernarda Kutzera.

6) Sehnal 2003, 109.

7) Theimer 1930, 480 uvádí rok 1872.

8) Theimer 1930, 480.

9) Stejná firma dodala např. v roce 1910 věžní hodiny do Potštátu.

10) ZAO, pobočka Olomouc, AO, poř. č. 1422, inv. č. 1329, sign. O I a 8.

11) Indrová - Koplík 1999, 38. Tam mylný údaj o zániku obce vzniklém jejím spojením se Starými Oldřůvkami. Správně je tomu tak, že dokonce i část katastru Starých Oldřůvek byla zahrnuta do vojenského prostoru. – Poměrně dost dokumentů z novodobých dějin obce je uloženo ve Státním okresním archivu v Opavě.

12) Krejčová 2007, 7. – Krejčová 2008, 39.

13) Malý 1931, 145, Katalogy kněží z různých let, nekrologia apod.

14) Zemek 1945, 164.

15) Theimer, tam i fotografie popsaných Božích muk.

Archivní prameny

ZAO, pobočka Olomouc

Arcibiskupství olomoucké, pergamenové listiny (ZAO je správcem fondu, majitelem je Arcibiskupství olomoucké)

Poř. č. 1422, inv. č. 1329, 1456, dubna 7., Olomouc, sign. O I a 8.

ÚŘAS Kroměříž (ZAO je správcem fondu, majitelem je Arcibiskupství olomoucké)

Inv. č. 18699, sign. M 2/6-7, Dědičná rychta v Nových Oldřůvkách, 1699–1737, karton 2492.

Literatura

Indrová, Jana – Koplík, Jiří: *Bibliografie okresu Opava*. Státní vědecká knihovna v Olomouci, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Zemský archiv v Opavě, Brno 1999.

Krejčová, Jana: *Libavsko v letech 1945–1960 s přihlédnutím k osudu církevního majetku*. POODŘÍ. Časopis obyvatel horní Odry, r. 10, 2007, č. 3.

Krejčová, Jana: *Barnov (Bernhau, Olověná). Historie kostela a osud církevního majetku*. POODŘÍ. Časopis obyvatel horní Odry, r. 11, 2008, č. 1.

Malý, Josef: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Libavský okres*. Musejní spolek, Brno 1931.

Sehnal, Jiří: *Barokní varhanářství na Moravě. 1. Varhanáři*. Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Univerzita Palackého v Olomouci, Brno 2003.

Schenkova, Marie – Olšovský, Jaromír: *Malířství a sochařství 19. století v západní části českého Slezska*. Slezské zemské muzeum v Opavě, Opava 2008.

Theimer, Johann: *Heimatbuch für den Bezirk Bärn*. Bärn, E. Hykel 1930.

Wolný, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren, ... I. Abtheilung. Olmützer Erzdiöcese. V. Band. VI. n.*, Brno 1863.

Zemek, Metoděj: *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu. II. 1658–1944*. Přepis rukopisu. Olomouc (1945).

Jana Krejčová

Kontakt: janakrejcov.a.telier@seznam.cz

Dvořisko u Oder – zaniklá sláva osady Hennhof

Pavel Kašpar st. a Emil Mateiciuc

Dvořisko – místní část Oder, je zapomenutá osada na jihozápadní hranici katastrálního území města Odry na dobešovské náhorní plošině v nadmořské výšce 515 m, spojená se svým mateřským městem malebnou horskou cestou, která se vine serpentínami po svahu Milíkového kopce (něm. Millichberk). Tato malá osada se čtyřmi popisnými čísly je citlivě zasazená do okolní přírody s nádherným výhledem na Moravskoslezské Beskydy. Za slunečního letního počasí je z ní viditelný posvátný Radhošť, včetně kaple svatého Cyrila a Metoděje. V současnosti zde hospodaří pět rodin – tři na levé straně silnice z Dobešova do Oder – v domech čp. 781, čp. 788 a čp. 6 a dvě rodiny na protější straně silnice v domě čp. 789 a čp. 1101.¹⁾

1 Osada Dvořisko byla v minulosti administrativně začleněna do kolonie Nové Sady (něm. Neumarkt). Která zanikla a později se sloučila s Odrami. Budovy osady měly od roku 1880 popisná čísla čp. 81 a čp. 88

Po roku 1946 noví obyvatelé svou osadu nazývali pomístním názvem „Hanka“, počestlým německým názvem osady „Hennhof“,²⁾ používaným jejími původními obyvateli. S neúprosným během času však tento pomístní název zanikl i mezi dnešními obyvateli.

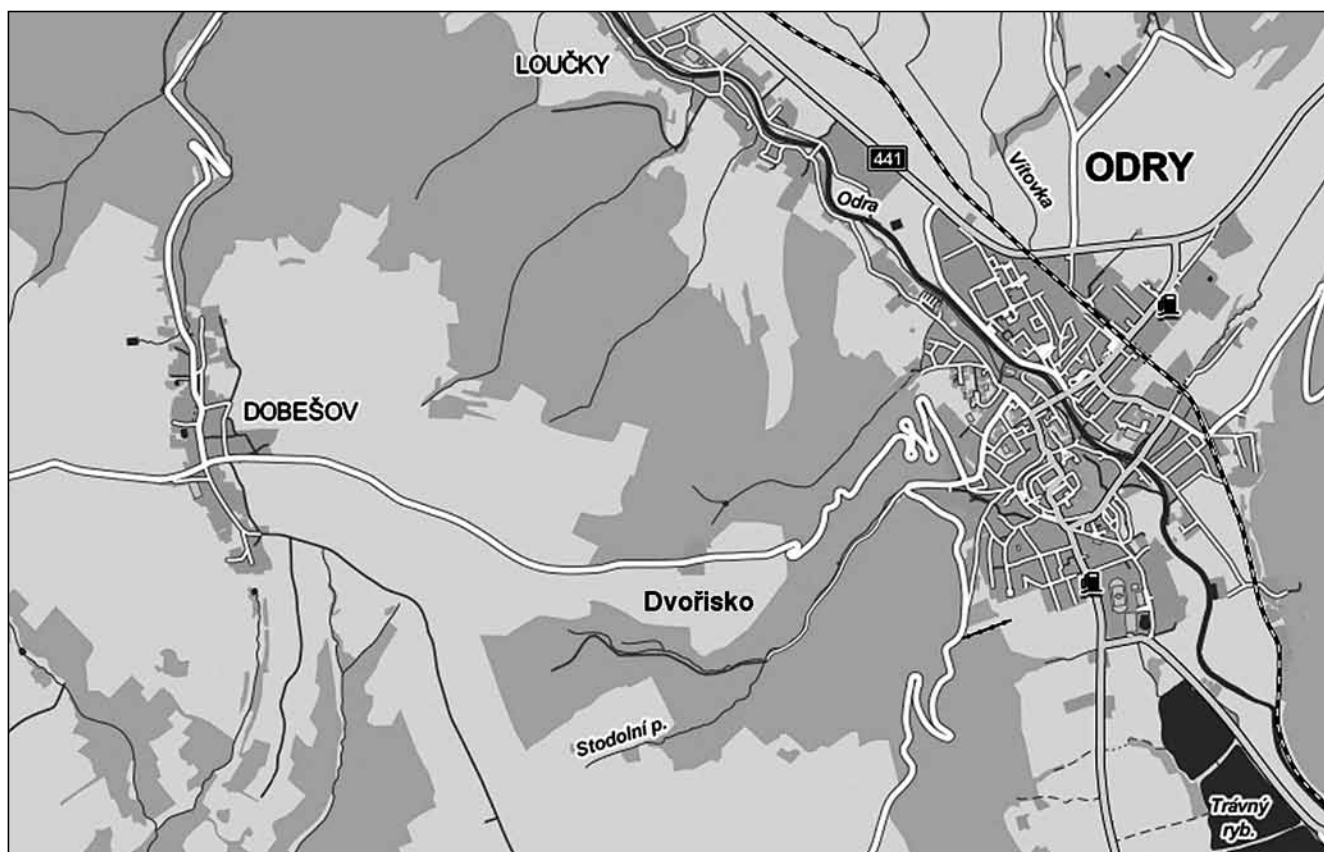
Historie Dvořiska sahá až do počátku 18. století, kdy roku 1701 vyvrátila větrná smršť část panského

---

(na levé straně silnice Dobešov – Odry) a popisná čísla čp. 89 (na pravé straně silnice Dobešov – Odry).

2 Název osady Dvořiska „Hennhof“ (česky Slepíčí dvůr), používaný pravděpodobně až od roku 1880, není odvozen od slova slepice (něm. Henne), ale podle prof. Rolledera od dávného názvu dobešovské náhorní plošiny „Han“. Proto je na mapě 2. vojenského mapování Moravy a Slezska (r. 1836–1852) osada Dvořisko uvedena jako „Henhof“ jen s jedním „n“. Proč se dobešovská náhorní plošina nazývala Han, však není známo. Existuje hypotéza, že název Han je odvozen od dávného rozsáhlého lesa „Hahn“ (podle výskytu hojných tetřevů v lese), který stával na území osady.

Osada Dvořisko se nachází na silnici mezi Odrami a Dobešovem. Podklad: www.mapy.cz

Odry – místní část Dvořisko. Pohled od Dobešova. Foto Pavel Kašpar st., 2012.

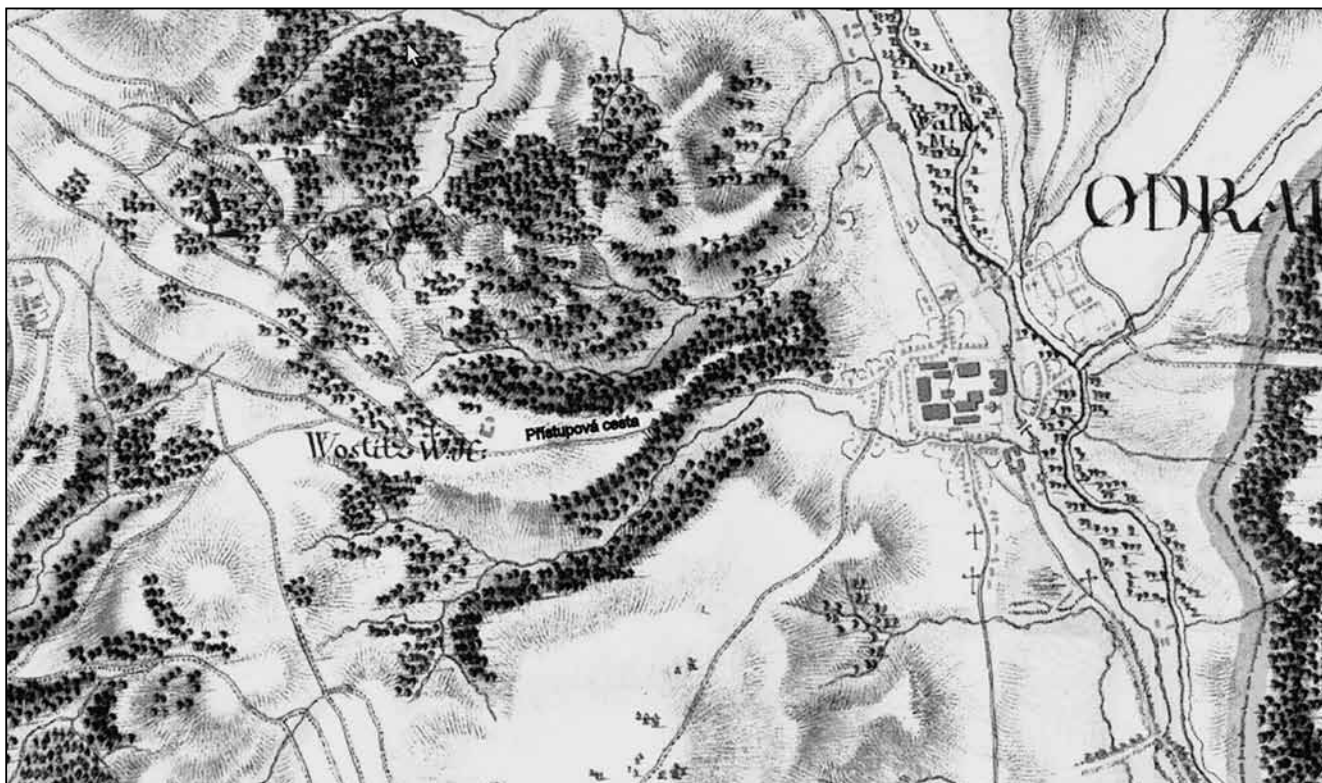
Dvořisko, usedlost čp. 81. Vjezd do dvora usedlosti. Foto Emil Mateiciuc, 2012.

Dvořisko, usedlost čp. 81 s bývalým výletním hostincem. V popředí veranda z roku 1905, přistavená na požadavek majitelky Idy Scholz. Foto Emil Mateiciuc, 2012.

Dvořisko, usedlost čp. 81. Pohled na taneční sál bývalého hostince. Část verandy byla přestavena na garáž. Foto Emil Mateiciuc, 2012.

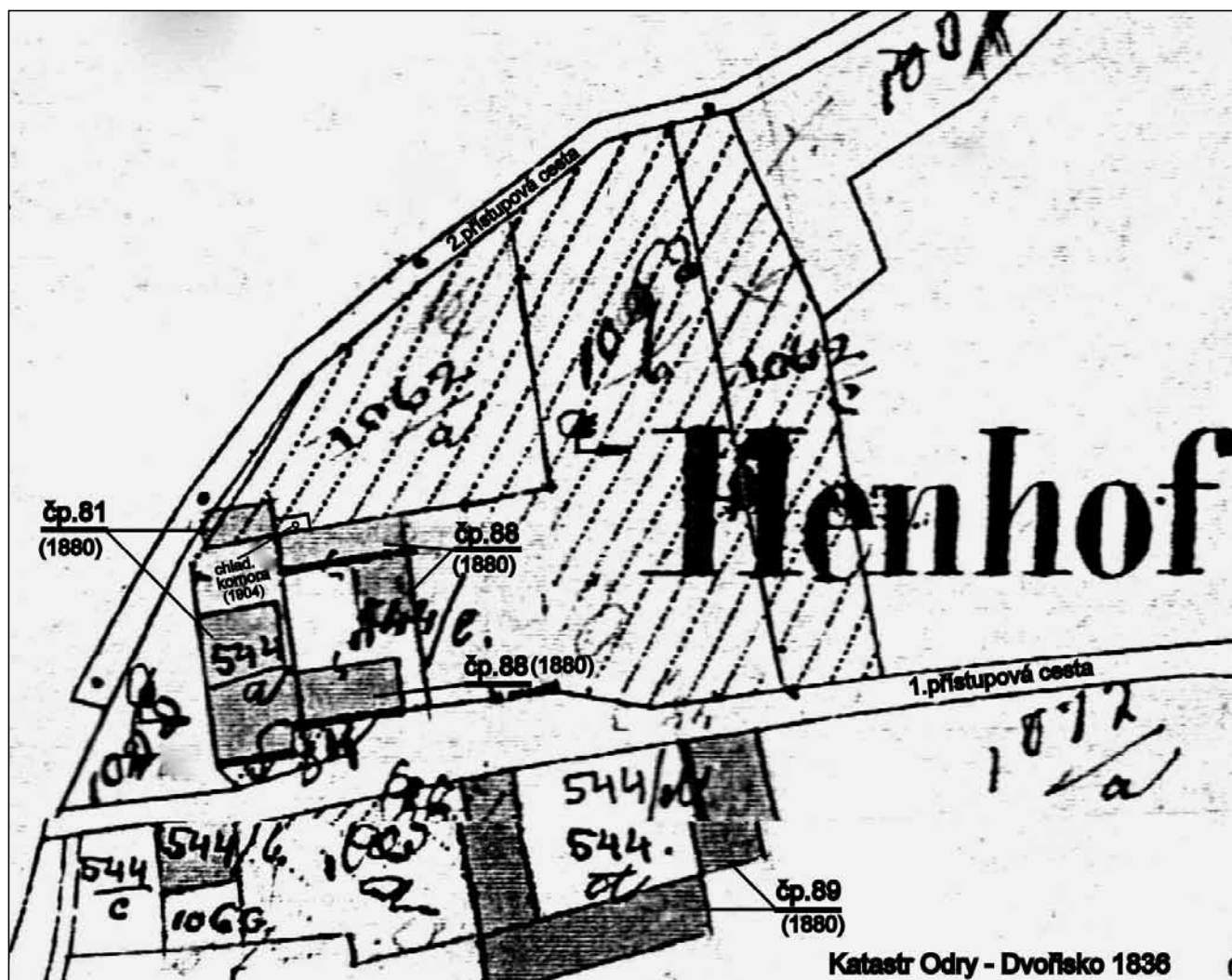
1. vojenské mapování (r. 1764–1768). Hospodářský dvůr na Dvořisku je označen „Wostits W.H.“ (W.H. - něm. zkratka pro Wirthaus – český hostinec). Na mapě je zakreslena jen 2. přístupová cesta i když musela existovat i starší 1. přístupová cesta Mlýnským údolím.

lesa na dobešovské hranici mezi Mlýnským a Stodolním údolím. Vdova po hraběti Janu Petrovi Antonínu z Werdenbergu tam nechala postavit

hospodářský dvůr a přidělila mu vymýcený les i pustá dobešovská pole, uváděna v urbáři z roku 1650.

2. vojenské mapování (r. 1836–1852). Hospodářský dvůr na Dvořisku je označen „Henhof“. Na mapě jsou zakresleny i 1. a 3. přístupová cesta (Mlýnským a Stodolním údolím).

Označení stavebních a pozemkových parcel osady Henhof na mapě stabilního katastru z roku 1836. Stavební parcela je označená č. 544, pozemkové parcely č. 1060, 1062 a 1072. Do mapky jsou vepsány i popisná čísla domů z roku 1880 a chladicí komora z roku 1904.

Prvním šafářem nového dvoru, který později Barbara Kajetana hraběnka z Werdenbergu na počest svého druhého manžela Františka Leopolda Lichnovského z Voštic pojmenovala Woschitzhof³⁾ („Voštický dvůr“), byl Girm Matzke. Jeho dalším šafářem byl v roce 1717 Georg Ruhländer. Už v roce 1751 zde dala hraběnka zřídit hostinec, kde se prodávalo pivo a pálenka z panského pivovaru, procházejícím vandrovníkům a projíždějícím sedlákům. Byl to již vlastně „zárodek“ pozdější slávy známého výletního místa Oderska na přelomu 19. a 20. století.

Roku 1760 rozpustil hrabě Johann Karl Gottfried Lichnowsky Voštický dvůr s úmyslem založit novou kolonii. Byly vyměřeny pozemky, ale našli se jen tři zájemci, proto od tohoto úmyslu upustil a prodal dvůr řeznickému cechu v Odrách.

Od roku 1800 do roku 1850 byl majitelem pozemků i budov Dvořiska Johann Herforth.⁴⁾ Vlast-

nil i většinu polních parcel v okolí osady. Zemřel v roce 1849 a vdova Kateřina Herforth prodala⁵⁾ většinu majetku osady, včetně polních parcel (č. par. 1060, 1062 a 1072), Franzovi Futschikovi, Veronice Kunz⁶⁾ a Antonovi Ohnhäuserovi.⁷⁾

Pravděpodobně ještě před rokem 1880 dostávají budovy usedlostí svá vlastní popisná čísla. Na usedlosti s čp. 81 hospodaří do roku 1901 Franz Wippel,⁸⁾ původně učitel z Potštátu, s manželkou Karolinou – vdovou po bývalém majiteli Josefu Kunzovi. Po jejich úmrtí jsou novými majiteli až do roku 1929 Ida a Johann Scholzovi.⁹⁾ V roce

81 na „plicní zástavu“ / ∞ 17. 11. 1806 s Kateřinou, roz. Heitel * 10. 4. 1784.

5 Hlavní pozemková kniha kolonie Neumark 1799–1877, sign. A23-37 a pozemková kniha listin kolonie Neumark 1837–1851, sign. A23-29, ZA Opava.

6 Veronika Kunz, roz. Fadle * 1819 Veselí / ∞ 9. 2. 1841 za Antona Kunze * 1806, Henhof, čp. 81.

7 Anton Ohnhäuser I, majitel usedlosti čp. 89 * 1815 / † 27. 5. 1868 Henhof, čp. 89 / ∞ s Teresii Tannen z Mankovic.

8 Franz Wippel * 2. 7. 1846 Dolejší Kunčice u Oder / † 23. 10. 1901 Potštát / ∞ 10. 6. 1873 s Karolinou Kunz.

9 Ida Scholz I, roz. Herforth * 14. 2. 1880 Odry-Neumark / † 2. 3. 1928 Henhof, čp. 81. Johann Scholz * 30. 12. 1874 Skřipov / ∞ 26. 9. 1904.

3 Podle původního sídla hornoslezského šlechtického rodu Lichnovských – vsi Voštica (něm. Woschitz, polsky Woszyce) v Polsku na panství Pština.

4 Johann Herforth * 2. 2. 1784 Odry-Neumark / † 15. 2. 1849 Henhof, čp.

číslo parc.	číslo pop.	číslo evid.	Majitelé – obyvatelé domů osady Dvořísko					
			rok 1836	rok 1850	rok 1880 rok 1900**)	rok 1926	rok 1941	rok 1946
544a 544*)	81 81*)	Hennhof 3 Hennhof -*)	Johann Herforth *1784, Odry	Franz Futschik *1805, Odry a Weronika Kunz *1786, Odry roz. Fadle *1819, Veselí a Anton Ohnhäuser I *1815, Odry	Franz Wippel *1846, Kunčice u Oder ----- Franz a Karolina Wippel *1847, Odry roz. Simon – vdova po Jos. Kunz	Johann Scholz *1874, Skřipov a Ida Scholz roz. Herforth *1880, Odry	Rudolf Klössel *1909, Dobešov a Ida Scholz *1913, Odry	Břetislav Linart
544e	88	Hennhof 2	-----	-----	Do roku 1889 nejprve Josef Ehler *1819, Odry potom Anton Rösner *1854, Lipná ----- Od roku 1889 Anton Pauler *1857, Kamenka	Anton Pauler *1857, Kamenka a po r. 1929 Josef Schindler *1892, Tošovice	Josef Schindler *1892, Tošovice a Marie Schindler roz. Hanke *1893, Tošovice	Karel Paprskář
544d	89	Hennhof 1	-----	-----	Anton Ohnhäuser II *1851, Odry	Anton Ohnhäuser III *1874, Odry	Stefan Schindler *1908, Tošovice a Marie Schindler roz. Ohnhäuser *1915, Odry	Jan Paprskář

*) Do roku 1850 byly stavební parcely a popisná čísla domů osady označeny jen jedním číslem – číslo parc. 544 a číslo pop. 81.

**) Podle sčítacího operátu domu čp. 81 z roku 1900 vlastnil dům v letech 1896 až 1900 Emil Novobitzki z obce Stará Biela, okres Místek. V roce 1900 bydleli v domě kromě manželky Franzisky, syna Emila a dcery Angely i Italové Adolf Gori (Florence) a Alois Saira (Udine).

1905 přestavují dům čp. 81, podle návrhu oderského stavitele Franze Juchelky, na často navštěvovaný výletní hostinec. Následnými majiteli usedlosti až do roku 1946 byla Ida Scholz II¹⁰⁾ a Rudolf Klösel.

Hospodářskou usedlost s čp. 88 vlastnil až do roku 1880 Josef Ehler.¹¹⁾ Jeho dcera Rosina se vdala v roce 1885 za Antona Rösnera,¹²⁾ který byl majitelem usedlosti do roku 1889. Ještě v roce 1889 se jejím novým majitelem stal Anton Pauler.¹³⁾ Hospodařil zde pravděpodobně do roku 1935, kdy se novými majiteli usedlosti stali do roku 1946 Josef a Marie Schindlerovi.¹⁴⁾

Na usedlosti s čp. 89 hospodařil v letech 1880 až 1919 syn Antona Ohnhäusera I – Anton Ohnhäuser II.¹⁵⁾ Jeho syn Anton Ohnhäuser III¹⁶⁾ byl novým majitelem usedlosti až do roku 1929. Dcera Antona Ohnhäusera III – Marie se v roce 1933 provdala za Stefana Schindlera¹⁷⁾ z Tošovic a do roku 1946 potom usedlost vlastnili společně.

Dne 15. 10. 1891 byl slavnostně zahájen provoz na železniční trati Suchdol – Budišov, včetně denního provozu telegrafu. Město Odry se tak propojilo se světem, což mělo příznivý vliv na rozvoj „turistického ruchu“ na Odersku. O 10 let později, v roce 1901, byla oderským stavitelem Anselmo Vanzinem

10) Ida Scholz II * 28. 11. 1913 Hennhof, čp. 81. Rudolf Klösel * 1909 Dobešov. Vysídlení společně s dětmi (Manfréd * 1940 / Ida * 1943, později provdaná Promberger) 10. 6. 1946.

11) Josef Ehler * 1819 Odry-Neumark / † 24. 3. 1885 Hennhof, čp. 88 / ∞ s Rosinou, roz. Friedrich z Heřmanic.

12) Anton Rösner * 7. 1. 1854 Lipná / † 1896 Hennhof, čp. 88 / ∞ 18. 8. 1885 s Rosinou Ehler z Oder-Neumarku.

13) Anton Pauler * 3. 6. 1857 Kamenka / † 27. 3. 1935 Hennhof, čp. 88.

14) Josef Schindler * 29. 2. 1892 Tošovice, spolu s manželkou Marií, roz. Hanke * 1893 Tošovice, majitelé usedlosti čp. 88 / ∞ 21. 12. 1922. Vysíd-

leni do Německa 10. 6. 1946.

15) Anton Ohnhäuser II, majitel usedlosti čp. 89, * 10. 4. 1851 / † 18. 11.

1919 Hennhof, čp. 89 / ∞ 27. 11. 1871 s Magdalenou Türk z Dvorců.

16) Anton Ohnhäuser III, * 2. 7. 1874 Odry-Neumark, majitel usedlosti čp. 89 / ∞ s Marií Peikert * 13. 11. 1884 Odry.

17) Stefan Schindler * 1908 Tošovice, spolu s manželkou Marií, roz. Ohnhäuser * 1915 Hennhof, majitelé usedlosti čp. 89. Marie Schindler byla vysídlena s dětmi do Německa 10. 6. 1946. Manžel praděpodobně padl ve 2. světové válce.

Odrau: Hennhof (ältere Aufnahme)

Hostinec na Dvořisku kolem r. 1900.

Výletní hostinec čp. 81 na Dvořisku (Hennhof) před přestavbou, rok 1901 až 1905. Dobová fotografie. Archiv Oskara Kubička.

Cesta na Dvořisko Stodolním údolím – nazvaném podle stodol na pravé straně potoka. Dobová fotografie. Archiv bratří Mateiciucových.

dostavěna horská silnice z Oder do Dobešova přes Dvořisko. Výletní hostinec „Hennhof“ na Dvořisku

se tak stal lépe dostupný nejen po starých lesních cestách, ale i po této nové horské silnici s nádhernými vyhlídkami do oderského údolí.

Kromě místních obyvatel a obyvatel blízkého okolí přijížděli po železnici do Oder i cizinci z celého Rakousko-Uherska, převážně však z Vídně a jejího okolí. Návštěvnost výletního hostince „Hennhof“ se zvyšovala ve dvou vlnách. V první, v letech 1891 až 1900, hosté navštěvovali Dvořisko z Oder lesními cestami – Mlýnským nebo Stodolním údolím.

Zpravidla cestu „nahoru“ procházeli Stodolním údolím a zpáteční cestu Mlýnským údolím, okolo malého Pstružního rybníčku. V jeho temných vodách se zrcadlily okolní svahy a na přilehlé louce se oderská společnost s oblibou bavila. Průzračná a čerstvá voda rybníčku byla zvláště vhodná pro chov oderských pstruhů, kteří se dostávali při slavnostních příležitostech i na jídelní menu hostince.

Ve druhé vlně, v letech 1901 až 1914, používali hosté při návratu do Oder i novou Vanzinovu¹⁸⁾ horskou silnici a ojediněle se zde objevovali i motorizovaní hosté.¹⁹⁾

Provoz výletního hostince vrcholil vždy o víkendech a dozníval ještě v pondělí, kdy byl převážně navštěvován mladými lidmi, kteří se bavili tancem

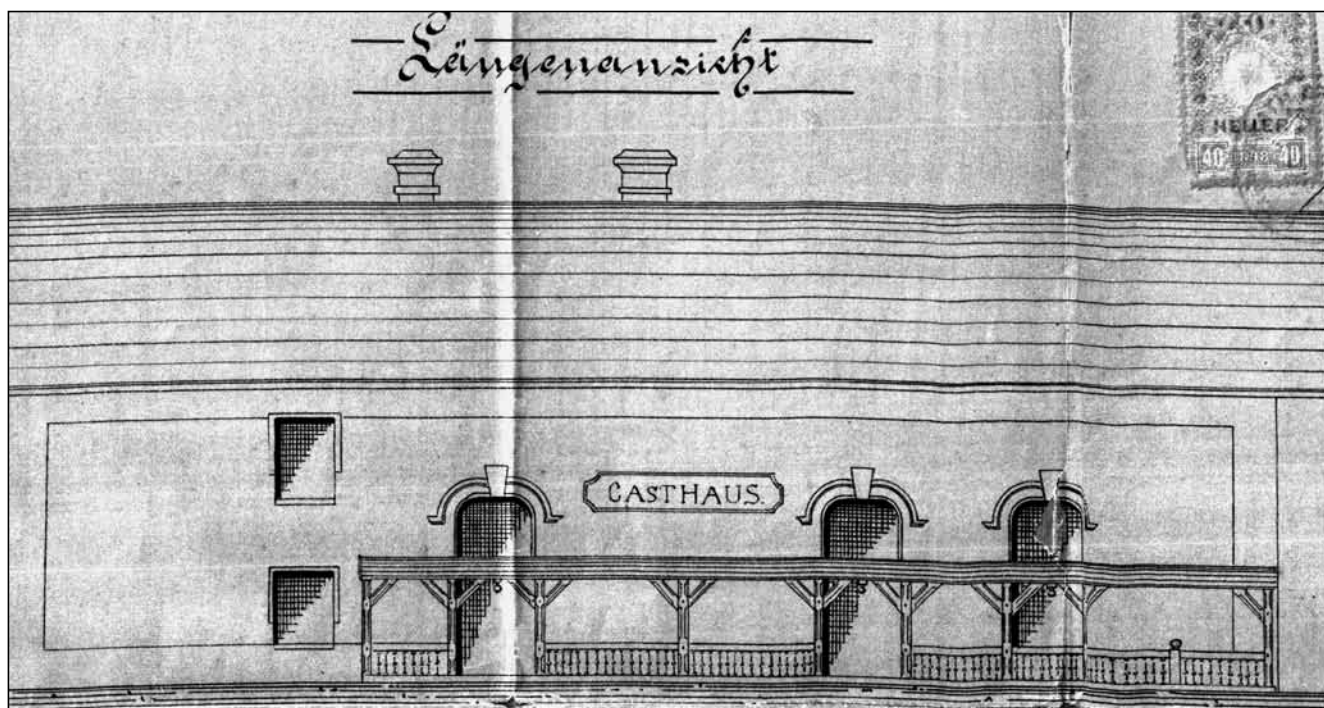
18 Anselmo Vanzin * 24. 8. 1868 Feltre, Itálie / † 12. 4. 1927 Opava. Stavitel horských silnic na Oděsku, Odry, čp. 229.

19 Prof. Rolleder, při návštěvě Oder roku 1906, navštívil s manželkou a se svými syny i výletní hostinec „Hennhof“ automobilem ze Štýru (země Horní Rakousy).

Pozdrav z výletního místa Hennhof – Odry 1910.

Výletní hostinec Gasthaus Hennhof po přestavbě. Letní posezení před verandou hostince. Dobová pohlednice. Vydavatel – spolujednatel hostince Johann Scholz. Archiv bratří Mateiciucových.

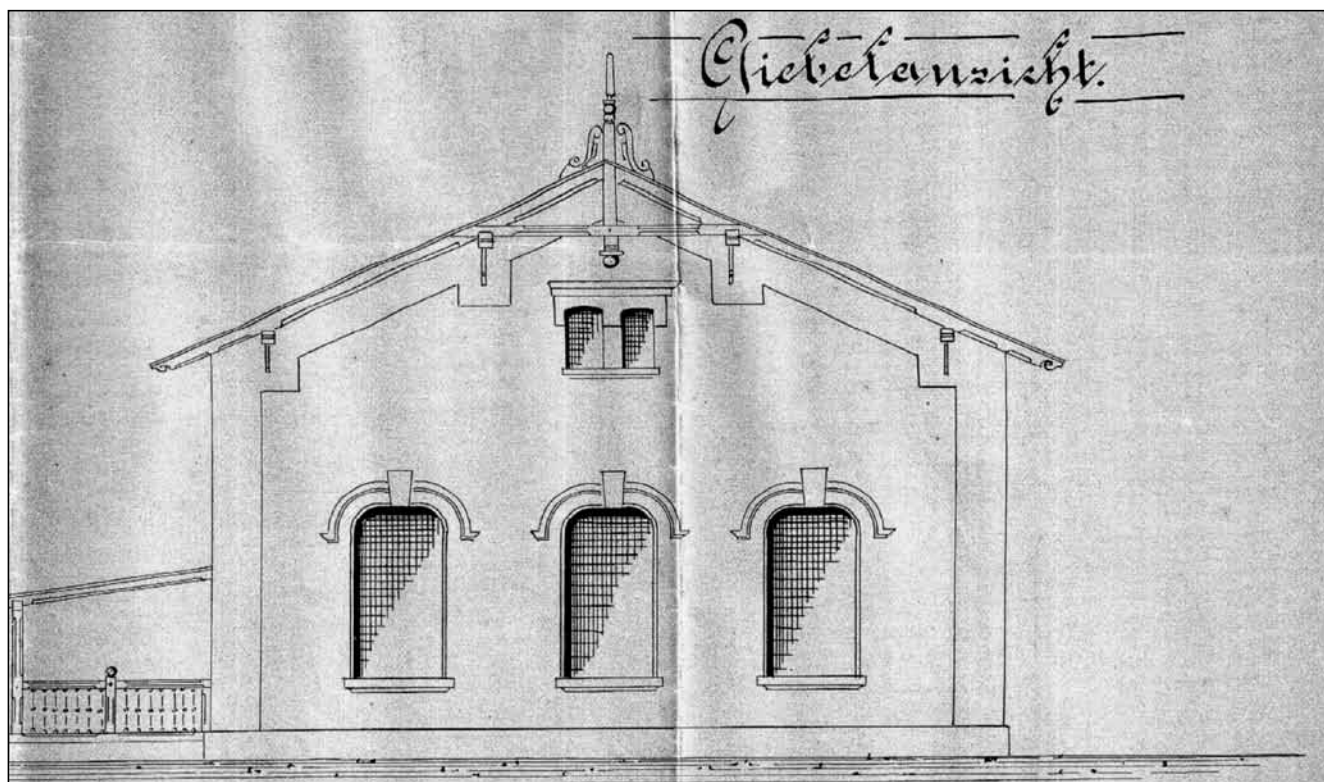
Hennhof 1905, adaptace budovy hostince čp. 81 – pohled na stranu s verandou (Státní okresní archiv Nový Jičín).

za zvuku flašinetu u majitelky Idy Wippel v sále prvního poschodí. Později zde pravidelně k tanci hrávala na píano výborná klavíristka a oderská učitelka hry na klavír paní Marie Krawagna.²⁰

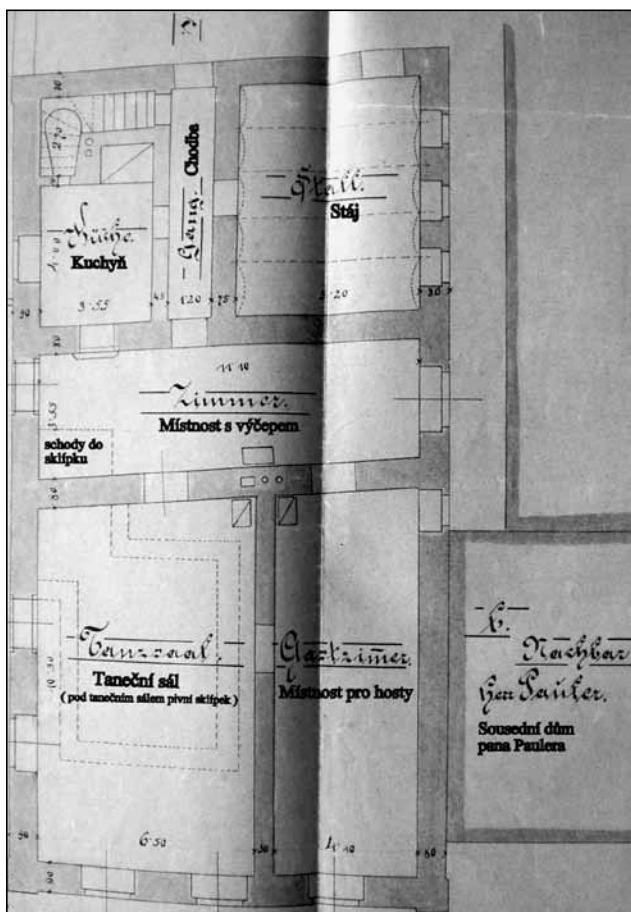
²⁰ Marie Krawagna, rozená Faber * 7. 10. 1863 Matri, Tiroly / † 13. 7. 1929 Odry, čp. 36. Je pochována společně se synem Ernestem, † 1892 a dcerou Helene, † 1914 na oderském městském hřbitově, napravo od Gerlichova mauzolea.

Bývali zde často i řemeslníci z okolí, kteří si sem našli cestu, aby si krátili při kartách „modré pondělí.“

Pro stále větší návštěvnost i náročnější požadavky hostů a výletníků se majitelé Johann a Ida Scholzovi rozhodli v roce 1904 přestavět budovu s čp. 81

Hennhof 1905, adaptace budovy hostince čp. 81 – pohled ze silnice na Dobešov (Státní okresní archiv Nový Jičín).

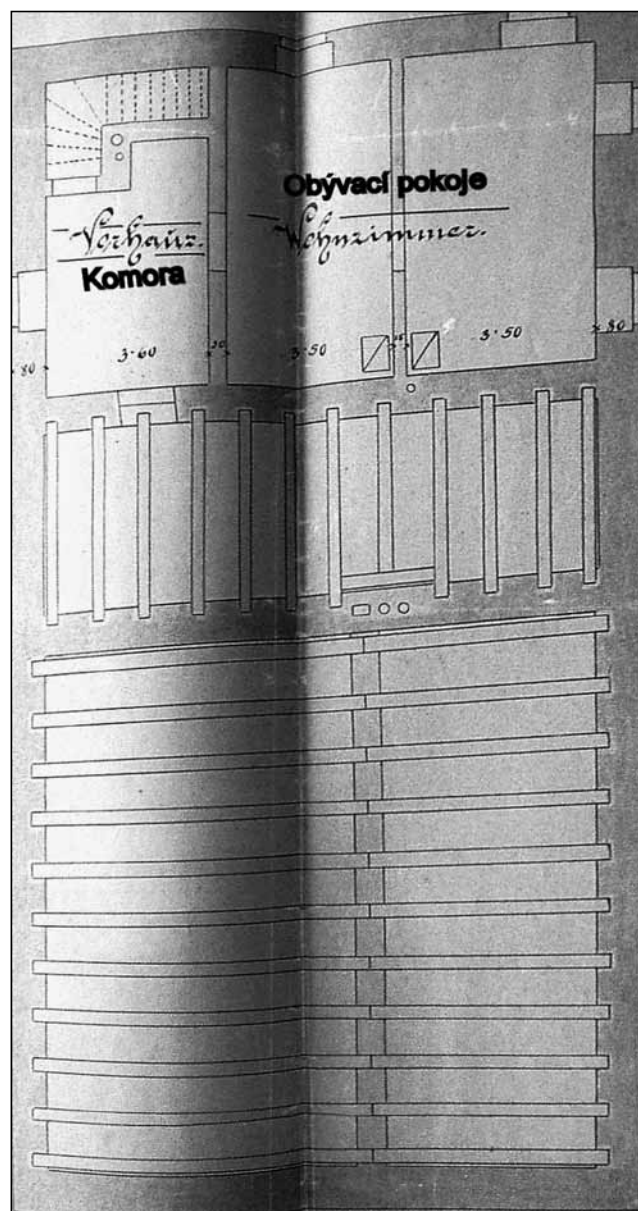
Stavební plán – situace v přízemí budovy čp. 81. Byl zde umístěn taneční sál, pokoj pro hosty, pokoj s výčepem, kuchyně a stáj. Pod tanečním sálem je čárkovaně naznačen pivní sklípek, přístupný z vedlejšího pokoje – výčepu. Státní okresní archiv Nový Jičín.

na zájezdni hostinec s větším tanečním sálem, stájí a venkovní terasou. Požadovali i chladicí komoru (sklep), která by měla stát na zahradní parcele č. 1062, mezi jejich domem a domem souseda Antona Paulera s čp. 88. Komora měla být zděná, z tvrdého materiálu a její střecha pokryta lepenkou.

Rovněž se rozhodli demontovat stávající střechu hostince a zřídit nový krov krytý lepenkou, demontovat stávající komíny a topeniště a místo nich vybudovat pět nových ruských komínů. Dále měli v plánu zbourat komoru, předsíň a kuchyň v přízemí, včetně částečného posunutí zdiva s cílem vybudování tanečního sálu, dvou hostinských pokojů a kuchyně, za předpokladu současného zvětšení výšky těchto místností, včetně jejich oken a dveří. Požadovali také zrušit taneční sál a vedlejší místnosti v prvním patře a zřídit tam jeden byt, skládající se ze dvou pokojů a předsíně.

Požadavky předali oderskému staviteli Franzu Juchelkovi,²¹ který v roce 1904 a 1905 vypracoval stavební plány.

²¹ Franz Juchelka – významný oderský stavitel na přelomu 19. a 20. století, čp. 266. *3. 12. 1862 / † 21. 8. 1917, pochován na oderském městském hřbitově.

Stavební plán – situace v 1. poschodí budovy čp. 81. Byla zde umístěna komora (předsíň) a dva obývací pokoje majitele hostince. Státní okresní archiv Nový Jičín.

Adaptaci původní budovy podle zadání manželů Scholzových realizovala firma Franze Juchelky v roce 1906. Proti stavebnímu plánu nebyl zrealizován navržený štít budovy a pokoj pro hosty v přízemí byl rozdělen na dva menší pokoje, přičemž nový pokoj sloužil tanečním párům k posezení a občerstvení.

V adaptovaném interiéru hostince pokračovaly nadále taneční odpoledne a večery za doprovodu hudebního automatu, který v novém tanečním sále nechal instalovat hostinský Scholz. Také nová veranda, na podlouhlé straně budovy hostince, byla často využívána při občerstvení procházejícími výletníky a v teplých dnech i stálými hosty u vybraných nápojů při nekončících debatách o dění v okolí.

Výletní hostinec „Gasthaus Hennhof“ na Dvořisku po adaptaci, dobová fotografie. Zleva doprava pravděpodobně stojí: Ida Scholz II – dcera / *1913, jedna ze dvou žen je Ida Scholz I, roz. Herforth – matka / *1880, Hilde Scholz – dcera / *1911, Alfréd Scholz – syn / *1907. Archiv bratří Mateiciucových.

Dvořisko 1960, pohled ze silnice od Dobešova. Archiv bratří Mateiciucových.

Poděkování

patří panu Karlu Goldovi a panu Oskaru Kubíčkovvi z Oder za nezištnou pomoc při překladech německých historických textů, zvláště pak za překlady starých kupních smluv (Karel Gold) a za kontakt

Dvořisko 1981. Návštěva posledních majitelů výletního hostince čp. 81. Zleva sedí: paní Promberger – tchyně Idy Scholz III, Rudolf Klösel a Ida Klösel, rozená Scholz / Ida Scholz II. Archiv rodiny Linartových.

i komunikaci s vnukem paní Marie Krawagna, prof. ing. Helmutem Krawagnou (Oskar Kubíček).

Dvořisko čp. 81 v roce 2011.

Naše poděkování patří také rodině pana Břetislava Linárta za ochotu při poskytování informací a umožnění prohlídky vnitřních prostorů bývalého výletního hostince čp. 81 na Dvořisku.

Další fotografie – viz barevná příloha.

Použité zdroje:

- Krawagna Rudolf (1973): Odrau und Umgebung um die Jahrhundertwende. *Heimatbrief der Stadt.*, seite 57–59.
 Peikert Julius (1959): Ausflugsorte und Wanderwege in unserer Heimat. *Heimatbrief der Stadt.*, seite 2–5.
 Rolleder Anton (1903): *Geschichte der Stadt und des Gerichtbezirkes Odrau*. Steyer.
 Gruntovní kniha velkostatku Odry, 1688–1827, sign. A23-27. ZA Opava.
 Hlavní kniha velkostatku Odry, 1799–1877, sign. A23-37. Zemský archiv Opava.
 Hlavní kniha velkostatku Odry, 1815–1883, sign. A23-36. Zemský archiv Opava.

- Kniha listin velkostatku Odry, 1837–1851, sign. A23-29. Zemský archiv Opava.
 Kniha listin velkostatku Odry, 1815–1848, sign. A23-28. Zemský archiv Opava.
 Kniha evidence občanů města Oder 1800–1945. Archiv bratří Mateiciucových
 Sbirka matrik, Odry-Nové Sady, 1780–1900. Zemský archiv Opava.
 Sbirka rodných matrik, Fulnek, 1880–1900. Zemský archiv Opava.
 Ohlašovací kniha snoubenců Odry, 1911–1928, inv. č. 59 až 64, sign. VIIa. Státní okresní archiv Nový Jičín.
 Plány přestavby hostince Gasthaus Hennhof, 1904–1905, inv. č. 376, karton 26. Státní okresní archiv Nový Jičín.
 Výpis z kartotéky pozemků Odry, 1941, inv. č. 1574, karton 124–126. Státní okresní archiv Nový Jičín.
 Kniha evidence nemovitostí Odry, 1836, inv. č. 54, sign. 209. Státní okresní archiv Nový Jičín.
 Kniha evidence nemovitostí Odry, 1900, inv. č. 56, sign. 208. Státní okresní archiv Nový Jičín.
 Kartotéka německých občanů Oder, 1941, inv. č. 2520. Státní okresní archiv Nový Jičín.
 web: oldmaps.geolab.cz.

Za rodovými kořeny a členy rodiny Profesora Antona Rolledera

Pavel Kašpar st. a Emil Mateiciuc

V minulém roce jsme si článkem v Oderském zpravodaji¹⁾ připomněli stoleté výročí úmrtí našeho významného rodáka Prof. Antona Rolledera (1855–1912) – pedagoga, regionálního historika a autora mnoha odborných historických studií a děl. Pro oderské občany

je nejznámější jeho oderská kronika „Dějiny města a soudního okresu Odry“.²⁾

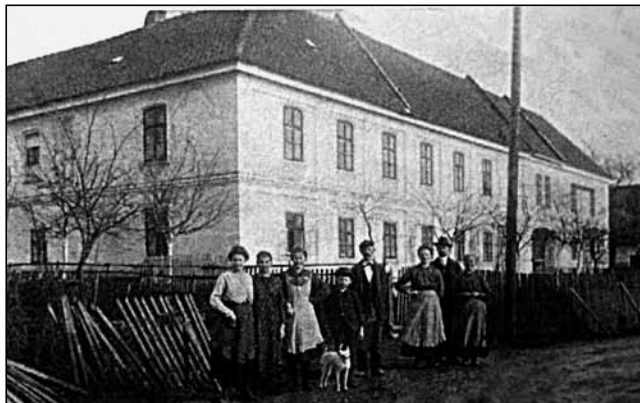
1 Oderský zpravodaj 9/2012/Vlastivědné listy č. 77.

2 „Geschichte der Stadt und des Gerichtbezirkes Odrau“. Steyr 1903 (v českém překladu „Dějiny města a soudního okresu Odry“, Odry 2002). „Die Herren von Krawarn“ (Páni z Kravař). Steyr 1898–9 „Odrau, einst Winanow genannt“ (Odry v minulosti nazývané Vyhnanov). Steyr 1901.

O Prof. Rollederovi lze v rakouském, německém³⁾ i českém regionálním vlastivědném tisku nalézt řadu článků. O jeho kořenech a příslušnících rodu toho ale doposud mnoho napsáno nebylo. Vydejme se tedy za jeho předky a pokusme se sledovat jejich životní osudy. Z nich se utvářelo sociální a intelektuální podhoubí, které dalo v dalších generacích vyrůst několika významným osobnostem.

3 „Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebung“. Časopis vydávaný v letech 1949–1951 (Neuburg/Donau) krajany z Oderska. Celkem vyšlo 254 čísel, redigovali: Johann Böhm 1949–1950, Edmund Böhm 1950–1965 a Gerhard Joksch 1965–1991, „Alte Heimat – Kuhländchen“. Časopis vydávaný krajany z Kravařska.

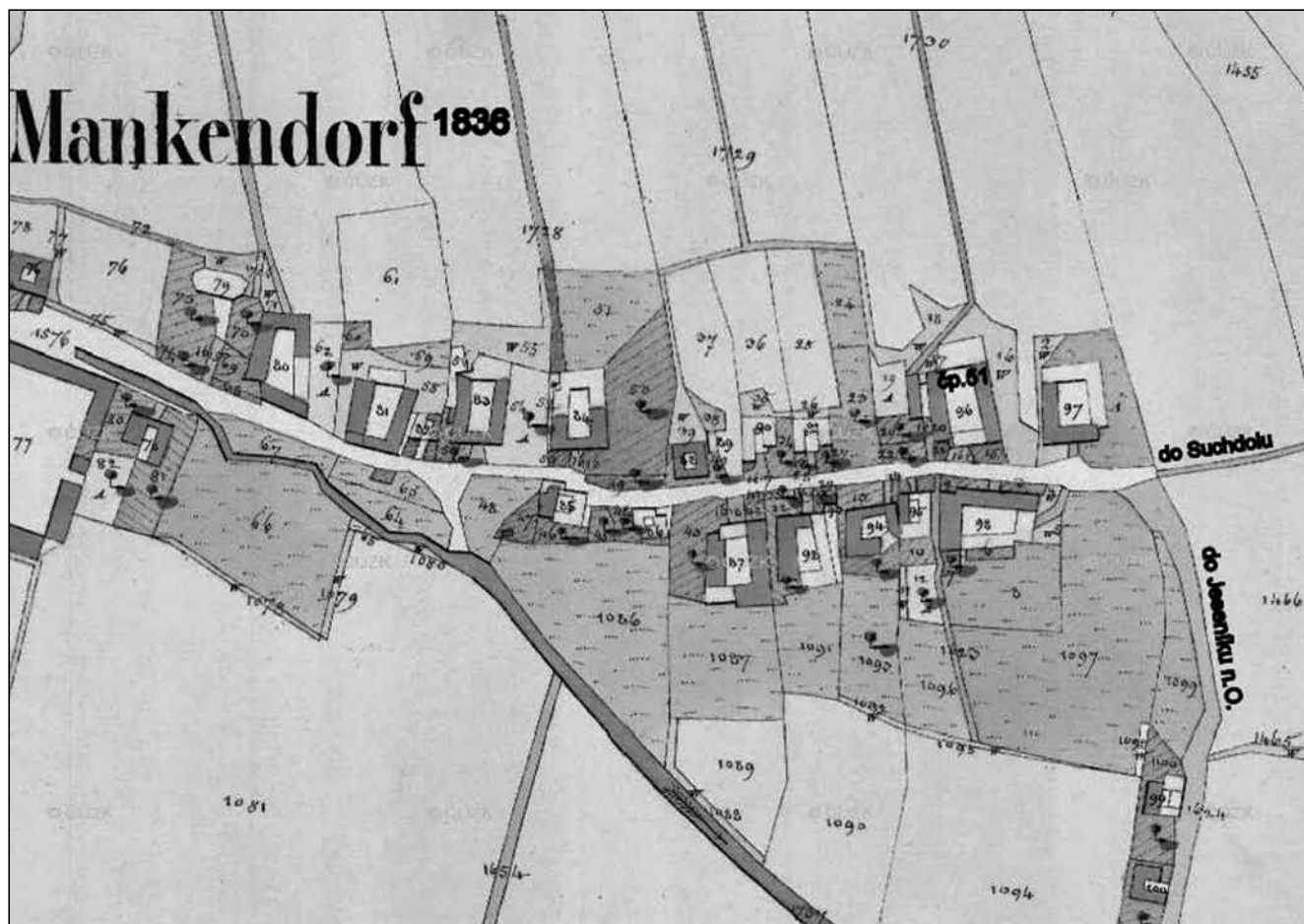

Mankovice 1930, dům čp. 51. Spuren von Mankendorf. Ulf Brossmann, München 2001.

Vyšli z Mankovic, malé obce v Rakouském Slezsku. Osudy některých zůstaly spojené s východní oblastí Slezska, další pak nacházeli uplatnění v severních Čechách a mnozí došli až do Vídně, hlavního města Rakousko-Uherské monarchie.

Odkud a kdy předkové Rollederů do Mankovic přišli, nevíme. Podle dochovaných záznamů hospodařili původně na zemědělské usedlosti čp. 51. Prvním, doposud známým, písemným dokladem o existenci rodu Rolleder je testament Matthese Ruhlädера (1605–?) z Mankovic čp. 51 ze dne 23. ledna 1665 (příloha 1, s. 32). V něm odkazuje svému synovi Paullu Ruelederovi (1635–1701) své hospodářství v kupní ceně 500 slezských tolarů. Testament podrobně rozepisuje povinnosti dědice vůči rodičům a své nejmladší sestře Marianě. Starší sestry ale testament nezmiňuje.

Z popisu děděného majetku je zřejmý rozsah a velikost hospodářství. Patřily k němu pár koní, hříbě a v neudaném množství hovězí dobytek, prasata, ovce a drůbež. Z movitých věcí jsou vyjmenovány vozy a polní nářadí. Pro sestru Marianu je kromě podílu na dobytku rozepsáno bohaté ošacení, velká peřina a „výbava, jak je v Mankovicích zvykem“. Matthes Ruhläder v rámci svého testamentu dal také podrobné pokyny ke způsobu dělení a nakládání s produkty hospodářství. Ze stylu psaní a obsahu testamentu je zjevný odlišný způsob myšlení,

Zemědělská usedlost čp. 51 na mapě stabilního katastru, 1836. Ústřední archiv zeměměřičství a katastru.

Mankovice 1930, dům čp. 8. Pamětní kniha Mankovic. Soka Nový Jičín.

vyplývající z pro nás nesnadno pochopitelného způsobu života na vesnici před 350 lety.

Z indikační skici stabilního katastru pro obec Mankovice z roku 1836 lze usuzovat, že už za života Matthese Ruhlädera patřil grunt čp. 51 k největším v Mankovicích. Matthäus Rohleder (1699–1770), vnuk Paulla Rueledera, koupil kolem roku 1730 zemědělskou usedlost čp. 8. Ta byla, ještě v roce 1700, v majetku spřízněného rodu Halbgebauerů. Matthäus Rohleder předal hospodářství v ceně 340 slezských tolarů svému synovi Georgu Leopoldovi Rohlederovi (1750–1805), který je v roce 1779 uváděn jako jeho majitel. Jeho manželkou byla Juliana rozená Halbgebauer (1758–1806).

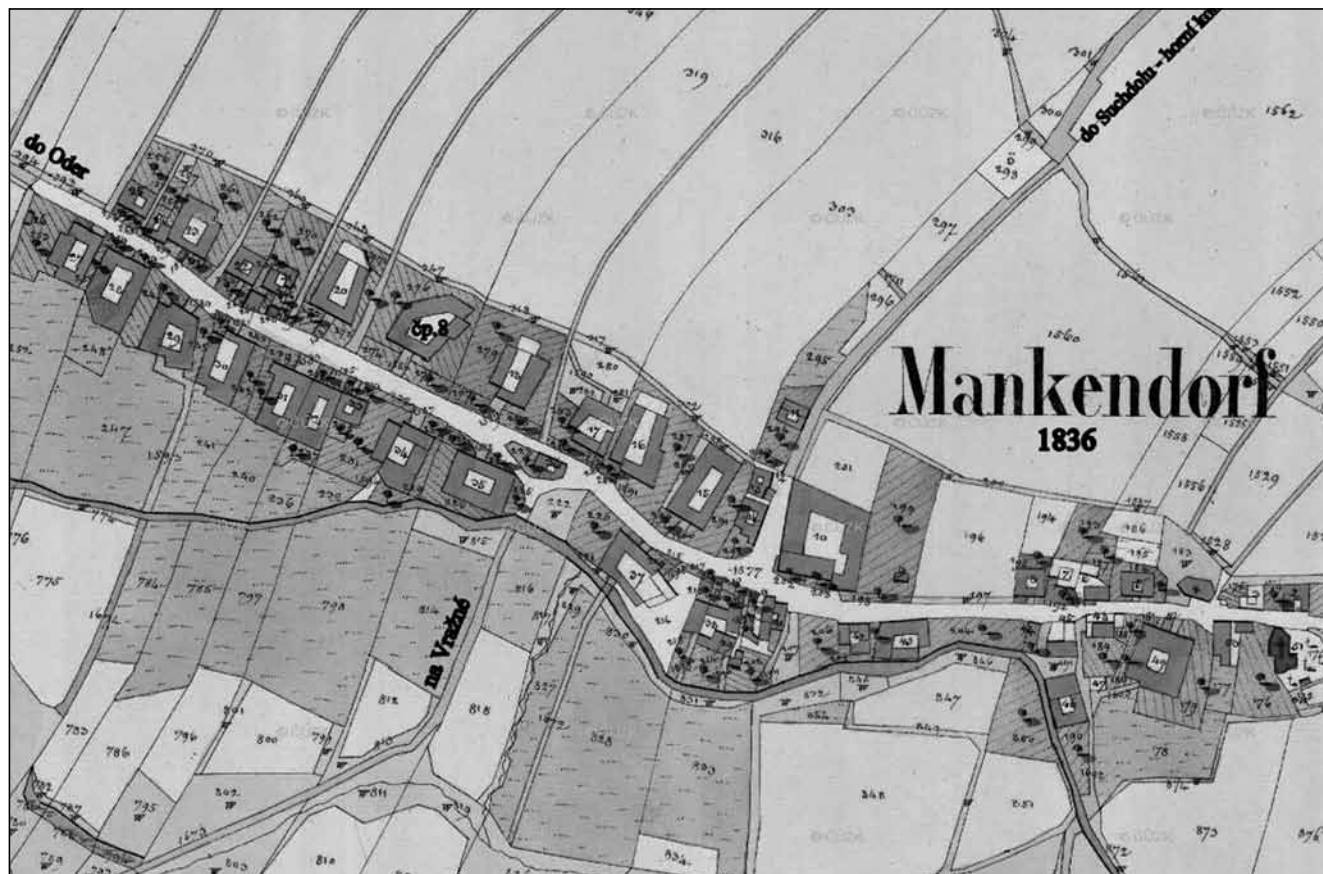
Na sklonku roku 1805 bylo v Mankovicích ubytováno na 400 ruských vojáků. Vraceli se z prohrané bitvy u Slavkova⁴⁾ a do vesnice zavlekli břišní tyfus. Nakazilo se 605 obyvatel, téměř celá vesnice, přičemž 38 z nich zemřelo. Mezi nimi i Georg Leopold a Juliana Rohlederovi. Pokračovatelem rodu se stal jejich syn Martin Rohleder (1784–1852).

Písemný tvar rodového jména se v průběhu doby měnil. U prvních písemných záznamů asi podle toho, jak písaři jméno znělo. Později nastávaly odchylky chybami při zápisech do matrik a listin. Nejstarší známý tvar rodového jména byl Roulader (Matthäus 1576–?), následuje Ruhläder (Matthes 1605–?), Rueleder (Paul 1635–1701), Ruhlader (Johann 1669–1743), Rohleder (Matthäus 1699–1770, Georg Leopold 1750–1805, Martin 1784–1852) a Rolleder (Anton 1826–1907 a všechny další generace). Příjmení Rolleder bylo používáno oderskou větví rodu od roku 1849⁵⁾ (příloha 2, s. 33 a 34).

Do zrušení nevolnictví patenty Josefa II. v roce 1781 měli Rohlederové, stejně jako ostatní mankovičtí sedláci, kromě práce na vlastním gruntu také robotní povinnosti. Pro mankovičtí mlýny museli dopravovat hřídele k mlýnským kolům a mlýnské kameny. Čistili a opravovali mlýnský náhon. V zimě

4 A. Rolleder: Dějiny města a soudního okresu Odry (2002), s. 346–349.

5 V roce 1849 obdržel oderský lékař Anton Rolleder I od císaře Františka Josefa I. zlatou záslužnou medaili. Na medaili bylo vyryto „Meritis Antoni ROLLEDER“. Od té doby pak Anton používal příjmení Rolleder se dvěma „l“. Upravené příjmení převzali i jeho synové.

Zemědělská usedlost čp. 8 na mapě stabilního katastru, 1836. Ústřední archiv zeměměřičství a katastru.

zabezpečovali mlýnská kola proti poškození ledem. Při stavbách na oderském zámku a velkostatku vykonávali robotu „pěšky nebo potahem“ v rozsahu dle předpisu panství. Na lukách mankovickeho katastru, které náležely oderskému velkostatku, kosili trávu a sušili seno. Bez nároku na odměnu seno sváželi do panského dvora a ukládali do seníků a stodol. Jejich povinností také bylo zúčastnit se jako honci dvakrát ročně honů na zajíce a někdy také velkých honů na srnce a jeleny.

Martin Rohleder, syn Georga Leopolda a Juliany, se v roce 1808 oženil s Dorotheou rozenou Seidenberger (1790–1870) z Mankovic čp. 22. V manželství se jim narodili čtyři synové a dvě dcery.⁶ Martin Rohleder získal místo správce na velkostatku v Odrách. Nejdříve s manželkou, která byla na velkostatku rovněž zaměstnaná, do Oder docházeli a v roce 1816 se do Oder odstěhovali. Bydleli na poplužním dvoře zvaném Meierhof, Nové Sady, Potoční ulice (Bergasse) čp. 65. Ten byl součástí velkostatku majitelky oderského panství

6 Josef narozen 1809, Ferdinand narozen 1819, Franz narozen 1823, Anton I narozen 1826, Karolina narozena 1819 a Beata narozena 1921.

landhraběnky Charlotte von Fürstenberg. V roce 1831 se přestěhovali do zemědělské usedlosti na tehdejší ulici Stiftgasse čp. 241 (ulice 1. máje).⁷

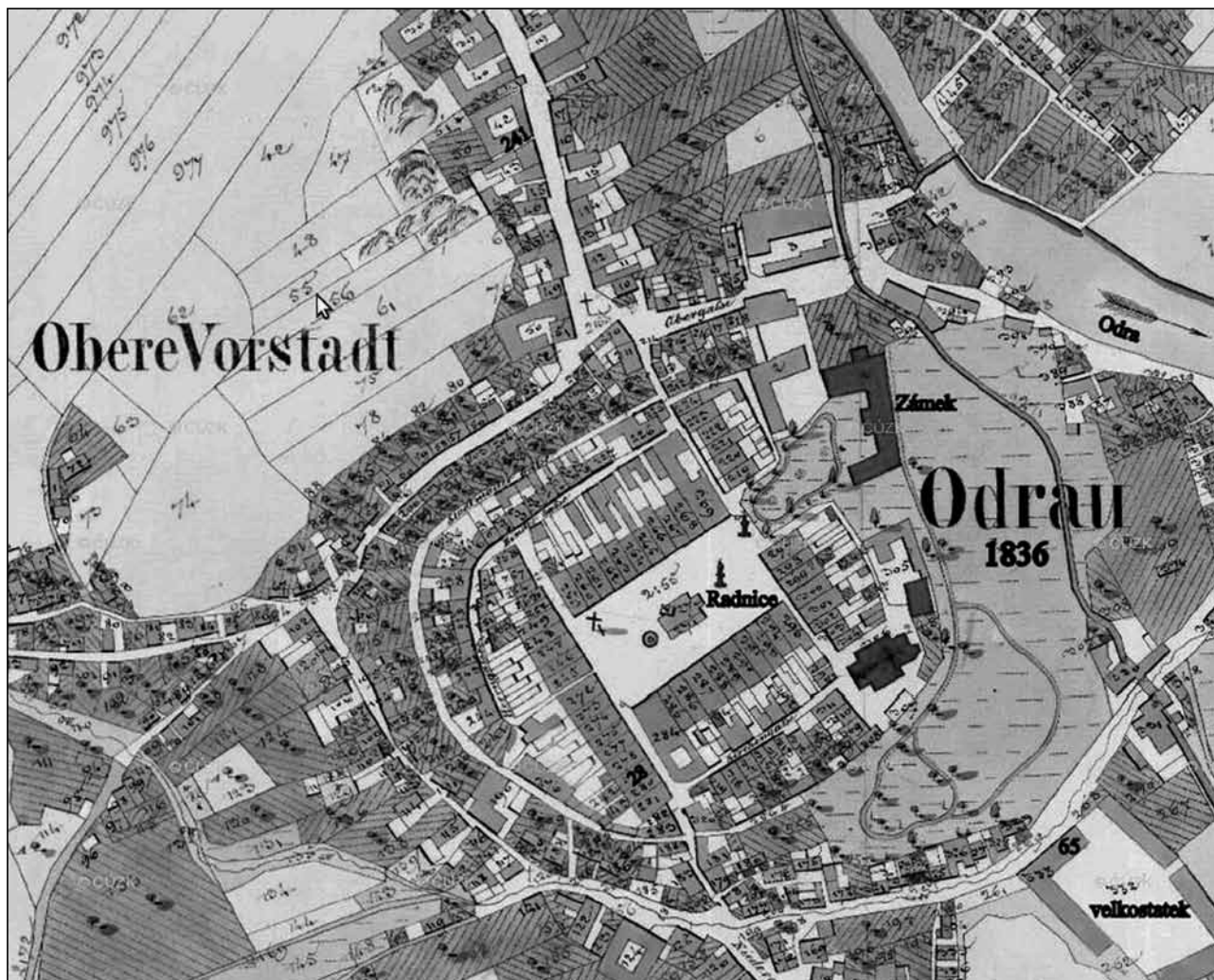
Martin Rohleder byl dobromyslné povahy. Údajně špatně četl. Dokázal ale psát i počítat. Rád sedával za stolem blízko kamen, aby na něm křídou kreslil číslice a při tom neustále něco počítal. Svými nadřizenými byl považován za schopného a spolehlivého. Byl velmi skromný a i s nevelkým příjmem dokázali s manželkou vydržovat své syny na studiích.

V roce 1839 koupil Martin Rohleder hospodu se zahradou „Na Střelnici“⁸ čp. 254.

Manželka Dorothea, která byla nejmladší z devíti sester, velmi dobře zvládala svou roli matky, hospodyně a manželky správce. Z toho titulu měla volný přístup k hraběnce Charlottě von Fürstenberg. Deně ji do zámku přinášela čerstvé mléko a máslo.

7 Dnes stojí jen část této bývalé usedlosti – rohový dům čp. 241 na křižovatce ulic Komenského a 1. máje. Levá část budovy byla zbouraná pro novou Komenského ulici, směřující v roce 1930 ke staveništi školy.

8 Střelnice, původně místo výcviku členů oderského střeleckého spolku, později známá hospoda se zahradou. Na jejím místě je dnes autobusové nádraží.

Odra v době Martina Rohledera na mapě stabilního katastru, 1836. „Meierhof“ – rodný dům Antona Rolledera I, čp. 65 (vpravo dole) a dům Martina a Dorothey Rohleder čp. 241 (uprostřed nahoře); čp. 28 dům Antona I a Antonie Rolleder (jižně od náměstí).

Ústřední archiv zeměměřičství a katastru.

Odry okolo roku 1890. Zemědělská usedlost čp.241 na ulici Stiftgasse, později Bahnhofstrasse, nyní ulice 1. máje. Levá část domu, označena úsečkou, byla později zbouraná pro vybudování přístupové cesty ke škole. Foto Anton Berger.

Hraběnka její návštěvy ráda využívala k přátelským hovorům. Dorothea se hodně věnovala výchově svých dětí. Také dohled nad studiem synů byl plně na ni. Pravidelně je na studiích navštěvovala a osobně se o průběhu a úspěšnosti jejich studia u vyučujících informovala. Martin Rohleder zemřel v roce 1852 ve stáří 68 let. Ke konci života trpěl častými ledvinovými kolikami. Manželka Dorothea jej přežila o 18 let. Zemřela v roce 1870 ve svých 81 letech v domě čp. 241.⁹⁾

Když Anton, dále Anton Rolleder I (1826–1907), nejmladší syn Martina a Dorothey, dosáhl deseti let musel opustit dům rodičů, aby mohl pokračovat ve školní docházce. V Odrách byla jen dvoutřídká. V té době jeho starší bratr Franz studoval v Olomouci. Přednost ale dával manuální práci a chtěl se vyučit řemeslu. Studia proto zanechal. Rodiče se rozhodli, aby Franze na studiích nahradil Anton. Před Opavou dostala přednost Olomouc.

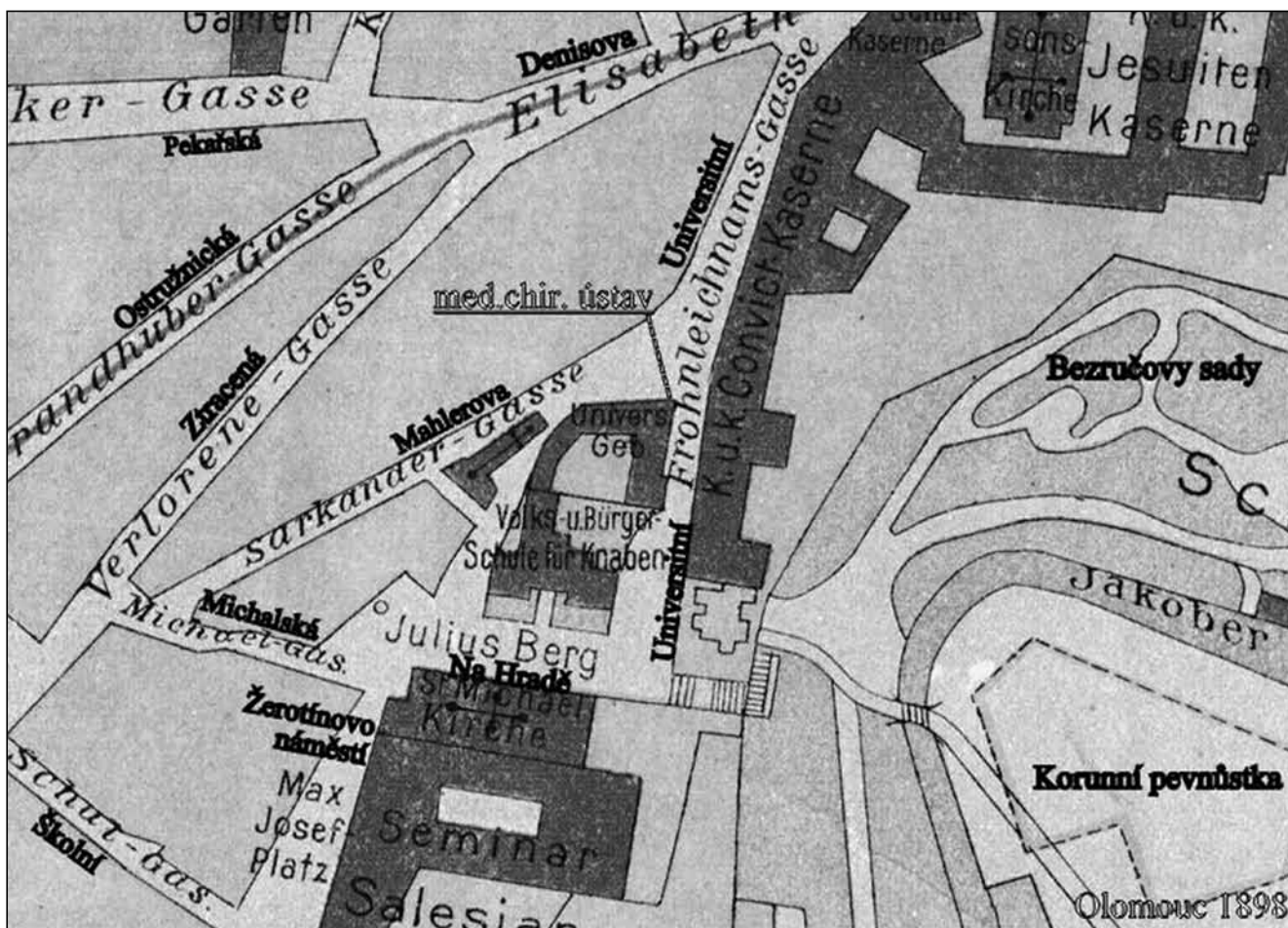
Anton nejdříve bydlel se starším učitelem, vysloužilým vojákem, na Theresiengasse čp. 11. Přes

počáteční problémy s adaptací na nové prostředí a vyššími nároky kladené školou, ukončil základní vzdělání v roce 1839 s dobrým prospěchem. Po prázdninách zůstal v Olomouci a nastoupil na německé gymnázium.¹⁰⁾ Olomouc byla pro něj výhodnější také z toho důvodu, že jeho nejstarší bratr Josef bydlel v blízké Náměšti na Hané. Byl úředníkem na panství Kinských. Od druhého roku studia bydlel Anton na privátě se třemi spolužáky v domě na Dolním náměstí. Až na mladické výstřelky v chování, které většinou řešil jeho profesor náboženství, oderský rodák, páter Müller, proběhlo jeho gymnaziální studium zdárně.

Německé gymnázium v Olomouci bylo elitním ústavem jehož absolventi pokračovali ve studiu na rakousko-uherských vysokých školách. Z přátel Antona lze jmenovat vídeňského lékaře Röhricha, brněnského právníka Storma nebo vídeňského soudce Scholze. Sám Anton pokračoval ve studiu od 1. října 1843 na k. k. Františkově universitě, fakultě lékařsko-chirurgické v Olomouci.

9 Martin i Dorothea Rohleder byli pochováni na oderském hřbitově. Místo hrobu není známo.

10 Původně jezuitské gymnázium, později Medicínsko-chirurgický ústav, součást k. k. Františkovy university, v současnosti Cyrilometodějská teologická fakulta.

Olomouc 1898. Situování bývalého Medicínsko-chirurgického ústavu k. k. Františkovy university. V budově bylo i německé gymnázium. Vědecká knihovna Olomouc.

V začátcích studia, při cvičeních z anatomie na pitevně, jej provázely nevolnosti. Jednou dokonce ztratil vědomí a personálem musel být vynesena na dvůr ústavu. Od profesora Jahna pak dostal upozornění, že pokud se budou podobné stavy u něho opakovat, bude muset studium na této fakultě ukončit. Touha stát se lékařem zvítězila nad pocit slabosti a ve studiu pokračoval bez dalšího selhání. V roce 1847 Anton úspěšně absolvoval

náročné rigorosní zkoušky. V březnu téhož roku obdržel diplom potvrzující úspěšné ukončení studia lékařsko-chirurgické fakulty k. k. Františkovy university v Olomouci. Čekala jej vojenská služba.

Anton Rolleder I čtyřletou vojenskou službu začal v plukovním špitále hraběte Hartmanna von Klarsteina ve Stryji¹¹⁾ a pokračoval ve funkci lékaře ve vojenské nemocnici v uherském Temešváru. Po jejím ukončení se v roce úmrtí svého otce vrací do Oder.

Dne 13. června 1854 byl ve farním kostele sv. Bartoloměje v Odrách sezdán s Antonií, rozenou Teltschik (1830–1906)¹²⁾ z Oder čp. 342. Antonie byla dcerou mlynáře Josefa Teltschika¹³⁾ a Franczisky rozené Schwarz.¹⁴⁾ Oddávajícím byl farář Rudolf Beck, pozdější děkan. Svědci byli Franz Teltschik, vedoucí pozemkového úřadu v Novém Jičíně a bratr Josef Rohleder, právník hraběte Kinškého ve Valašském Meziříčí.

Olomouc 2013. Budova bývalého Medicínsko-chirurgického ústavu na Univerzitní ulici. Foto Milan Tichák.

11 Stryj, město v Haliči, 60 km od ukrajinského Lvova.

12 Antonie Teltschik pocházela ze 12 sourozenců. Dospělosti se dožili jen bratři Josef a Franz a sestra Mathilda.

13 Josef Teltschik, mlynář na „rybníčním mlýně“ čp. 342. Nyní autoservis „Linda“.

14 Francziska Schwarz, dcera oderského pekařského mistra Johanna Schwarze a Margarety, rozené Schenk z Oder.

Anton Rolleder I v době své vojenské služby v Uhrách, 1850. Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebung.

Pro Odry to byla velká událost. Zvonily všechny kostelní zvony a při cestě k oltáři doprovázel ženicha a nevěstu zvuk trubek a tympánů. Bujará svatební oslava probíhala za pěkného slunečního počasí celé odpoledne a pokračovala další dva dny v domě nevěsty na „rybníčním mlýně“. Brzy po svatbě si novomanželé Rollederovi založili svou vlastní domácnost. Byt měli v domě na Hranické ulici (Weisskirchenstrasse) čp. 28. Majitelem domu byl otec nevěsty mlynář Josef Teltschik. V roce 1876 přešel dům do vlastnictví Antona a Antonie Rollederových. Bydleli v něm až do konce svého života.

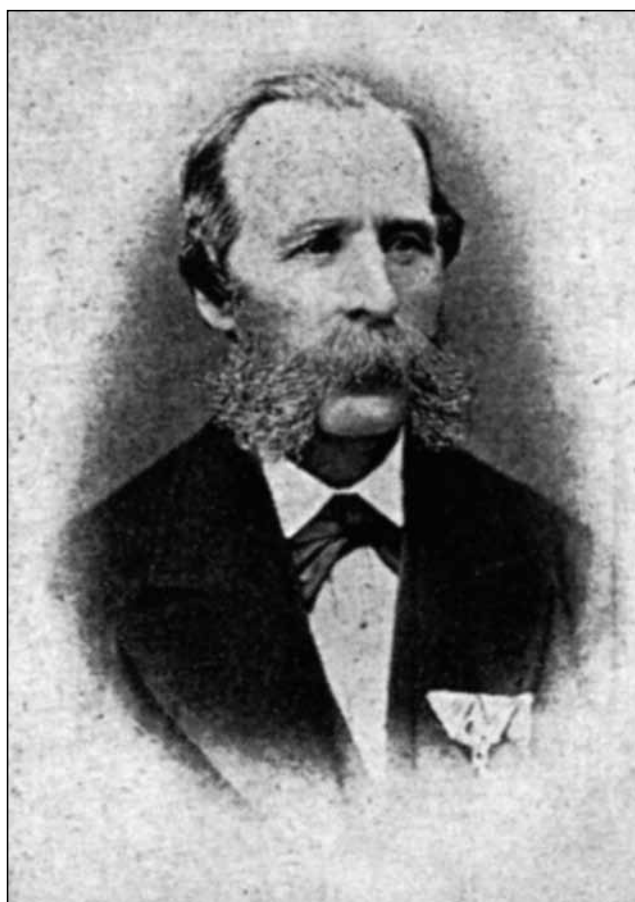
Odry 1946. „Rybníční mlýn“ čp. 342 mlynáře Josefa Teltschika.

Rodný dům Antona Rolledera II v Odrách na Hranické ulici čp. 28.

Svou profesní kariéru započal Anton Rolleder I jako oderský městský lékař. Po smrti ranhojiče Karla Schwarze nastoupil na místo vedoucího lékaře Nadační nemocnice v Odrách.

Za padesátiletou obětavou práci lékaře mu 11. května 1903 udělil císař František Josef I. vyznamenání „Zlatý kříž za zásluhy s korunou“. Udělení vyznamenání bylo zveřejněno v úředním věstníku Wiener Zeitung 14. května 1903. V Odrách

Oderský městský lékař Anton Rolleder I. Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebung.

Antonie Rolleder, manželka Antona Rolledera I. Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebung.

proběhly oslavy v podvečer 31. května v režii oder-
ských vojenských veteránů za velké účasti občanů,
s hudbou a lampionovým průvodem. Následující
den se v zasedací síni zastupitelstva uskutečnilo
veřejné předání vyznamenání. Zúčastnila se rodi-
na, zemský hejtman, rada města, zástupci úřadů
a spolků, přátelé a známí. Současně starosta města
Riedel předal Antonu Rollederovi I jmenování čest-
ným občanem města Oder.

*Budova bývalé německé vyšší reálky v Opavě. Dnes Střední ekonomická škola. Dvořákovy sady. Rossová Romana, Jirásek Zdeněk a kol.: Průvodce architekturou Opavy. Národní památko-
vý ústav, Ostrava 2011.*

Manželé Anton a Antonie Rollederovi měli celkem
osm dětí. Pět z nich zemřelo v dětském věku, tři
dosáhli dospělosti – Anton Rolleder II (1855–1912),
Francziska (1857–1934) a Hermine (1869–1934).

Anton Rolleder I zemřel v Odrách v roce 1907
ve věku 81 let, jeho manželka Antonie zemřela
o rok dříve v roce 1906 ve věku 76 let. Pohřbeni
byli v rodinné hrobce na oderském hřbitově. Jej
poloha není známa.

Anton Rolleder II pokračoval po ukončení oder-
ské obecní školy ve studiu na státním německém
gymnáziu v Opavě. V letech 1871 až 1875 studoval
na německé státní reálce v Opavě. Po celou dobu
svého opavského studia patřil mezi nejlepší studen-
ty. Obě školy absolvoval s vyznamenáním.

Pro další studia si vybral Vídeň. Byl přijat
na technickou vysokou školu ve Vídni. Studium
zahájil v roce 1875, zapsal se na učitelský obor
„matematika a zobrazovací geometrie“ u Profes-
ora Niemtschika, rodáka ze slezského Těšína. První
dva roky bydlel na studentské ubytovně nazývané
Rudolfinum.¹⁵ Poslední rok, díky příjmům za sou-
kromé doučování dvou hochů v rodině Profesora
Niemtschika, si mohl dovolit bydlet na privátě, který
mu poskytoval lepší podmínky pro studium. V roce
1879 Anton Rolleder II úspěšně zakončil svá studia
ve Vídni státní zkouškou.

Pro školní rok 1879/1880 získal učitelské mís-
to ve svém rodném kraji. Nastoupil na zemskou
vyšší reálnou školu v Novém Jičíně jako učitel

¹⁵ Vídeňské studentské koleje na Mayerhofgasse 3.

Anton Rolleder II. Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebung.

matematiky a zobrazovací geometrie. Pro školní rok 1880/1881 mu učitel Lamberger,¹⁶ ředitel vyšší reálky v Opavě, zprostředkoval přestup na státní reálku ve Vídni. Na této škole vyučoval až do roku 1885.

V témže roce, kdy na učitelské místo ve Vídni nastoupil, se také žení. Jeho manželkou se dne 14. listopadu 1880 stává Karoline (1855–1914), rozená Schwarz. Byla dcerou továrníka a majitele realit ve Vídni Johanna Schwarze z Unterwaltersdorfu.¹⁷ Anton a Karoline prožívají spolu ve Vídni šťastná léta. V roce 1881 se jim ve Vídni narodil první syn Anton (dále Anton Rolleder III) a v roce 1884 v Odrách druhý syn Günther.

Dne 1. října 1885 byl Anton Rolleder II jmenován profesorem na státní vyšší reální škole ve Štýru.¹⁸

¹⁶Lamberger byl ředitelem vyšší reálky v Opavě v době studia Antona Rolledera II na této škole.

¹⁷Unterwaltersdorf, obec v okrese Baden jižně od Vídně.

¹⁸Štýr (Styry), starobylé město ve spolkové zemi Horní Rakousy, 40 km jižně od Lince.

V témže roce opouští Vídeň a na nové působiště se stěhuje i s rodinou. Po čtyřech letech byl jmenován školním inspektorem pro město a správní okres Štýr. Ve funkci inspektora usiloval o zvýšení odborné i pedagogické úrovně učitelů. Zpřísnil a prohloubil kontrolu škol. Věnoval se vytváření a zdokonalování učebních postupů a metodiky pro zvýšení úrovně škol ve svém regionu. Za toto úsilí a dosahované výsledky se mu dostávalo veřejného uznání a ocenění. V roce 1898 mu bylo ministerstvem školství propůjčeno vyznamenání „Záslužný zlatý kříž s korunou“. V roce 1905 byl Anton Rolleder II jmenován ředitelem vyšší státní reálky ve Štýru. Vykonával rovněž čestnou funkci člena korespondenta vídeňského ústředního výboru pro výzkum a záchranu historických památek. V roce 1911 byl jeho kariérní postup završen jmenováním vládním radou.

V roce 1891 se manželům Antonu a Karolině Rolleder narodil ve Štýru třetí syn Werner. V letních

Odry 1886 – Anton Rolleder I s manželkou Antonií a rodinou na zahradě domu čp. 28. Zleva stojící: Profesor Anton Rolleder II – syn; oderský lékař Anton Rolleder I; učitel Vincenz Tomas – zeť, manžel dcery Franzisky; druhá řada zleva: Anton Rolleder III – vnuk, syn Antona Rolledera II a jeho manželky Karoline; Karoline Rolleder – snacha, manželka Antona Rolledera II; Antonie Rolleder; Hermine Rolleder (později provdaná Schubert) – dcera; Franziska Tomas rozená Rolleder – dcera, manželka Vincenze Tomase; Viktor Tomas – vnuk, syn Franzisky a Vincenze Tomase; sedící zleva: Günther Rolleder – vnuk, syn Antona Rolledera II a jeho manželky Karoline; Antonie Tomas (později provdaná Wurbs) – vnučka, dcera Franzisky a Vincenze Tomase. Archiv Muzejního spolku Rolleder, o. p. s. a Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebung.

Vincenz Tomas, odborný učitel. *Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebung.*

měsících společně s rodinou jezdili do Oder za svými příbuznými a přáteli. Anton Rolleder II se ve svém rodném kraji zotavoval z celoročního pracovního zatížení. Svůj pobyt ale využíval, zejména ve spolupráci se svým švagrem Vincenzem Tomasem, k přípravě materiálů pro historicko-vlastivědné studie se vztahem k Odrám a jeho okolí.

Vincenz Tomas (1851–1936), učitel odborné školy v Odrách, byl pro Antona Rolledera II cenným spolupracovníkem. V archívech, úřadech a institucích s velkou pílí vyhledával a zkoumal historické prameny. Vše, co považoval za zajímavé, opisoval, anebo si pořizoval podrobné poznámky a nákresy. Takto získané materiály zasílal Antonu Rollederovi II do Štýru. Ten je jako zdroj využíval pro své historicko-vlastivědné studie a pojednání.

Jak již bylo uvedeno, je pro občany oderského regionu významnou prací kniha „Dějiny města a soudního okresu Odry“ (*Geschichte der Stadt und Gerichtsbezirkes Odrau*). Toto úctyhodné dílo bylo poprvé ve Štýru vydáváno v sešitovém vydání v letech 1902–1903 (21 sešitů, celkem 760 stran, 199 ilustrací, rejstříky, 2 mapy).

Historií svého rodného kraje se zabýval také v několika dalších studiích a pracích.¹⁹⁾ Většinu z nich

19 „Die Herren von Krawarn“ (Páni z Kravař). Steyr 1898–9. „Odrau, einst Winanow genannt“ (Odry v minulosti nazývané Vyhnanov). Steyr 1901.

Odry 20. srpna 1904 – rodina při oslavě padesátiletého výročí svatby Antona I a Antonie Rolleder. Zleva stojící: Vincenz Tomas – zeť, manžel dcery Franzisky; Prof. Anton Rolleder II – syn; Anton Rolleder III – vnuk; JUDr. Viktor Tomas – vnuk; Günter Rolleder – vnuk; Johann Schubert – zeť, manžel dcery Hermine; Heinrich Wurbs – manžel vnučky Antonie Tomas; Dorothea Schubert – vnučka, dcera Hermine Schubert rozené Rolleder a Johanna Schuberta; 2. řada sedící zleva: Franziska Tomas – dcera; Karoline Rolleder – snacha; oslavenci Antonie a Anton Rolleder I; Hermine Schubert – dcera; Antonie Wurbs – vnučka, dcera Franzisky; 1. řada sedící: Werner Rolleder – vnuk, syn Antona Rolledera II a jeho manželky Karoline; Alfred Wurbs – pravnuk, Otmar Schubert – vnuk; Hermann Schubert – vnuk. Archiv Muzejního spolku Rolleder; o. p. s. a www.kuhlaendchen.de / Enzyklopedie.

Anton Rolleder III, soudce, ve věku 90 let. Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebung.

vydával na vlastní náklady. Nic nezůstal dlužen ani svému tehdejšímu bydlišti. Již v roce 1894 vyšla jeho „Heimatkunde von Steyr“ (Štýr – vlastivěda města a kraje), práce o 588 stranách. V roce 1912 byly vydány „Geschichte und Stammtafel der Grafen Lamberg in Steyr“ (Dějiny a rodokmen hrabat Lambergů ze Štýru), práce o 551 stranách.

Bádání a vlastivědným pracím se Anton Rolleder II věnoval vedle svého náročného zaměstnání. Často pracoval dlouho do noci. Dlouhodobým přetěžováním utrpělo jeho zdraví. Dostavovaly se bolesti v srdeční krajině. Doufal, že k obnovení zdraví mu pomůže pobyt a léčba v lázních Bad Nauheim (35 km severně od Frankfurtu nad Mohanem), kam odjel 1. srpna 1912 na léčení. K očekávanému zlepšení zdravotního stavu ale nedocházelo. Po třech týdnech lázeňského pobytu zástava srdce ukončila jeho tvořivý a produktivní život.

Profesor Anton Rolleder II zemřel 20. srpna 1912 v 57 letech. Jeho manželka Karoline jej přežila o pouhé dva roky. Zemřela ve Vídni 20. června 1914 v 59 letech.

V únoru 1904 zastupitelstvo města Oder jednohlasně schválilo udělení čestného občanství Profesoru Antonu Rollederovi II za jeho vlastivědné práce zaměřené na historii města a soudního okresu Odry. Bylo to ještě za jeho života.

Anton Rolleder III (1881–1972) byl nejstarším ze tří synů Antona II a Karoliny. V roce 1909 se

oženil s Hermínou, rozenou Urbaschek (1885–1963), dcerou okresního školního inspektora Ernsta Urbaschka²⁰ z Oder. Žili ve Vídni. Anton Rolleder III byl zemským soudcem. Zemřel ve vysokém věku 91 let.

Günther Rolleder (1884–1949), prostřední z bratrů, prožil svůj život společně se svou ženou Rosalií (1884–1947) ve Vídni.

Werner Rolleder (1891–1958) byl z bratrů nejmladší. Jeho manželkou byla Elisabeth rozená Wetzko z obce Baden u Vídně. Život prožili ve Štýru. Werner byl hudebně velmi nadaný. Na housle dokázal hrát již ve svých pěti letech, brzy hrál i na klavír. Při prázdninových pobytech v Odrách využíval možnosti hrát na varhany v kostele sv. Bartoloměje. V Odrách se setkával se svým, také hudebně nadaným, bratrancem Hermannem Schubertem. Společně v domě prarodičů Antona I a Antonie Rolleder předváděli virtuosní dvouhru na klavír.

²⁰ Od roku 1900 byl okresním školním inspektorem pro soudní okres Odry a Vítkov, od roku 1910 inspektorem pro německé školy zemského školního okresu Opava. Ernst Urbaschek je totožný s inspektorem Urbaschkem z povídky Petra Bezruče „Rechtor Schönweitz“ ze sbírky „Povídky života“.

Werner Rolleder, skladatel učitel hudby a kapelník. Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebung.

Werner ukončil střední školu s vyznamenáním a vzhledem ke svému hudebnímu talentu chtěl pokračovat ve studiu na vídeňské konzervatoři. Jeho otec měl ale jinou představu a Werner se musel vydat v jeho šlépějích. Zapsal se ke studiu na vídeňské technické univerzitě. Náhlá smrt otce v roce 1912 mu usnadnila vstup do vídeňského hudebního života.

Na počátku 1. světové války byl povolán do armády. Nastoupil k pevnostnímu dělostřelectvu v Krakově. Záhy byl v hodnosti poručíka převelen k železničnímu pluku v Albánii.

Po válce se mohl plně věnovat hudbě. Byl výborným populárním klavíristou a dirigentem orchestru. Po 2. světové válce si Werner Rolleder založil ve Štýru vlastní orchestr pojmenovaný dle heraldických barev města „Zelená a bílá“. S pomocí staršího bratra Antona III sestavili „kartotéku“ melodií Rakousko-Uherska. Věnoval tomu deset let svého života. S bratrem také vytvořili a vydali „Slovník melodií“ se záznamem 56 000 melodií. Kromě hudby se Werner úspěšně zabýval také malováním, kreslením a fotografováním. Werner Rolleder zemřel ve Štýru, podobně jako jeho otec, na zástavu srdce ve svých 67 letech.

Zesnulí členové rodiny Rollederů z Vídně a Štýru, Anton Rolleder II s manželkou Karoline, jejich synové Anton Rolleder III s manželkou Hermínou

a synem Ernstem, Günther Rolleder s manželkou Rosalií a Werner Rolleder odpočívají ve společné rodinné hrobce na vídeňském centrálním hřbitově, Simmeringer Hauptstrasse 234. Místo úmrtí a posledního odpočinku Elisabeth, manželky Wenera Rolledera se nám nepodařilo dohledat. Stejně tak i Marie, rozené Ebel, manželky Ernsta Rolledera.

Francziska (1857–1934), starší ze sester Antona Rolledera II, se 7. září 1875 provdala v Odrách za odborného učitele Vincenze Tomase (1851–1936), pocházejícího ze Životic u Horního Benešova.²¹ Vincenz Tomas, absolvent učitelského ústavu v Opavě, byl učitelem na chlapecké obecné škole v Odrách. Se svou manželkou Francziskou měli šest dětí, čtyři z nich zemřely v útlém věku, dvě se dožily dospělosti.

Tomasovi bydleli nejdříve ve školním učitelském bytě na Radniční ulici (Rathausgasse) čp. 95 (dříve Školní ulice – Schulgasse), později na Hranické ulici čp. 23 (Weisskirchenstrasse) a na náměstí (Stadtplatz) čp. 15.

Vincenz Tomas byl velkým znalcem historie Oderska. Přes vytížení úzkou, náročnou spoluprací s Antonem Rollederem II na kronice „Dějiny města a soudního okresu Odry“, si našel čas i pro odbornou práci se svými žáky. V roce 1889–1890

²¹ Vincenz Tomas, syn Alberta Tomase krejčovského mistra z Horních Životic u Horního Benešova a Bertý, rozené Hubalek.

Rodinná hrobka Rollederů (druhá zleva) na Centrálním hřbitově ve Vídni. Jsou zde pohřbeni: Anton Rolleder II s manželkou Karoline, Anton Rolleder III s manželkou Hermínou, Günther Rolleder s manželkou Rosalií, Werner Rolleder a Ernst Rolleder. Foto Gustav Lev, 2012.

společně provedli zaměření hřbitova v měřítku 1: 333 1/3 a v roce 1892 zaměřili trasu turistické stezky od kaple u vodojemu na Dvořisko (Henhof) přes Milíkov (Milichberg). Výsledkem byly kolorované pečlivě provedené plány. Jeho neúnavná píle byla oceněna vyznamenáním „Zlatý kříž s korunou“, uděleným císařem v roce 1912 při odchodu na zašluzžený odpočinek.

Po smrti své manželky Franczisky v roce 1934 bydlel Vincenz Tomas na Komenského ulici (Göthe-strasse) čp. 615. Zemřel v roce 1936. Oba byli pohřbeni na městském hřbitově v Odrách. Jejich hrob se nezachoval.

JUDr. Viktor Tomas (1876–1905) syn Vincenze a Franczisky vystudoval práva a odešel do Mostu. Byl úředníkem u báňské státní společnosti. Jeho manželkou byla Valerie rozená Rödling (1880–?)²²⁾ pocházející ze Žatce. Svatbu měli 3. května 1905 v Praze.²³⁾ Bydleli v Mostě.

Antonie (1878–1956), sestra Viktora Tomase, se provdala 28. srpna 1900 v Odrách za Heinricha Wurbse (1870–1951), jednatele obchodní společnosti v Bílsku (Bielitz). Bydleli v Bílsku. V roce 1901 se jim narodil syn Alfréd. Heinrich Wurbs zemřel v Českém Dubu (Böhmische Alcha), jeho žena Antonie v Bavorsku.

Hermine (1869–1934), mladší sestra Antona Rolledera II, se provdala 16. srpna 1890 za učitele obecné a měšťanské školy v Odrách Johanna Schuberta (1866–1890).²⁴⁾ Bydleli společně s rodiči Hermíny, Antonem I a Antonii Rolleder na Hranické ulici čp. 28. Měli tři děti, dceru Dorotheu²⁵⁾ a syny Hermana²⁶⁾ a Otmara.²⁷⁾

Hermína Schubert, rozená Rolleder a její sestra Francziska Tomas, rozená Rolleder zemřely ve stejném roce 1934. Odešli tak poslední členové rodu Rolleder, kteří svůj život prožili v Odrách. V roce 1936 je následoval také Vincenz Tomas a v roce 1945 Johann Schubert. Všichni byli pohřbeni na oderském hřbitově. Hroby se nezachovaly a jejich umístění je neznámé. Nezapomínejme ale na ně, stejně jako na všechny nejmenované, jejichž práce ve školství, zdravotnictví a ve veřejném životě města pozitivně ovlivňovaly běžný život obyvatel i hospodářský rozvoj Oderska.

Děkujeme panu Karlu Goldovi za pomoc při překladech starých německých textů, zvláště pak za překlad testamentu Matthese Ruhlädéra z roku 1665.

22 Valerie, dcera Josefa Rödlinga ze Žatce a Valerie, rozené Hruschka z Vídě.

23 Církevní sňatek se uskutečnil v kostele sv. Jindřicha na Novém Městě pražském.

24 Johann, syn Josefa Schuberta statkáře z Dolního Meziříčí u Bílsko Bělé a Marianny, rozené Waniolka.

25 Dorothea Schubert, učitelka hry na klavír ukončila svůj život dobrovolně v roce 1913, v pouhých 21 letech.

26 Hermann Schubert odešel do Šumperka.

27 Otmara Schubert se v roce 1927 oženil s Hertou Schwab, dcerou Augustina Schwaba a Berty, rozené Waschka – sestry továrníka Wilhelma Waschky II.

Naše poděkování patří rovněž Dr. Wolgangu Bruderovi za poskytnutí rodopisných údajů Prof. Antona Rolledera do roku 1750.

Použitá zdroje:

- Gedenbuch der Gemeinde Mankendorf, archiv obce Mankovice, inv. č. 4, SOKA Nový Jičín.
 Velkostatek Odry, inv. č. 627, pozůstalostní spisy Mankovice (písmo R), karton 44, ZA Opava.
 Sčítací operáty Odry r. 1890, inv. č. 1120, č. ev. j. 92, SOKA Opava.
 Sčítací operáty Odry r. 1900, inv. č. 1233, č. ev. j. 214 a 215, SOKA Opava.
 Sčítací operáty Odry r. 1910, inv. č. 1348, č. ev. j. 340 a 341, SOKA Opava.
 Matrika Z, I-Z, Odry 1905–1933, inv. č. 11723, sig. 141, ZA Opava.
 Matrika Z, Mankovice 1786–1823, 1163, Od VIII_8, ZA Opava.
 Matrika O, Mankovice 1786–1820, 1160, Od VIII_5, ZA Opava.
 Matrika Z, I-Z, Odry, Nové Sady 1807–1830, 1164, Od, I14_8, ZA Opava.
 Matrika Z, I-Z, Odry, Nové Sady 1842–1873, 1071, Od, I21, ZA Opava.
 Matrika O, I-O, Odry, 1842–1873, 1070, Od, I20, ZA Opava.
 I-O, Matrika O, Most 1899–1907, 118_28, SOA Litoměřice.
 Matrika Z, I-Z, Most 1907–1916, 118_31, SOA Litoměřice.
 Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebubg, s. 6, č. 59/1959.
 Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebubg, s. 105, č. 93–98/1965.
 Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebubg, s. 142, č. 93–98/1965.
 Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebubg, s. 179, č. 93–98/1965.
 Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebubg, s. 260, č. 93–98/1965.
 Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebubg, s. 80, č. 105–110/1967.
 Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebubg, s. 74, č. 111–116/1968.
 Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebubg, s. 31, č. 123–128/1970.
 Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebubg, s. 31, č. 237–242/1989.
 Böhm Johann: Gedenkbuch der Stadt Odrau. Rukopis, Odrau 1930.
 Brossmann Ulf: Spuren von Mankendorf. Mnichov 2001.
 Rolleder Anton: Geschichte der Stadt und des Gerichtsbezirkes Odrau. Steyr 1903.
 Ulrich Josef: Regierungsrat Anton Rolleder. Das Kuhländchen, II. Band, 4. Folge, Juli 1920.
 Tichák Milan: Zaniklé adresy. Olomouc 2007.
 Wolfgang Bruder: Vývod Prof. Antona Rolledera. Mnichov 2013. www.kuhlaendchen.de / Enzyklopedie.
 Fotografie bez uvedeného zdroje jsou z archivu Muzejního spolku Rolleder – Odry, o. p. s.

Úvodní stránka 6. sešitového vydání „Dějiny města a soudního okresu Odry“, Steyr 1902.

Příloha 1

T e s t a m e n t

Matthese R u h l ä d e r a, narozeného v Mankovicích roku 1605, ze dne 23. ledna 1665:

Ve jménu svaté a nedělitelné Trojice, boha otce, boha syna a boha svaté trojice a Marie pochválené matky boží, amen.

Protože my lidé jsme všichni smrtelní a podřízeni smrti a neznáme hodinu smrti, proto jsem já, Matthes Ruhläder při dobré paměti a smyslech, pro své rodinné příslušníky, abych je ochránil před různými nepříjemnostmi, vyjádřil písemný, věrohodný, řádný testament mé poslední vůle a nechal jej sepsat na papír jak všechno po mé smrti má být užito a proto jsem požádal rychtáře, starostu a starší aby přišli ke mně.

Za prvé poručím svou chudobnou duši všemohoucímu bohu a aby mé tělo bylo řádným způsobem pohřbeno do země. Co se týká mého pozůstalého hospodářství, které jsem držel a užíval po dobu svého života, ustanovuji a odkazuji je svému synu Paullu Ruelederovi v celkové kupní ceně pět set tolarů slezských. Z tohoto obnosu má složit majitel usedlosti sto tolarů ve čtyřech splátkách, v první splátce složí kupující 30 tolarů jako pomoc otci, ve druhé splátce složí kupující 25 tolarů v roce 1666, ve třetí splátce v roce 1667 25 tolarů a ve čtvrté a poslední splátce v roce 1668 20 tolarů.

Jmenovanému kupujícímu zůstávají 3 koně, hříbě, veškerý stávající hovězí dobytek, kromě dvou kráv a telete. Navíc zůstávají majiteli usedlosti 3 schieling^{x)} ovcí, všecken vepřový dobytek a drůbež, taktéž vozy a polní nářadí. Kromě toho má majitel usedlosti zaplatit kostelu v Mankovicích požadovaných 5 tolarů a své nejmladší sestře Marianě dát živůtek, kožíšek, soukennou sukni, sukni z mezulánu, velkou peřinu, 2 krávy, jalovici a tele, 2 prasata, 3 husy, 6 slepic. Pokud bude žít s matkou, osít jeden záhon a výbavu, jak je v Mankovicích zvykem.

Na výměnek matce je majitel usedlosti povinen poskytovat ročně žito v ceně 10 říšských tolarů (dále rth), pšenici za 8 rth, ječmene za 8 rth, oves za 6 rth, ječné kroupy za 1 rth a hrách za půl rth a dvouleté prase, které matka musí krmit ze svého obilí. Majitel usedlosti ji má také chovat a krmit 2 krávy, 12 ovcí a dávat 2 fůry sena. Musí ji předat kus zahrady na trávu, švestky v horní zahradě a dva další stromy (udané jsou dvě odrůdy, pravděpodobně jabloň a hruška), osít dva záhonky konopí a taktéž nasadit dva záhony zelí. Jestli matka po čase zemře, připadá vše majiteli usedlosti. Takto dáno za přítomnosti Hannese Hockewehlera, rychtáře a Mertena Schenka, starosty a jejich starších dne 23. ledna 1665.

Toto je má poslední vůle, pořízení a testament kterým prosím nejmilostivější vrchnost stávající právo vždy pevně a beze změn dodržovati.

^{x)} Nespecifikovaná jednotka množství, používaná v regionech Rakouského Slezska. Testament byl uveden Antonem Rollederem III v HB č. 58 / 1959 jako opis Vincence Tomase v roce 1910 z Markendorfer Grundbuch II, Fol. 141.

Příloha 2

Rodinná stromba Rollederů-1

Georg Rolleder, sedlák + Juliana (roz. Halbgebauer) Rolleder
 *13.11.1750, Mankovice čp.8 *3.1.1758, Mankovice čp.14
 †28.12.1805, Mankovice čp.8 †17.3.1806, Mankovice čp.8
 svatba: 28.1.1779

Martin Rolleder, sedlák + Dorothea (roz. Seidenberger) Rolleder
 *3.1.1784, Mankovice čp.8 *15.3.1790, Mankovice čp.22
 †17.6.1852, Odry čp.241 †25.11.1870, Odry čp.28
 svatba: 10.1.1809

Anton Rolleder I., lékař + Antonie (roz. Teitschik) Rolleder
 *10.8.1826, Nové Sady čp.65 *13.12.1830, Odry čp.342
 †26.6.1907, Odry čp.28 †19.6.1906, Odry čp.28
 svatba: 13.6.1854

Anton Rolleder II., pedagog a historik, školní rada
 *24.5.1855, Odry čp.28
 †20.8.1912, Bad Neum
 +
 Karoline (Schwarz) Rolleder
 *2.6.1855, Unterwaltersdorf
 †20.6.1914, Vídeň
 svatba: 14.11.1880

Franziska (Rolleder) Tomas
 *3.8.1857, Odry čp.28
 †21.8.1934, Odry čp.375
 naposled bytem Odry, čp.15
 +
 Vincenz Tomas, ošb učitel
 *24.11.1851, Horní Benešov
 †1.6.1936, Odry čp.375
 svatba: 7.9.1875
 naposled bytem Odry, čp.15

1

2

Emilie Rolleder
 *12.6.1862, Odry čp.28
 †12.6.1862, Odry čp.28
 +
 Augustina Rolleder
 *1.8.1867, Odry čp.28
 †1.3.1872, Odry čp.28

Hermine (Rolleder) Schubert
 *24.3.1869, Odry čp.28
 †25.10.1934, Odry čp.375

+
 Johann Schubert

*16.2.1866, Dolní Meziříčí
 čp.94 / Bilsko Bělá
 svatba: 16.8.1890
 †14.5.1945, Odry čp.37

Stránka 1

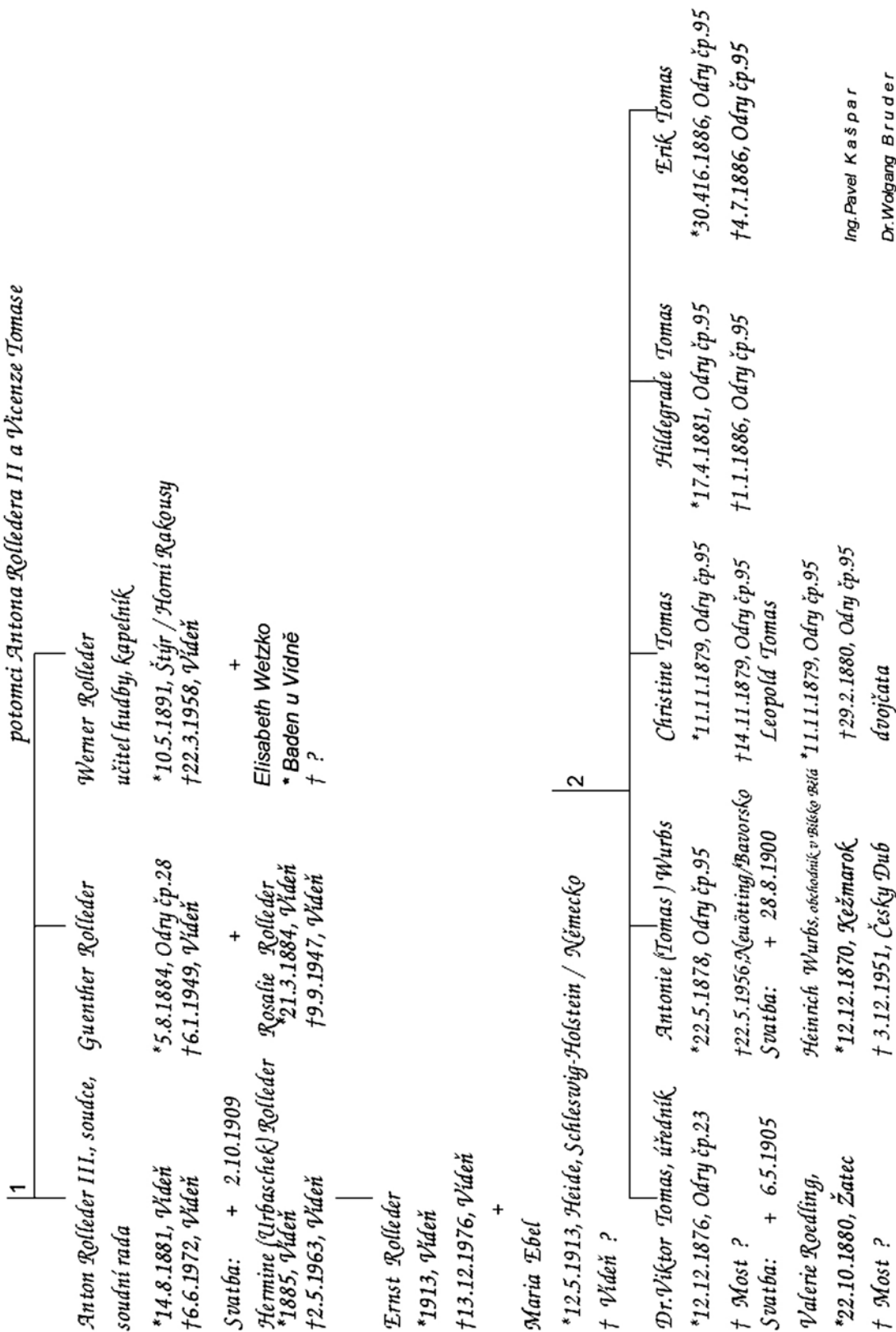
Rodokmen rodu Rolleder – I.

Příloha 2

Familie Rolleder-2

potomci Antona Rolledera II a Vicenze Tomase

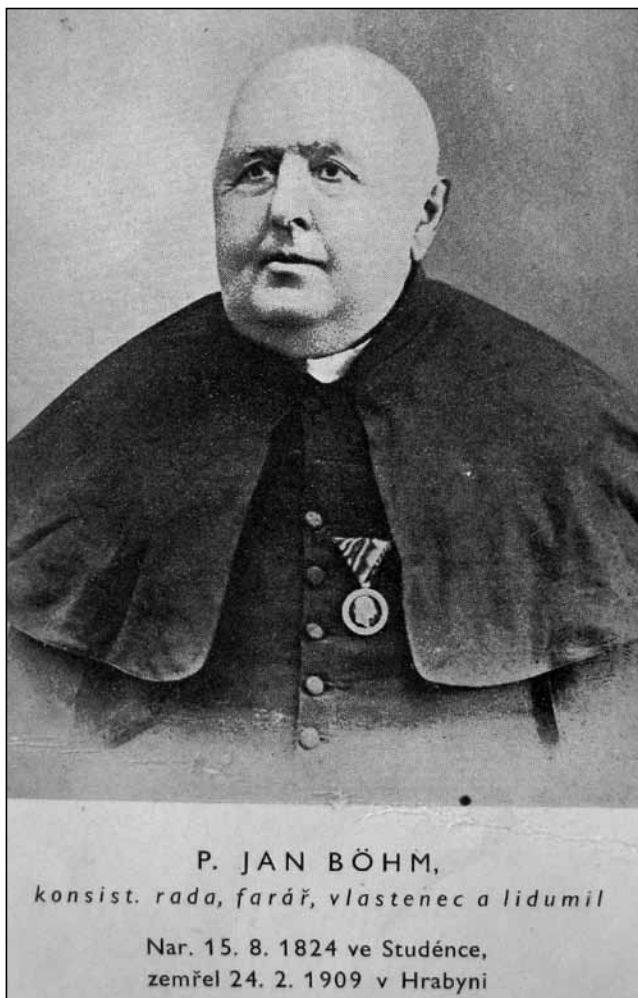

Stránka 2

Farář Jan Böhm ze Studénky

Radim Jarošek

Pouze nenápadná deska na domě č. 20 v Daroňově ulici ve Studénce napovídá, že se zde narodil farář Jan Böhm.

Dne 1. června 1938 zaslal „Výbor pro odhalení pamětní desky farářů Janu Böhmovi“ Obecní radě ve Studénce dopis – pozvání na odhalení pamětní desky J. Böhmovi. V jeho úvodu se píše: „Dne 15. 8. 1824 se narodil ve Studénce veliký kněz-buditel slezského lidu farář Jan Böhm, který si získal nehynoucí zásluhy v uvědomění svého lidu a který svým jedinečným způsobem dovedl tento lid povzbuditi.“

To bylo v roce 1938, zanedlouho se Československo a celá Evropa dostala do víru 2. světové

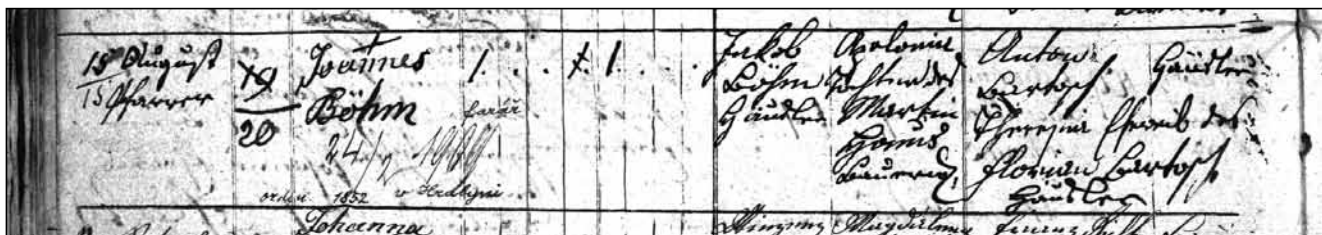
války a lidé měli jiné starosti. A po roce 1948 byla církev spíš trpěna a nebyl žádný oficiální zájem si připomínat záslužné činy duchovních. Naopak, byly zamlčovány a svérázný vlastenecký kněz Jan Böhm – mimo jiné majitel záslužného kříže s korunou válečné medaile, dlouholetý předseda a prorektor Zemského včelařského spolku, člen mnoha spolků a spoluorganizátor Tábora lidu v Hrabyni v r. 1889 – se ztrácí z povědomí...

Vraťme se však do roku 1938 k oslavě odhalení pamětní desky ve Studénce ono nedělní dopoledne 3. července. Nevíme, jak oslava na zámecké zahradě vedle sokolského cvičiště tenkrát probíhala. V dobovém tisku se dochoval pouze dopis Petra Bezruče, ve kterém se omlouvá a píše: „Milí a vzácní, děkuji Vám za laskavé pozvání. Sám se řídím heslem Kaj národa mnoho je, tam pústevník něpudě. Ale jsem Vám vděčný, že jste deskou vzpomněli rodáka studenského. Byl to kněz srdce dobrého, jeho ruka byla štedrá a otevřená chudobným studentům, žil podle řádu Melchidesova, jak praví Písmo. Patří do vzpomínek mého mládí, každý rok postojím u jeho hrobu v Hrabyni. Pozdravuji Vás všech ze srdce upřímného, neráz jsem běžel Studénkou za let minulých. Branka, srpen 1938. Petr Bezruč.“

Svůj život sice Jan Böhm spojil s Hrabyní, je však studénkový rodák a zde se také zasadil o vybudování nového kostela – i to jsou důvody, proč si ho připomínáme na stránkách POODŘÍ. Poznámka – v zápiscích J. Böhma najdeme u roku 1874 tuto zmínku o kostele ve Studénce: „V Studénce, v mém rodišti, stavěl se nový kostel. Poněvadž byl velmi suchý rok, tak byl postaven pod dach, ale co žádný neočekával, to se stalo, věž, 9 sáhů zvýšky, pukla až pod sokel a další budování zůstalo stát. Byl prý nedobrý materiál toho příčinou.“

Jan Böhm se narodil 15. srpna 1824 ve Studénce na svátek Nanebevzetí Panny Marie v domě č. 20, což dokládá zápis z matriky. Jeho otec se jmenoval Jakub a matka Apolena.

O jeho životě ve Studénce není bohužel známo téměř nic. Traduje se zmínka o tom, že: „než mladý absolvent filosofie (t. j. 7. a 8. třídy gymnázia) vstoupil do teologie, prožíval v r. 1848 éru revolučního hnutí. Tehdy několik studentů patrně

Řádek ze zápisu matriky. Převzato z matriky Zemského archivu Opava: N, I-N • 1806–1844 • 388 • Bi XIV 4 • Studénka.

z okolí Studénky si dalo heslo „Na Vídeň!“ a vyrazili. Všichni byli nakonec zadrženi v Uherském Hradišti.“

Ze životopisné anonymní črty v Těšínském kalendáři na rok 1925 se dovídáme, že studoval na gymnáziu u piaristů ve Strážnici a na filozofickém učilišti v Litomyšli. Jak se ze Studénky dostal do Strážnice a do Litomyšle, nevíme.

Při oslavách jeho stých nedožítých narozenin ho nazval slavnostní řečník, hrabyňský rodák dr. Karel Engliš, ministr financí za první republiky „patriarchou zašlých dob“, tj. slezské doby obrozenecké. Věnoval mu také několik stran ve své vzpomínkové knize „Hrabyň mého mládí“ a plasticky ho v ní vylíčil. Z ní jsou přebrány některé pasáže a tyto jsou doplněny o informace z dalších zdrojů. Celou část knihy věnovanou J. Böhmovi najdete na webových stránkách časopisu – www.casopispuodri.cz – v sekci Osobnosti.

Pamětní deska Jan Böhma ve Studénce, Daroňova 20. Deska na jeho rodném domě byla odhalena 3. července 1938 z popudu katolických spolků ve Studénce. Foto Radim Jarošek.

Jan Böhmm byl vysvěcen roku 1852 ve 28 letech od arcibiskupa a kardinála Maxmiliána v. Sommerau a své první místo kaplana měl v Charvatech u Olomouce, druhé pak v Chropyni (1855), pak přišel do Kelče, kde kaploval do roku 1859 u děkana Jiřího Paláska. Tehdy vypukla válka s Itálií. Böhmm se hlásil do vojenské nemocnice a byl přijat. Čekal v Klášterním Hradisku u Olomouce, až odjede za vojskem do Itálie. V téže roce však byl uzavřen mír, cesta do Itálie odpadla a Böhmm odešel zase na civilní „štaci“ do Jakartovic za Opavou, kde pobyl jen 40 dní. Odtud odešel do Bouzova, kde kaploval čtyři roky (19. listopadu 1859 – 18. srpna 1863). Bouzov náležel, stejně jako Hrabyň, Řádu německých rytířů. Když se uprázdnila fara v Hrabyni, byl na ni Böhmm řádem prezentován. Z Bouzova jel do Studénky a odtud 19. srpna 1863 přes Velkou Polom za velkého deště do Hrabyně. V Hrabyni se mu zalíbilo a zůstal ji věrný dlouhých 45 let až do své smrti 24. února 1909.

J. Böhmm věnoval velké úsilí zvelebení hrabyňského svatostánku – roku 1867 obnovil hlavní oltář hrabyňského kostela, roku 1871 dal zhotovit dva boční oltáře, křížovou cestu, kazatelnu a křtitelnicu.

V roce 1874 byl v Praze na oslavě 150. výročí svatořečení sv. Jana Nepomuckého. Böhmm uvádí ve své farní kronice, že nesl s ostatními kněžími křížálovou rakev s ostatky sv. Jana.

Jeho hlavní myšlenkou však bylo postavit v Hrabyni velký chrám zasvěcený Panně Marii. A po velkém úsilí se to podařilo. Roku 1885 byl položen základní kámen a na místě starého chátrajícího kostela byl postaven nový chrám, mohutný a důstojný. Byl vysvěcen roku 1887.

V Hrabyni byl Böhmm farářem do roku 1907, kdy ve 84 letech odešel na odpočinek a bydlel na „městečku“ proti hlavnímu vchodu do kostela. Zemřel v r. 1909 na Popeleční středu o 1 hod. odpoledne a pochován je u kostela, kde měl pamětní desku (byla zničena za války). Zemřel tak chudý, že obec přispěla na vystrojení jeho pohřbu.

Při výročí jeho nedožítých stoletých narozenin mu odhalili na farní budově v Hrabyni pamětní desku. (V Hrabyni se dnes nalézají dvě pamětní desky na P. Jana Böhmm: na faře a u kostela Nanebevzetí Panny Marie.)

Jeho podmanivou osobnost vylíčil dr. Karel Engliš ve své řeči při odhalení pamětní desky roku 1924:

„Byl krásným mužem prostřední statné postavy, ohnivých černých očí, z nichž hleděla добрota, ale které též metaly blesky, spaloval jimi každý odpor a krotil dav. Hlas měl mohutný a krásný a při jeho Gloria se otřásal kostel. Byl mužem železného zdraví a síly, proto i odvahy a houževnatosti i energie jedinečné.“

Poznámka: v Hrabyni se dnes nalézají dvě pamětní desky na P. Jana Böhmm: na faře a u kostela Nanebevzetí Panny Marie.

K. Engliš líčí ve své knize „Hrabyň mého mládí“ J. Böhmm jako kněze takto:

„Bezmála půl století byl Böhmm duchovním pastýřem v Hrabyni. Křtil většinu občanů a sedmdesátiletí byli od svého 25. roku pod jeho vlivem – a „panstvím“. Neboť vskutku komandoval celou dědinu. Muziky se proti jeho vůli nesměly konat o pouti. Kostel byl vším a odtud Böhmm vládnul. Co se dělo v obci, všechno pranýřoval na kazatelně. Všichni se ho báli, ale měli jej v ctě a konečně i rádi.“

Byl až naivně věřící. Konal své kněžské povinnosti tak svědomitě, byl nejen obřadným knězem, ale skutečným pastýřem. Farníci byli takřka jako jeho děti. Měl mohutný, kovový hlas a když zpíval, kostel se otřásal. Měl dobrý hudební sluch, přál kostelní hudbě.

Jako ve škole, tak držel kázeň v kostele. V neděli obcházel před velkou kostel a mládence, kteří zde postávali, protože je nezajímal zpívání růženec, rákoskou hnal do kostela. Ministranti poslouchali na pohled, hrozně se báli. Když nějaká tetka si podřimla při ranní (nedivte se, večer úklid, ráno

časně dobytek, rychle do kostela), přímo na ni z kazatelny zavolal: „Tak co Kátla, mám ti tam poslat polštář?“, a když přicházely v neděli paničky z města přes kázání si prohlédnout kostel, zastavil se Böhm uprostřed kázání a zavolal: „Pěkně vítám, pěkně vítám.“ Celý kostel se ohlédl a paničky hořely hanbou. Kázání byla nejoriginálnější. Souvisela jen zcela povrchně s evangeliem. Böhm ke kázání mnoho nestudoval, ale promýšlel je. Čerpal ze své nevyčerpatelné studnice praktické zkušenosti, podle které napomínal občany. Kázání bylo krátké stručné; každé končilo větou: „Tím a takovým způsobem zjednáte si statky, které ani moli nesežerou, ani voda nesebere.“ Ale skoro v každém pranýřoval to, co považoval za hříšné a občanů a obce nedůstojné.“

... jako člověka:

„Farář Böhm podporoval studenty. Říká se, že Čurdovi hoši studovali s jeho podporou. Ale i jiné studenty podporoval pravidelně anebo příležitostně. Já nikdy jsem od něho nedostal a nepřijal haléře. O tom všem nemluvil.

Kromě stolu a domácích potřeb neměl potřeb jiných. Za několik let jednou zajel do Trenčína do lázní, jinak necestoval, ndržel na šaty. Všechno dával na kostel. Poutní místo přinášelo poměrně slušné příjmy. Farář Böhm koupil od mého otce krávu a že ji zaplatí po pouti. Po pouti přivezlo děvče z fary na „tačkách“ (kolečkách) plno čtveráků a měděných peněz, abychom si je spočítali. Jako děti jsme je rovnali do válečků po padesáti do papíru. Byly to čtveráky, krejčary, trojníky, pruské peníze, výjimečně také šestáky; bylo toho za osmdesát zlatých.

Na kostel obětoval poslední. Příjem z kostela nepovažoval celý za svůj, dělil se s kostelem. Jak řečeno, zemřel chud a nic po něm nezůstalo, kromě starých hodin (má je nadučitel Raška) a nějakých drobných památek.

Böhm měl velmi rád společnost. Nic nečetl (kromě evangelia a breviáře), a tak když byl se zaměstnáním hotov (bylo ho dost, služba pastorační, školy v Hrabyni, ve Lhotě, ve Smolkově, služba matriční, poutě, stavba kostela), šel mezi lidi, rád si s nimi pohovořil, zahrál i taroky. Ale za mých dob, tedy už v Böhmově stáří, málokdy přišel do hospody. Přišel-li mezi nás na kuželky, bylo haloo! Musil hrát s sebou, házel nejmenší kouli (pro tělnatost podél těla), ale kluci byli navedeni, aby špagátem zatáhli devět, když házel pan farář. Ba, jednou se stalo, že koule ještě ani nedoběhla, a už bylo všech devět. Farář Böhm se bránil, ale všichni křičeli: „Devítka, tuplák, tuplák (dvojlitr piva)!“ Marné bránění, zaplatil tuplák, nadal nám „branži“, ale smál se také. Na „Besedu“ (divadlo) přišel vždycky, seděl v první řadě uprostřed a po skončení každého jednání vždy volal: „To je velké, to je velké.“

Raději soustřeďoval společnost doma. Vždycky si rád někoho zval ke stolu a často jsem s ním stoloval a musil mu vykládat o Praze. I na Štědrý večer jsem byl jednou s ním. Dal mi na Ježíška barevný skleněný pohárek, který mám dodnes. Měl stálou tarokovou partii v zimě v pokoji, v létě před farou. Za svých mužných a mladých let musil být nadmíru veselý. Za mých dob už Böhm na procházku nechodil. Do školy do Lhoty a do Smolkova jezdil bryčkou (Jan Zdrálek jej vozil), také s „pánem Bohem“ (zaopatřování těžce nemocných) mimo Hrabyni. Celá procházka byla cesta z fary do kostela, školy a zpět. Když v létě vyšel v kabátě ke sv. Janu, dále ne, tak to byla událost. Bránila mu asi tělnatost.“

... a jako učitele:

„Pan farář Böhm nebyl právě dobrým učitelem. Kázeň měl báječnou, to je pravda, a hned ukážeme proč. Když vstoupil do třídy, oblečen v klerice (málokdy v létě kabátě občanském), vstoupil pomalým krokem. Nebyl veliký, ale silný, tlustý. To ani tak nebylo znát pod klerikou, ale měl kulaté tváře s laloky, vlasů bílých málo, ale celou tvář tvořily oči. Ty oči! Byly černé a hnědé, skoro pichlavé, pronikaly kostí. A když se jimi na někoho zahleděl a na tváři se mu objevil pevný rys odhodlání nebo i zlosti, zkrotnul každý.

Pan rektor mu šel vždy vstříc a my děti jsem bleskem vstaly a unisono slabikovaly: „Po-chvá-len bud' pan Je-žiš Kris-tus, po-ní-že-ně jich ví-tá-me, ve-leb-ný pa-ne.“ A nastalo hrobově ticho. Pan farář porozprávěl několik slov s panem rektorem a pan rektor se s úklonou poroučel. Pan farář se nikdy neklaněl snad proto, že mu v tom překáželo bříško.

Vyučování začalo tím, že ten, kdo seděl v první lavici zkraje (jednu dobu jsem to byl sám), dostal Šesták a pikslu a šel k Vránovi do obchodu. Za čtyři šňupavý tabák, za pět krejcarů rákosku a krejcar od cesty. Rákoska byl nezbytný vyučovací prostředek faráře Böhma. Pokaždé po jeho vyučování jsme ji hodili za podium, kde jich musilo být už celé skladiště, ani ne tak, abychom zmařili její působení, protože jsme věděli, že farář Böhm ji nebude ani hledat a koupí novou, ale házeli jsme ji tam jaksí ze msty a ze zásady. A on se také nikdy po ní neptal. Po celou jeho hodinu náboženství jsme měli stále velký strach, protože otázky faráře Böhma byly nevyzpytatelné, a že hned řezal rákoskou. Ale ne na ruce, nýbrž přes hlavu, přes ramena a kam to dopadlo. Byl tlustý, a proto pohyboval rákoskou vedle sebe. Vyučoval obyčejně odpoledne. Proti škole stál Trojkův dům. Byl žlutý a měl barevné tabule na okrajích a okapu. Západní slunce zdvihalo stín ze střechy, a tak jsme měli vypočteno, kam až stín musí stoupnout, aby byly tři hodiny (vyučování bylo od 8–12 a od 1–3). To byly mé hodiny (ve škole hodin nebylo). Bolestně,

s hrůzou jsem občas mrsknul okem na spásonosný stín, protože ohlížet se nikdo nesměl; hned přišla rána.“

Legendární postava kněze-vlastence se stala předmětem básnické a literární tvorby Blechty, Chamráda, Fr. Sokola-Tůmy a nejnámější je snad báseň Petra Bezruče „Hrabyň“, s níž se s osobou faráře Jana Böhma rozloučíme.

Hrabyň

*Tak leckdy, kdy lehké topasy prší
s topolů v cestu a ve sny mi srší,
tak leckdy se mihnou pobožné řady
s korouhví napřed a dojemným zpěvem.
Ctím tvoji víru, ty staříku sivý,
ctím vaši víru, vy děvuchy ze vsi.*

*Dávno je tomu, tenkrát jsem býval
syneček švarný, po cestě jsem zpíval,
korouhev napřed, za ruku otec
vedl mě dolem a vedl mě horem,
vedl mě polí a vedl mě borem,
až přišla Hrabyň, vysoká Hrabyň,
mohutný kostel s Marií Pannou,
poutníkům žehnal pan farář Böhm.*

*Byli tu z Modré a byli tu z Polské,
byli od Váhu a my od Těšína,
nabit byl kostel, sladkými zory
hleděla na nás Hrabyňská Panna,
a před ní kázal pan farář Böhm:
bílé jsem čelo do prachu chýlil,
andělů zástup srdcem mi pílil,
sladkými zory hleděla na mne*

*Hrabyňská Panna, a před ní kázal
pan farář Böhm.*

*Či jsi je synku? Za ruku vzal mne,
krámy mne vodil, hladil mi vlasy.
Bůh ví, co všecko mi v Hrabyňi koupil
pan farář Böhm.*

*Dávno je tomu. Či duše mi prchla
víra. Mrak škaredý sedl mi v čelo,
hřích oko zkalil a stáhl mi rty.
Bůh nežije pro mne. Ale když žlutnou
vrby při řece a jabloně dolů se nahnou,
pobožné zástupy na odpust táhnou:
shýbám já čelo, hříšný kříž robím,
jak by se na mne dívala Hrabyň,
na konci Hrabyň, vysoká Hrabyň,
jak by se na mne sladkými zory
dívala Panna, Hrabyňská Panna,
a před ní kázal pan farář Böhm.*

Zdroje:

- Engliš, Karel (1999): *Hrabyň mého mládí*. Matice slezská. Opava, s. 53–61.
kol. (1996): *Biografický slovník Slezska a severní Moravy*. Sešit 6. Ostravská univerzita, s. 16–17. (Heslo J. B. zpracovala Nina Pavelčíková.)
kol. (2004): *Studénka*. Město Studénka. s. 49–50 (Text o J. B. napsal Kamil Štencel).
Kuchta, Zdeněk (2009): *Významní rodáci a osobnosti Bílovecka*. Město Bílovec. 216 s.
Pavelčíková, Nina (2007): *Rudolf Gudrich. Muž, se kterým se doba snažila držet krok*. Ostrava, Statutární město Opava, 87 s.
Vašek, Ad. E. (1947): *Pan farář Böhm*. Slezská knihovnička, sv. 10. Matice opavská. 34 s.

Státní okresní archiv Nový Jičín:

Archiv obce Studénka, inv. č. 124, karton 8 (pisemnosti)

Pamětní kniha obce Studénky 1927–1945, s. 179–180, inv. č. 1

Matrika ze Zemského archivu Opava: N, I-N • 1806–1844 • 388 • Bi XIV
4 • Studénka.

Významné stromy v Bernaticích nad Odrou

Jitka Staňková, kronikářka obce

Ilona Stavínohová

Možná, že jste si všimli, že se u některých stromů nachází zelená tabulka se státním znakem a nápisem „Památný strom“. Jde o dřeviny, které byly vyhlášeny jako památné podle zákona o ochraně přírody a krajiny a požívají tedy zvláštní zákonnou ochranu.

Většinou se nevztahují k nějaké události, ale jsou to především mohutné, letité stromy, některé mají zajímavý tvar, či jde o ojedinělé druhy.

V každé vesnici však byly v minulosti vysazovány k různým příležitostem stromy, pro něž je pojmenování „památné“ výstižnější. Byly to např. Stromy republiky při vzniku ČSR, při různých výročích a státních svátcích, stromy milenia, při všelijakých slavnostních příležitostech a dalších důležitých chvílích v životě obce.

Stromy většinou nemají informační cedulky a o mnohých se dnes mezi veřejností ani neví. Rádi bychom některé z nich v POODŘÍ připomenuli a dovolujeme si čtenáře vyzvat ke spolupráci při jejich hledání.

Dnes se zastavíme v Bernaticích nad Odrou.

Po skončení 1. světové války byla ke vzniku Československé republiky zasazena na křižovatce v obci „Lípa svobody“. Rostla v blízkosti Památníku padlých a byla ohrazena malou zahrádkou. Při německé okupaci v roce 1939 byla lípa shozena německým spoluobčanem.

Po 2. světové válce byla na její místo nasazena nová „Lípa svobody“, které se však pro větší

frekvenci vozidel na křižovatce nedařilo. Při úpravě terénu před místní základní školou v roce 1965 byla tato lípa přesazena do parčíku před školou i s pamětní deskou. Lípa stále krásně roste a na pamětní desce pod ní je letopočet 1968 – na počest 50. výročí vzniku Československa.

Na křižovatce stála ještě jedna lípa, i ta bránila výhledu při projíždění aut, a tak ji cestáři vytrhli a nechali pohozenou někde v příkopu. Ležela tam asi týden, když to zjistili manželé MVDr. Miroslav a Marie Drlíkovi a zasadili ji u mostu přes Odru, kde roste dodnes.

Lípa svobody (Foto Ilona Stavínohová).

Lípa u mostu přes Odru na dolním konci Bernatic n. O. (Foto Radim Jarošek).

Velmi pěkná a mohutná lípa rostla dlouhé roky v blízkosti nejvyššího místa obce – u kapličky na Panském kopci. Kaplička byla postavena v polovině 18. století. Lípa ji celou dobu chránila a čas se na ní, stejně jako na kapličce, podepsal – uvnitř byla dutá a usadily se v ní zdivočelé včely, které nikoho nepustily ke kapličce. Strom byl proto skácen a v roce 1990 byla o něco výše za kapličkou zasazena MVDr. Miroslavem Drlíkem lípa nová.

Kapličku na Panském kopci chrání nástupkyně staré lípy. Za ní stojí Kámen milénia s další lípkou. Foto Radim Jarošek.

Mohutný dub „U Horákova obrázku“ je místní dominantnou (Foto Radim Jarošek).

Při výstavbě nové školy byl v roce 1880 zasazen smrk. Byl hodně vysoký a rostl osaměle. V roce 2011 byl poražen, protože při silnějším větru hrozilo, že se vyvrátí.

V červnu roku 1795 šly podle pověsti za krásného počasí dvě děti od lesa směrem k vesnici. Na okolních polích se pracovalo. Najednou se od lesa strhl šum a přilétl větrný vír, který do sebe kolmo vtáhnul obě děti do povětří a už je nikdy nikdo nespatriil.

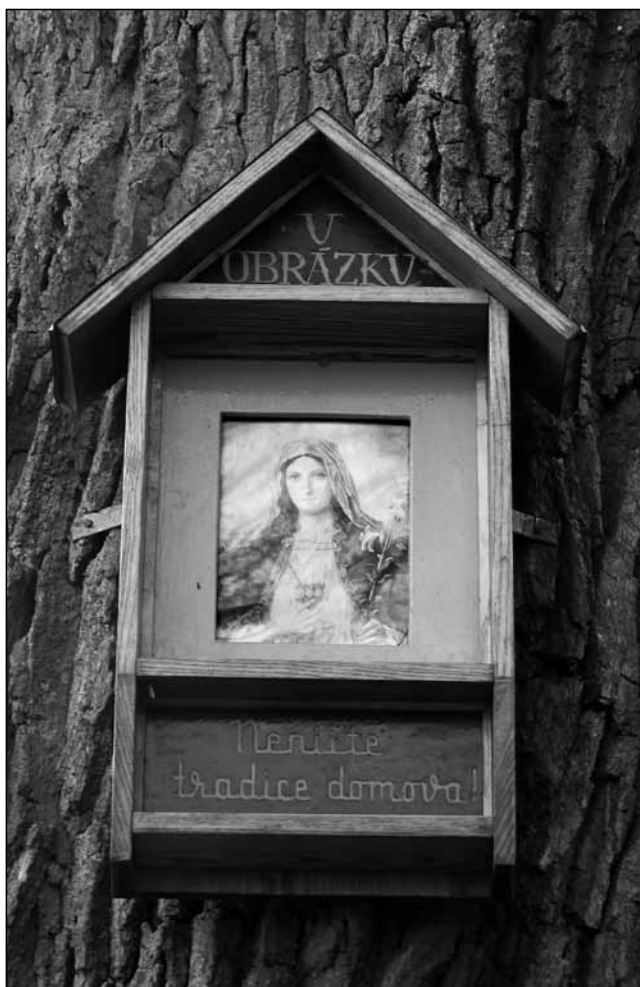
U lesa tehdy rostl mladý dub a na ten lidé pověsili obrázek Panny Marie. Možná je to některý ze dvou mohutných dubů, které tam rostou dodnes.

První je dub „U Horákova obrázku“ a obrázek včetně rámu zhotovil nově pan Alois Papák asi před 5 roky. Jediný tento strom je památným stromem dle zákona o ochraně přírody a krajiny – byl jím vyhlášen 7. 4. 1994 a má obvod asi 430 cm a výšku 27 m.

Asi 500 m dále podél okraje lesa najdeme druhý mohutný dub s obrázkem Panny Marie. Kus lesa patřil k domu č. p. 29, kde bydlela rodina Mýtných, říká se mu proto u „U Mýtného obrázku“.

Poznámka k pověsti a k větrným vírům – za hospodaření JZD, někdy v druhé pol. 60. let to bylo, šli procházkou k lesu kronikář Bernartic

Svatý obrázek na dubu s příznačným sdělením
(Foto Radim Jarošek).

s předsedou. Na poli poblíž Horákova obrázku traktorista p. Vladimír Bayer zrovna rozmetal vápno. Najednou bylo vidět nad vlečkou s vápnem ohromný větrný trychtýř, který stoupal k obloze. Když přišli k vlečce, zjistili, že veškeré vápno, které bylo připraveno pro pole, je pryč. Vlečka byla do slova vymetena.

Dvě lípy rostou u pamětního kříže na pozemku gruntu č. p. 27. Tento kříž byl postaven na památku silného krupobití a lijáku v noci na svatou Annu v roce 1756. Kříž za tu dobu byl již několikrát vyměněn a také lípy již nejsou původní.

Jedna z lip spadla při bouřce někdy v 60. letech 20. století a druhá také při bouřce v roce 1977. Nové dvě lípy tam vysadil pan Antonín Bayer z č. p. 28 v roce 1979 jako památku na úmrtí syna Jiřího.

Před kostelem Navštívení Panny Marie stojí dvě staré břízy. Bývalý kněz P. Inocenc Kukla měl velmi dobrého přítele v Tomáši Baťovi ve Zlíně a ten panu faráři věnoval ze své šlechtitelské školky sazenice keřů a stromů pro výsadbu v prostranství před kostelem. Časem keře i stromy ustoupily nové výsadbě a jenom tyto dvě břízy zůstaly.

V obci v minulosti bylo také několik velmi pěkných jírovců (kaštanů koňských). Dva velmi staré a značně poškozené stojí vedle kapličky svaté Anny na parcele bývalého fojtství. Snad tam stojí od doby, kdy byla kaplička postavena, tedy kolem roku 1850.

Polouvsí 1412–2012

Radim Valošek, René Štec

V minulém roce jsme oslavili v Polouvsí kulaté výročí – 600 let od první písemné zmínky o naší vsi. A proto si dovolíme vám předložit malý výlet jak do historie, tak i do současnosti této na první pohled nenápadné vesničky.

Obec Polouvsí se rozkládá v nadmořské výšce 260 m n. m. v mělkém údolí okolo říčky Luhy. Katastr obce zaujímá rozlohu 343 hektarů. Na jihu se zvedají pahorky Dubské výšiny (až do výše 327 m n. m.), podél východní části obce Polouveský kopec (293 m n. m., Halbendorfer Berg), na západě je to Blahutovický kopec, sahající až do výšky 330 m n. m., kde dříve byly větrné mlýny. V severní části katastru se údolí otevírá. Nejnižší místa katastru obce jsou v místech za soutokem Vlčnovského potoka (též Rybnického či Rybník) s Luhou. Rybnický potok tvoří také hranici mezi Polouvsím a Hůrkou.

První zobrazení obce je na mapě J. K. Müllera z roku 1716.

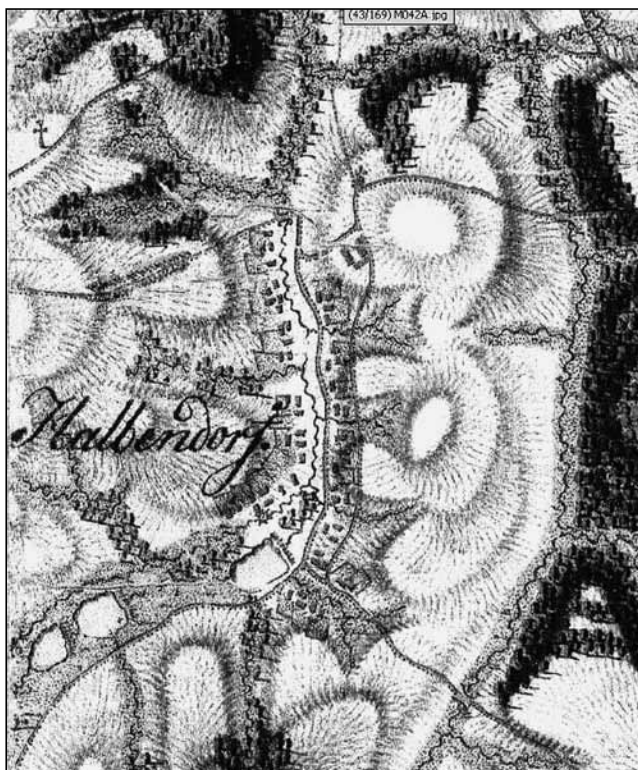
Vývoj názvu

Pokud bychom pátrali po dávných názvech naší vesničky, pak v písemných pramenech nalezneme následující: v letech 1412–1420 latinsky Poluwssye, Poluwsí, česky v letech 1419–1517 a 1798 Poluvsí, od roku 1539 Polouvsí, 1771–1905 Poloves, 1847 Poluves, 1881–1924 a lidově Polouves, německy pak v letech 1601–1945 Halbendorf.

Vývoj počtu domů a počtu obyvatel

Rok	počet domů	obyvatelé	čes.	něm.	jiné
1790	36	231	-	-	-
1805	-	206	-	-	-

Rok	počet domů	obyvatelé	čes.	něm.	jiné
1834	38	260	-	-	-
1850	-	361	-	-	-
1870	62	391	-	-	-
1880	61	333	-	-	-
1890	60	312	-	-	-
1900	62	317	0	317	0
1910	64	339	0	339	0
1921	64	314	3	309	2
1930	65	312	17	295	0
1950	85	306	-	-	-
1961	65	360	-	-	-
1970	62	313	-	-	-
1980	60	231	-	-	-
1991	64	215	-	-	-
2001	64	199	-	-	-
2011	63	237	-	-	-

Polouvsí v druhé polovině 18. století (1. vojenské mapování).

Úřady a instituce, správní charakteristika

Před rokem 1849 bylo Polouvsí součástí velkostatku Hranice, který náležel k Přerovskému kraji. Po zrušení patrimoniální správy spadalo Polouvsí v letech 1849–1938 pod Okresní hejtmanství, úřad Nový Jičín s výjimkou let 1855–1868, kdy obec

spadala pod Smíšený okresní úřad Nový Jičín. V letech 1938–1945 pak Polouvsí příslušelo k landrátu Nový Jičín, po osvobození v r. 1945 se stal nadřízeným orgánem Okresní národní výbor v Novém Jičíně, v letech 1990–2002 pak Okresní úřad Nový Jičín.

Jako samostatná obec existovalo Polouvsí do 31. 12. 1974, od 1. ledna následujícího roku 1975 se stalo součástí tehdy tzv. střediskové obce Jeseník nad Odrou.

Soudní správu v letech 1848–1938 vykonával Okresní soud v Novém Jičíně, jehož agendu v letech 1938–1945 převzal Úřední soud Nový Jičín (Amtsgericht Neutitschein) a po roce 1945 znovu Okresní soud v Novém Jičíně.

Poštou náleží Polouvsí k Novému Jičínu. Obec s rozšířenou působností a obec s pověřeným obecním úřadem je pro Polouvsí Nový Jičín.

Od středověku náleží Polouvsí k farnosti Jeseník nad Odrou, v tamním kostele Nanebevzetí Panny Marie bývali obyvatelé Polouvsí křtěni a oddáváni, na tamějších hřbitovech byli ukládáni k poslednímu odpočinku. Výjimkou byla pouze léta 1633–1683, kdy byla duchovní správa v Jeseníku dočasně vykonávána ze Šenova. Po té byla v Jeseníku obnovena duchovní správa přičiněním hraběnky Anny Kateřiny z Witten.

Evangelíci, kteří se v Polouvsí objevují ojedinelé od 19. století a kterých poněkud přibýlo po roce 1945, se obraceli ve věcech duchovní správy do Suchdolu nad Odrou.

Místní názvy

Z kdysi používaných převážně německých místních názvů a zkomolenin starších slovanských názvů tratí (do r. 1945) jsou známy tyto: Kappellenried (podle kapličky), Hofried, Hinterried, Teichried, Hohlwegried (také Hohlen Weeg 1780–1820), Strassenried, Vorderried. V severní části katastru byl les zvaný Fürstenwalde nebo též Obstwald (Hrabětický les), pastvina zvaná Teüchl a jedlový lesík zvaný Pusch. V jihovýchodní části katastru byl koncem 18. století jedlový lesík nazývaný Halknebauer Busch (česky Halkebauerovo houští, název odvozen od příjmení selské rodiny Halbgebauerů, v starším německém nářečí Halkebauer).

Údolí Luhy bylo kdysi zaplněno rybníky, které měly názvy: Zlostný (Böseteich), Školní (Schulteich), Vesnický (Dorfteich) a Závichův (Saawichteich nebo Hofteich).

Ze starých slovanských místních názvů až do 20. století užívali Němci tyto místní názvy: Haškůvky, Kubika (něm. Im Gepücke, In der Picke) jižně od vsi, Zavich, Sýkořinka či Sýkornice (německy zkomoleně Sigrins), Těmnice (něm. Temnitz), Luha, Rebuška čili německy Rebutschkeabhank, bývalý rybník Drážky, Březina, Roubaniny, Rybník a Zálání.

Dnes jsou používána česká místní jména, která leckdy logicky navazují na pomístní názvy německé:

Na panském, Mezi lesy, U potoka, Za humny, Za kopcem, Za dráhou, Blahutovicko, Na Blahutovicku, Haškůvky, Zadní rybník, Horní rybník, Dolní rybník.

Pečeť obce

Polouvsí nemá svůj znak, ale dokud bylo samostatnou obcí, užívalo vlastní pečeť. Na nejstarší známé pečetě je v pečetním poli štít, na němž je vidět krávu obrácenou heraldicky vlevo, nad níž je hraběcí koruna. V kruhovém opisu je německý text: GEM: HALBENDORF 1742.

V roce 1766 si obec pořídila nový pečetní typář. V pečetním poli odděleném od legendy linkou jsou průčelí dvou selských stavení s komínem, mezi nimiž roste strom, převyšující oba domy. Po obou stranách kmene stromu je vidět část letopočtu 1766. V opise je text: SIGILL DER GEMEINDE HALBENDORFF.

Po 2. světové válce do r. 1976 obec užívala pouze razítko se státním znakem s opisem: Místní národní výbor v Polouvsí, okres Nový Jičín.

Památky

Na návsi byla postavena malá kaple sv. Martina v novorománském stylu s věžičkou.

V témže roce byl u kaple postaven také kamenný kříž, na jehož podstavci je reliéf Panny Marie Bolestné, ozdobná kartuš s monogramem MARIA a letopočet 1823, na zadní straně je už stěží čitelný dedikační nápis, z nějž vyplývá, že kříž nechal pořídit Franz Popp.

Kaplička sv. Martina s křížem (GPS: 49°35'5.444"N, 17°53'46.250"E).

Na rozcestí u bývalé školy je kamenný kříž z roku 1892. Na zadní straně podstavce najdeme dedikační nápis: Gestiftet/von/Anna Kraus/im Jahre 1892.

Kříž z roku 1892 (GPS: 49°34'49.127"N, 17°53'52.805"E).

Na severním okraji obce jsou dvě malé kapličky, které podle pověsti údajně označují hroby švédských vojáků z dob třicetileté války.

Dolní kaplička se nachází u silnice na Jeseník nad Odrou při výjezdu z Polouvsí (GPS: 49°35'26.358"N, 17°53'43.703"E). Foto Radim Jarošek.

Horní kaplička stojí na severním okraji obce (GPS: 49°35'31.628"N, 17°54'0.208"E). Foto Radim Jarošek.

Nemovité kulturní památky se v obci nenacházejí. Za kaplí sv. Martina býval pomník sedmi občanům z Polouvsí, kteří padli na frontách 1. světové války. V průběhu druhé světové války bylo před tento pomník umístěno sedm březových křížů pro další padlé. Nedávno se podařilo nalézt tři fragmenty původního pomníku, které jsou uloženy v depozitáři Osadního výboru Polouvsí.

Pomník na bohužel nekvalitní fotografii z r. 1942.

Po roce 1946 byl tento pomník odstraněn, ale v roce 1975 byl obnoven v poněkud skromnější podobě jako žulová deska s nápisem OBČANÉ OBCE POLOUVSÍ K POCTĚ OSVOBOZENÍ ČSSR - SSSR. KVĚTEN 1975.

Nedaleko obce u říčky Luhy u soutoku s Vlčnovským potokem (potok Rybník) se nachází kámen s pamětní deskou (GPS: 49°35'46.509"N, 17°53'54.439"E), která připomíná jednu z tragických událostí 2. světové války. Dne 17. prosince 1944 se na moravsko-slezském nebi rozhořela vůbec největší letecká bitva v průběhu 2. světové války nad územím tehdejšího protektorátu. Tento vzdušný boj mezi americkou 15. USAAF a německou Luftwaffe si tehdy vyžádal celkovou ztrátu téměř 80 letadel z obou bojujících stran. Svůj život při tom ztratilo 63 amerických letců a dalších 114 upadlo do zajetí. Němci ztratili celkem 53 stíhaček, zahynulo 21 pilotů a další 4 vyvázli z boje se zraněním.

Kámen s pamětní deskou připomínající leteckou bitvu v prosinci 1944 (Foto Radim Jarošek).

V tomto krvavém střetnutí, pro které se následně vžilo pojmenování „Krvavá neděle“, bylo americkými stíhači sestřeleno i několik německých stíhaček v prostoru Poodří. Toho dne se k zemi v plamenech zřítila jedna stíhačka i nedaleko naší obce. Tuto se podařilo vypátrat po šedesáti letech a její trosky byly vyzdvíženy 4. prosince 2004 členy Klubu přátel Suchdolu n. O., sekce vojenské historie ve spolupráci s Nadací letecké historické společnosti ve Vyškově. Jak se později podařilo zjistit, nalezený válečný stroj Messerschmitt Bf 109 G14/U4, výrobního čísla W. Nr. 511872 s taktickým označením „žlutá 6“ náležel k elitní stíhací eskadře německé Luftwaffe 15/IV/JG 300 „Wilde Sau“. V troskách stíhačky byly nalezeny mimo jiné i ostatky pilota poručíka Hanse Dietera Kaisera, který byl dosud veden jako nezvěstný – „nevrátil se z bojového letu“. Byly zde nalezeny i jeho osobní věci.

Nalezené fragmenty jeho letounu byly převezeny do Suchdolu nad Odrou, kde po důkladné očištění a konzervaci jsou dnes vystaveny veřejnosti v letecké části vojenské expozice muzea, spolu s dalšími stroji, které postihl podobný osud.

Ostatky Lt. Hanse Dietra Kaisera byly převezeny na centrální německý vojenský hřbitov do Valašského Meziříčí, kde byly pietně pohřbeny. Doklady a osobní věci pilota byly předány příbuzným. (Další informace – viz POODŘÍ 4/2005, s. 66–67.)

Poručík Hans Dieter Kaiser.

Ohlédnutí do minulosti

A nyní si udělejme v úvodu slibovaný malý výlet do historie. Ves Polouvsí se sice poprvé připomíná až v roce 1412, patří však ke starší vrstvě slovanského osídlení. Jako nová ves byla pravděpodobně již založena někdy ve 12.–13. století a v průběhu následujících dvou století převedena na německé neboli emfyteutické čili zákupní právo, o čemž svědčí existence fojtství, z něhož byl na počátku 16. století zřízen svobodný dvůr. O nějakém masivním příchodu německých osadníků ve 14. století však asi nelze hovořit, neboť ves si zachovala i poté svůj slovanský a jazykově český charakter, což dokládají urbáře z 16. století.

Komu patřilo Polouvsí od svého vzniku až do první písemné zmínky, zatím nevíme. V historické literatuře se někdy ještě dnes spojuje s Polouvsím letopočet 1371, což je omyl, který se v literatuře občas objevuje. Avšak zmiňovaný zápis v zemských deskách z roku 1371 o žádném Polouvsí vůbec nehovoří.

A tak tedy prvním doloženým vlastníkem je zřejmě Lacek z Kravař, který roku 1412 vložil do zemských desk Bedřichovi z Rýzenburka a jeho dědicům ves Dub a ves řečenou Poluvsí, které mu předtím prodal. Ve vlastnictví rodu z Rýzenburka zůstalo Polouvsí až do roku 1493, kdy po vyměření rodu přechází na panovníka a listinou z téhož roku je král Vladislav daruje Janu Žopskému ze Žop. V tomtéž roce se poprvé připomíná v Polouvsí tvrz, kterou Jan ze Žop v roce 1501 prodal panu Vilémovi z Pernštejna spolu se vsí, dvorem a vsí Dub. Tím se Polouvsí na poč. 16. století stalo součástí panství Hranice, které pánové z Pernštejna vlastnili až do roku 1548, pak ho Jan z Pernštejna prodal Václavu Haugvicovi z Biskupic. Již v roce 1553 bylo prodáno panství Janu Kropáčovi staršímu z Nevědomí. Po jeho smrti převzala panství dcera Anna Kropáčka z Nevědomí, provdaná za Jana z Kunovic, jehož přijala v roce 1573 na spolek na hranické zboží. V roce 1589 spravoval panství Jan Jetřich z Kunovic, který panství v roce 1600 vyměnil se Zdeňkem Žampachem z Potštejna a jeho

manželkou Annou Marií z Kunovic. Zdeněk Žampach panství prodal v roce 1609 Karlu Pergarovi z Pergu, ten v roce 1612 Václavu Molovi z Modřelic, který se zapojil do stavovského povstání, po jehož porážce mu byly veškeré statky konfiskovány. Panství Hranice a spolu s ním i Polouvsí získal kardinál František z Ditrichštejna. V majetku rodiny zůstalo hranické panství až do začátku 20. století. Poslední majitelkou dvora Polouvsí byla Antoinette, hraběnka z Althanu, která prodala dvůr a zbytky polností v roce 1932 místním usedlíkům. Dvůr po roce 1945 chátral a nakonec zcela zanikl. Dnes jsou z něj patrné jen zbytky podezdívky.

Relativně poklidné 16. století přineslo oblasti hospodářskou prosperitu s průvodním jevem postupné germanizace kraje. Polouvsí, které má ještě na poč. 16. století český charakter, nabylo v průběhu téhož století smíšený ráz. V pol. 17. století v Polouvsí už dominovali osadníci mluvící německy. Po skončení třicetileté války byla ves zcela katolická. Praktický význam pro Polouvsí mělo dobudování císařské silnice přes Dub v roce 1785, kde v dubnu 1787 projel císař Josef II. při své cestě do Haliče a Bukoviny.

V roce 1832 bylo v Polouvsí vyměřeno velké množství stavebních parcel, na nichž později vyrostlo 23 nových domů pro tzv. novodomkáře (Neühausler), kteří jsou označováni také jako kolonisté.

Důležitým mezníkem bylo také vybudování tzv. Severní dráhy císaře Ferdinanda v roce 1847. Ta umožnila obyvatelům snazší přístup k výdělkovým možnostem, i když nejbližší železniční stanice byla v Jeseníku nad Odrou.

Polouvsí na konci 19. století – rybníky nad obcí zde nenajdeme. Naopak je zachycen vodní mlýn a kaplička u soutoku Luhy s Vlnovským potokem.

Poté, co bylo v roce 1849 zavedeno obecní zřízení, byl prvním starostou zvolen Johann Halbgebauer. Obyvatelstvo se nadále živilo zemědělstvím a chovem dobytka. Ze živnostníků a řemeslníků zde byl kromě mlynáře i hostinský, zámečník, kovář, krejčí, truhlář a obuvník. Dále bylo rozvinuto kromě včelařství i ovocnářství a zelinářství. Nejsilnější politickou stranou v obci byla německá nacionální strana, po jejím zastavení v roce 1933 sudetoněmecká. V roce 1938 se obec stala součástí Sudet, po osvobození v květnu 1945 byla nově osídlena českými obyvateli převážně z Valašska a původní němečtí obyvatelé byli odsunuti do Německa.

V nově osídlené obci byl 15. října 1945 ustanoven místní národní výbor a prvním předsedou se stal pan Jaroslav Trefil za Československou stranu lidovou. Na funkci rezignoval v roce 1947, jeho nástupcem se stal stranický kolega Zdeněk Heralt, a to až do roku 1950, kdy 4. srpna rovněž rezignoval. Pak již tuto funkci obsazovala Komunistická strana Československa až do roku 1974, kdy obec integrovala k Jeseníku nad Odrou.

Škola, spolky

Přesné datum založení školy v Polouvsí není známo. Jisté je, že 10. srpna 1789 zde byl ustanoven učitel, a že dne 26. února 1793 byla ke zdejší škole přiškolená sousední obec Dub.

První školní budova byla postavena v roce 1819, další v roce 1895, dnešní čp. 4. Od roku 1894 navštěvují školu již pouze děti z Polouvsí, neboť v Dubu byla zřízena expositura obecné školy v Polomi, okres Hranice.

Od roku 1813 v Polouvsí rovněž existovala nedělní škola. Školní budova měla učebnu, kabinet a dvoupokojový byt správce školy. Těmi byli Martin Zoller (1807–1816), Leopold Röhrig (1817–1819), Adalbert Freissler (1820–1853), Josef Loserth (1853–1890) a Josef Kutschera (1890–1910). Škola plnila svou funkci celou dobu. Pro české děti z okolí byla postavena v nedalekých Heřmanicích u Polomi česká škola menšinová.

Po válce v prvních dnech svobody byla škola používána k ubytování ruského vojska, později německých dělníků, zaměstnaných při opravách válkou zničené železniční trati. Dne 3. září 1945 bylo opět zahájeno školní vyučování a poprvé se vyučovalo na této německé škole česky. Výuku zahájilo 37 žáků 1. až 5. postupného ročníku, z toho 36 římskokatolického a 1 žák českobratrského evangelického vyznání, jak zdůrazňuje kronikářský záznam. Žáci vyšších postupných ročníků byli přijati do měšťanské školy v Heřmanicích u Polomi.

K výuce jsou zapotřebí učitelé, a tak zatímtní správou obecné školy v Polouvsí a prvním zatímtním řídícím učitelem byl s platností od 1. srpna 1945 jmenován učitel František Hub.

Spolu s manželkou Jarmilou Hubovou působili na škole do 1. listopadu 1953.

Na školu v Polouvsí poté přišli Milan Zachrdla a Dalibor Skotálek. Správou školy byl pověřen Milan Zachrdla. Oba kantoři na škole působili do 1. září 1954. Na škole se vystřídala ještě řada dalších učitelů a posledními byli manželé Prašivkovi, kteří vytrvali na škole až do integrace obce do Jeseníku nad Odrou, kdy byla zdejší škola zrušena. V současné době je v obci mateřská škola jako součást MŠ Jeseník n. O. Budova (čp. 21) školky byla v minulém roce rekonstruována, kdy dostala nová okna a fasádu. Změnou prošla i školní zahrada, ve které nechybí ani nové hrací prvky pro všechny děti.

V budově školky se nachází i obecní knihovna, která nabízí občanům nejen na 2000 svazků, ale i veřejný internet či možnost uhradit obecní poplatky.

Nejstarším doloženým spolkem je sbor dobrovolných hasičů založený v roce 1906, který bohužel po roce 1990 zanikl.

Dále pak zde působil odbor spolku nazvaného Bund der Deutschen Nordmährens, místní skupina „Flugrad“ spolku německých dělníků na Moravě, existovalo Družstvo nucených porážek, dobrovolného podpůrného spolku chovatelů dobytka pro riziko nutné porážky. Povinností členů bylo kdykoliv

vykoupit maso za dohodnutou cenu z nuceného výseku.

Máme zprávy i o existenci Hospodářského spolku (1922), Velocipédského spolku (1925) a o poradně matek.

Dnes působí v obci Myslivecké sdružení Blahutovice a Český svaz včelařů.

Současnost

A tak náš výlet do historie dospěl nenápadně až do současnosti. Co se tady u nás děje nyní? Je toho spousta. Nejen, že se v obci investuje do infrastruktury a údržby (např. veřejné osvětlení a rozhlas, hřiště, plynofikace, síťování pozemků pro rodinnou výstavbu, zmíněná oprava MŠ, opravy kapliček, ...), ale probíhá zde i bohatý společenský život. Stačí se podívat: maškarní bál pro děti i dospělé, vynášení Moreny s dětmi z MŠ, stavění máje a slet čarodějnic, den matek s programem dětí ze školky, kácení máje, dětský den, týden čtení pohádek pod dubem, letní slavnosti (fotbalový a petanqueový turnaj, workshop, kapela, diskotéka), lampionový průvod, tradiční hodová zábava, Martinská mše sv., sousedský jarmark s Mikulášem, v zimě se v neděli hrají deskové hry a v létě zase pétanque... a mnoho dalších. To vše se snaží uskutečňovat obyvatelé za podpory osadního výboru, popř. akce pořádá i místní restaurace.

Slet čarodějnic.

Kresba Dariny Ruskové Neuwirthové k Sousedskému jarmarku.

Když jsme tedy doputovali až do současnosti, je na místě si připomenout, že občané Polouvsí nezapomněli v loňském roce kulaté šestisté narozeniny náležitě oslavit. Hned v úvodu roku se konal „Slavnostní příležitostný ples“. V první části večera vystoupily břišní tanečnice ze skupiny Habibi, které všechny přítomné příjemně naladily. K dispozici byly také míchané nápoje, hudbu obstaral p. Milan Býček. Okolo půlnoci proběhlo losování tomboly a pak se všichni bavili až do úplného vyčerpání.

Výročí pak bylo průběžně připomínáno při všech akcích a vyvrcholení oslav nastalo 11. srpna 2012. Začalo to již v předvečer promítáním v „Příležitostném letním kině“ a pokračovalo sobotní vernisáží výstavy o historii a současnosti obce Polouvsí a především křtem knihy „Polouvsí. Od první písemné zmínky po současnost.“ v sále kulturního domu. Tuto výjimečnou událost si nenechalo ujít kolem stovky místních obyvatel a návštěvníků z okolních obcí. Předseda osadního výboru Radim Valošek přivítal hosty – starostu obce Tomáše Machýčka, místostarostu Libora Macháče, autory knihy o Polouvsí Dr. Karla Chobota a Dr. Tomáše Baletku. Nezapomněl představit bývalé učitele, kteří

působili v místní škole a to paní Janu Prašivkovou a pana Milana Zachrdlu či zástupce Zemského archivu v Opavě pana Pavla Šrámka. Po krátkých projevech hostů se přistoupilo ke křtu knihy. Starosta T. Machýček a oba autoři popřáli knize hodně čtenářů a slavnostně knihu pokřtili šampaňským. Poté se již návštěvníci pustili do prohlídky samotné výstavy. Ukazovali si navzájem staré fotografie, na kterých byli jako děti nebo mladí, posousedsku zavzpomínali na staré časy, a někteří si z nostalgie i poplakali. Výstavu bylo možno navštívit ve vybrané dny či po dohodě do konce srpna a panely z výstavy pak byly k vidění ve vestibulu Obecního úřadu v Jeseníku nad Odrou.

Na odpolední program pak zavítalo na tři sta návštěvníků. Nesl se ve znamení turnajů ve fotbale

Tomáš Baletka,
Karel Chobot a kol.

Polouvsí

Od první písemné zmínky
po současnost

a pétanque. Na jeho úvod zaznělo 6 salv na počest 600. výročí obce. Ve fotbalu mezi sebou zápolila družstva z Polouvsí, Jeseníku nad Odrou, Dubu, Hůrky a Blahutovic. Svým sportovcům fandila spousta kamarádů i diváků. Vítězným družstvem se stali fotbalisté Hůrky, kteří za vítězství obdrželi diplom a sud piva. Během odpoledne byl pro děti přichystán skákací hrad, promítání pohádek a workshop, na kterém si mohli sami vyrobit a slepit svou vlastní dřevěnou hračku. Pro všechny bylo připraveno bohaté občerstvení.

A večer již byl ve znamení hudby a tance. Od 20 hodin vystoupila poluvesko-valašská rocková kapela „Černí berani“, která byla vystřídána DJ Machym z Jeseníku nad Odrou. Hudební rytmus se nesl Polouvsím téměř celou noc a utichl až nad ránem.

No a to je již (doufáme, že stále otevřený) konec povídání o jedné malé vesničce, která je však pro mnoho lidíček tím nejlepším místem na světě.

Pokud se chcete dovědět i něco více o našem kousku světa, pak si můžete pořídit výše zmíněnou knihu. Tato bezmála dvoustředstránková publikace má devět kapitol včetně historie jednotlivých chalup a gruntů. Obsahuje spoustu současných i dobových fotografií, výřezu historických map, jsou zde i erby vlastníků apod. Jednotlivé kapitoly jsou doplněny kresbami Dariny Ruskové Neuwirthové. K mání je na Obecním úřadě v Jeseníku nad Odrou, nebo každý čtvrtek odpoledne v knihovně v Polouvsí, popřípadě se lze dohodnout na tel. čísle 737 636 187. A jestli vás zajímá co se dělo, děje, nebo dít bude aktuálně, pak neváhejte a podívejte se na Facebook: Sousedé Polouvsí.

Foto: archiv autorů a Radim Jarošek

Zdroj:

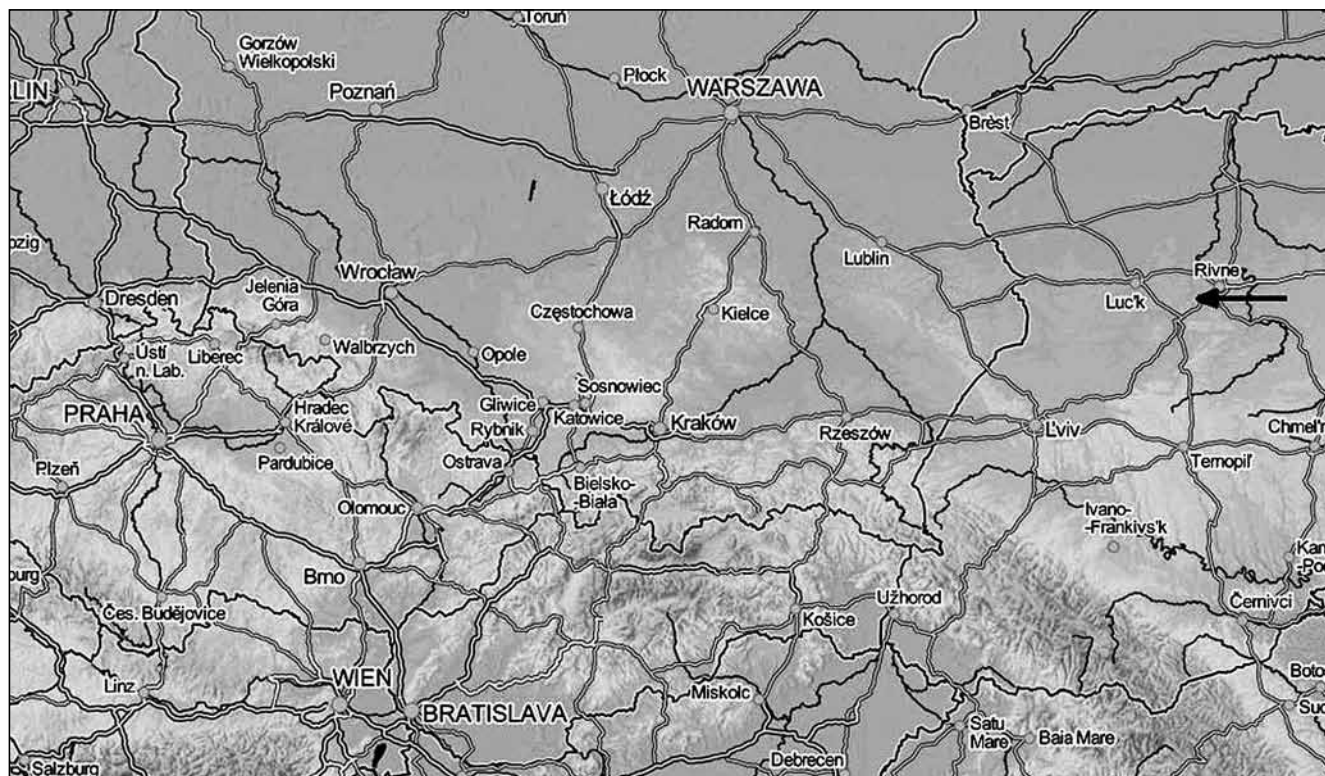
Baletka Tomáš, Chobot Karel a kol. (2012): *Polouvsí. Od první písemné zmínky po současnost.* Jeseník nad Odrou.

Volyňští Češi

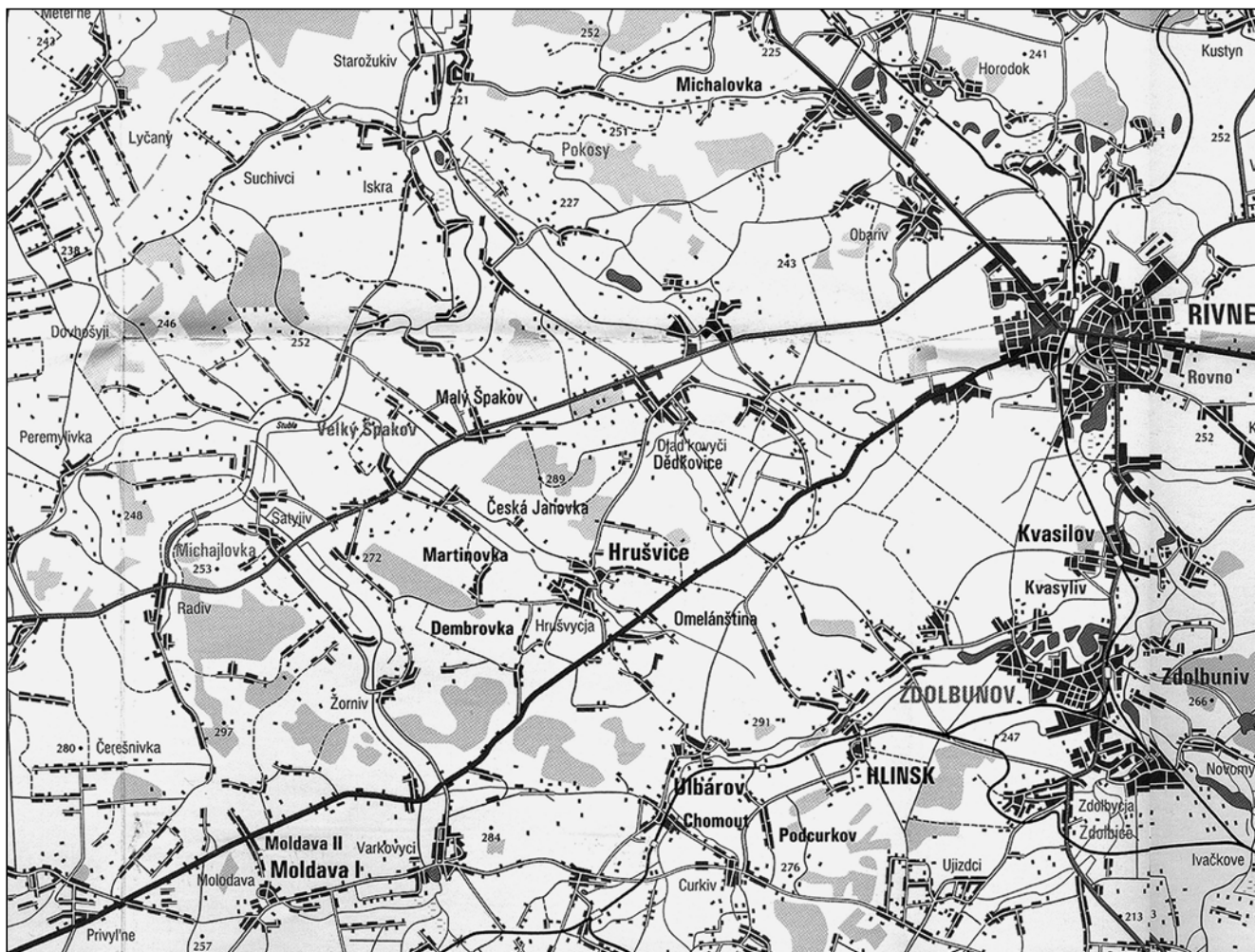
Josef Kubový

V roce 2013 je tomu 145 let, kdy se z různých míst české části Rakouska-Uherska – Jiřetína, z oblasti Orlíku, z jižních Čech, Příbramska, okolí Poličky, České Libchavy a odjinud – stěhovalo do tehdejší Volyňské gubernie kolem 30 tisíc Čechů. Po druhé světové válce se mnozí vrátili zpět do staré vlasti, mimo jiné i do řady obcí v Poodří. Připomenutí osudů volyňských Čechů je proto na místě.

V roce 1860 nabídla carská vláda Rakousko-Uhersku osidlovací možnosti ve Volyňské gubernii na Ukrajině. Rakouská vláda tuto nabídku přijala a povolila vystěhování z českých zemí několika tisícům bezzemků a řemeslníků. První přistěhovalci přicházeli na Volyň v roce 1868. Některé rodiny byly velmi chudé a neměli ani na zaplacení cestovného.

Oblast na Volyni osídlená Čechy se nacházela především mezi městy Lvov a Rovno. Šipka odkazuje na detailnější mapu území v okolí města Rovno – mapa na další straně.

Mapa s vyznačením některých významnějších obcí osídlených Čechy.

Ti nejchudší šli zase pěšky a svůj „majetek“ si vezli na trakaři.

Přicházeli do míst prvního osídlení v okruhu Lucku, Rovna, Lvova, Dubna, Žitimíru a dalších lokalit bez přístřeší. Neznali jazyk, byli obtěžováni překupníky a dohazovači. Carská vláda nabízela osídlencům především zalesněné oblasti. Čeští přistěhovalci si je kupovali, les mýtili a z kmenů stromů si stavěli příbytky i hospodářské budovy.

Svoji úlohu v emigraci sehrával germanizační prvek a tlak ve vlasti a také to, že carské Rusko byla slovanská země. Zemědělce lákal dostatek levné půdy a lesů a také naděje na lepší uplatnění. Volyň byla pro Čechy mnohem dostupnější než třeba Amerika, která byla daleko za oceánem. Car i carská vláda přistěhovalcům podporovali. Rusko mělo s Rakousko-Uherskem společnou hranici a přistěhovalci tam mohli dojet vlakem nebo koňským spřežením, což trvalo nejméně šest týdnů až do pohraniční stanice Brody.

Příslušnost k české národnosti již tehdy v Rusku něco znamenala a také zavazovala. Svůj význam měly i tehdejší všeslovanské a také proruské sympatie mezi slovanskými národy v Rakousko-Uhersku.

Kdo vystěhování připravoval? Těch, kteří připravovali vystěhovalce, bylo mnoho. Mezi nejvýznamnější patří František Palacký a první organizátoři emigrace František Příbyl a Josef Olič. František Palacký se v roce 1867 zúčastnil, v čele 27 členné delegace, Všeruské etnografické výstavy v Moskvě. Více jak o výstavu však šlo o setkání významných slovanských osobností, především ze států mimo ruskou říši, aby se posílily panslavinské tendence. František Palacký jednal mimo jiné i se členy vlády o možnostech emigrace Čechů do Ruska. Byl přijat i carem Alexandrem II. a při audienci byla tato otázka vznesena.

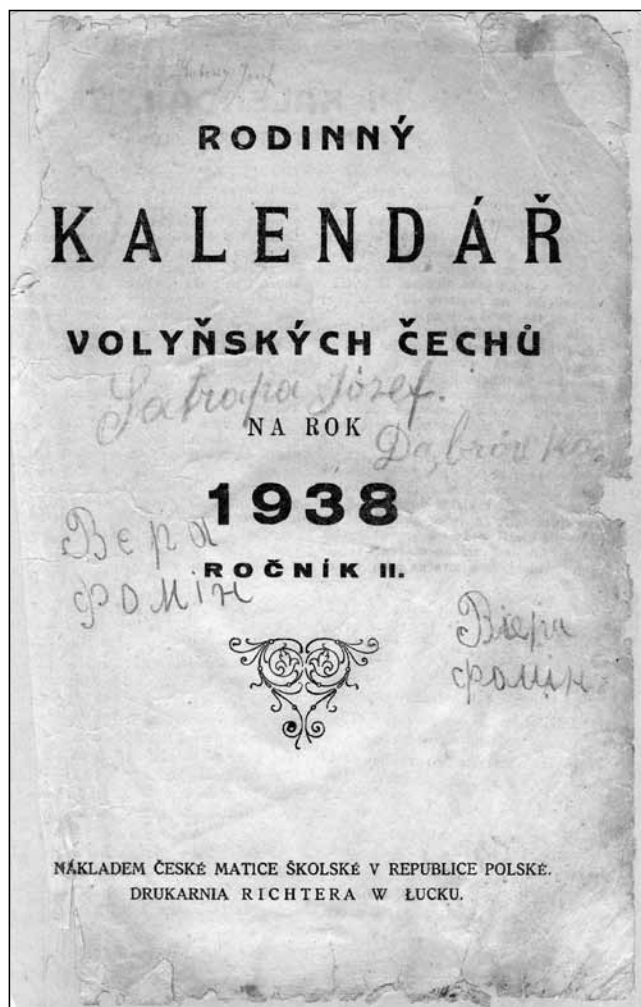
Konkrétní organizace se pak ujal bývalý správce jednoho ze schwarzenberských panství František Příbyl, narozený v Třeboni. Při hledání zaměstnání se uchýlil ve Varšavě u polské zprostředkovatelské firmy a tam se seznámil s velmi příznivými podmínkami pro nákup lesů a půdy ve Volyňské gubernii. Spolu pak s bývalým učitelem Josefem Oličem, který pocházel z Řevničova na Rakovnicku, zakoupili v roce 1868 velkostatek Hlinsk v Rovenském újezdě o rozloze 1 797 ha. Statek pak rozparcelovali a již v roce 1868 na půdě hospodařilo 126 rodin, které přijely z Čech.

V prvních deseti letech Češi založili nebo se přistěhovali do více než 100 obcí. Později se Češi stěhovali do již existujících ukrajinských obcí, které byly osídleny třeba jen z poloviny. V některých vesnicích bylo jen pár českých rodin.

Do 1. světové války Češi na Volyni vybudovali na 200 vesnic. Většinu z nich založili v lesích, které proměňovali v úrodná pole; svým příkladem učili místní obyvatele agrotechnice. Dbali na vzdělávání mládeže podle zásad J. A. Komenského „České dítě patří do české školy“. Udržovali si rodný jazyk, kulturu a také vlastenecké cítění. Za 1. světové války byli zakladateli České družiny a české Matice školské. Vlastenectví volyňských Čechů se projevilo za 1. světové války tím, že byli spoluzakladateli České družiny v Kyjevě a v čs. legiích v Rusku bojovalo 1 585 volyňských Čechů.

Po 1. světové válce bylo území Volyně rozděleno na dvě části – východní, která připadla Sovětskému svazu a západní, kde dvě třetiny Čechů připadly Polské republice. Toto období lze považovat za období rozkvětu a také prosperity. V roce 1925 začal vycházet Hlas Volyně, který řídil Jaroslav Perný. Objevují se české noviny a časopisy. V roce 1937 i Rodinný kalendář volyňských Čechů, který vydává česká Matice školská v Lucku v Polsku.

Titulní strana Rodinného kalendáře volyňských Čechů z roku 1938.

Nacistické Německo dne 1. září 1939 přepadlo Polsko a zahájilo tak nejstrašnější válku v dosavadních dějinách lidstva. Po porážce Polska obsadila Rudá armáda na základě sovětsko-německé smlouvy ze srpna 1939 východní pohraničí Polska a tato část Volyně dostala název Západní Ukrajina. Rodiny polských policistů, vojáků, úředníků a veteránů z 1. světové války byly vyvezeny do Kazachstánu, kam byla deportována i řada bohatých českých rodin. V zimě 1940–41 byly v mnohých českých obcích založeny kolchozy.

Dne 22. června 1941 nacistické Německo přepadlo Sovětský svaz, a tak k dalším deportacím Čechů nedošlo. Tato nacistická okupace však byla nejkrutějším obdobím života české menšiny.

O vzniku a bojích čs. jednotky v Sovětském svazu mnozí volyňští Češi věděli kvůli své odbojové organizaci Blaník, ale jako blesk se po české Volyni roznesla zpráva o tom, že v březnu 1944 byla do okresního města Rovno přemístěna 1. čs. samostatná brigáda pod vedením plukovníka Ludvíka Svobody, aby zde byla doplněna českými nováčky. V této době bylo již 447 nováčků z českých obcí z okolí Rovna zařazeno do 2. čs. paradestantní brigády v Jefremově v Tulské oblasti. Zde přímo v Rovně se však hlásili další dobrovolníci – otec a syn a někde třeba celá rodina. Hlásili se i mladší lidé. Dohromady to bylo 11 360 osob, z nich pak bylo přijato více jak 10 525 českých volyňských nováčků, včetně 424 žen. To představovalo 26,3 % veškerého českého obyvatelstva Volyně. (V nacistickém Německu bylo v armádě 16 % obyvatel a v SSSR 6 %.) Trnitou cestu do staré vlasti – Československé republiky jich nepřežilo 1480, z toho 3 ženy, a raněných bylo více jak 3500.

Volyňští Češi bojovali v Karpatsko-dukelské operaci, ve Slovenském národním povstání, u Prešova, Levoči, Popradu, Ružomberoku, Žiliny, Liptovského Mikuláše i v Ostravské operaci. Prošli tak bojovou cestou z Buzuluku, Jefremova až do Prahy. V zázemí za nacistické okupace, při přechodu fronty a po válce zahynulo téměř 1000 krajanů z rukou nacistů a Ukrajinské povstalecké armády – banderovců.

Volyňáci nepřišli do armády s holýma rukama. Darovali armádě přes osm set koní, na tři sta kusů skotu, sto devět vepřů, padesát koňských povozů s kompletní úpreží, dvě stě padesát tun mouky a obilí. Dále pak 30 psacích strojů, 500 českých knih pro vojenské knihovny a také hudební nástroje pro dva dechové orchestry. Mnoho věcných darů nebylo ani registrováno.

Volyňské Čechy na válkou zničené Volyni už nic nedrželo, a tak toužili po přesídlení do Československa, na jehož osvobození se po boku Rudé armády podíleli. Příslušná mezistátní dohoda byla díky prezidentu Dr. Edvardu Benešovi konečně v roce 1946 uzavřena a vlastní reemigrace pak proběhla od ledna do konce dubna 1947. Podle

Ze žní – žnivárka, Vladimír Dušek.

ní do Československa přišlo 33 070 osob tj. 9712 rodin.

Někteří volyňští Češi byli také odvezeni na otročké práce do Německa a jeli tedy po válce přímo do své staré vlasti. Jejich počty nejsou známy, ani počty vojáků, kteří po válce zůstali v Československu. Odhaduje se, že do staré vlasti se vrátilo kolem 40 000 osob.

V roce 60. výročí této události skupina nadšenců ze Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel a z Československé obce legionářské přispěla k tomu, že byl postaven pomník volyňským Čechům – symbolický válečný hrob v Rovně, v místě čs. „komendatury“.

V Žatci – městě, které je jakýmsi neoficiálním centrem Čechů z Volyně – byly na náměstí a na radnici jako výraz díky postaveny busty Dr. Edvardu Benešovi.

Bývalí vojáci se často scházeli, vyprávělo se a vzpomínalo, muži vždy „bojovali“, vzpomínali na padlé kamarády i na ty z Rudé armády, vraceli se do míst kudy vedla jejich bojová cesta. Vzpomínali na osvobození, na konec války a na to, jak v Praze pochodovali vítězně před svým prezidentem Edvardem Benešem a svým frontovým velitelem, později ministrem obrany Ludvíkem Svobodou, kterého si vážili a měli ho rádi. Vzpomínali, jak jim říkali „Svobodovci“ a byli na to patřičně hrdí.

I v této době se Volyňáci hrdě hlásí ke své minulosti. V devadesátých letech minulého století založili Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel. Pořádají výstavy, pořádají besedy, jsou vydávány různé knihy a brožury. Je vydáván Zpravodaj sdružení. V Podbořanech je stálá expozice o historii volyňských Čechů. Každoročně se členové schází v různých krajích republiky.

V příštím čísle navážeme pokračováním o osídlování tehdejších okresů Bílovec a Nový Jičín.

Svatba Josefa Zemana s Marií Šteklovou ve Velkém Špakově na zámečku 4. května 1903.

Ze života volyňských Čechů před 2. světovou válkou

Fotografie poskytnul Josef Kubový

Učitelé a žáci České matiční školy v roce 1934.

Stavení Růženy Kubové na Plosce v roce 1943.

Rostislav Kubový na Plosce na výhoně v roce 1943.

Rodina Josefa Svobody z Velkého Špakova na nákupu v Rovně.

Výměnek Marie Svobodové ve Velkém Špakově v roce 1983.

Hospodářství Růženy Kubové na Plosce (rok 1939).

Antonín Fiala u svého statku v Kvasilově.

Průvod po skončení katolické mše.

Volyňská kapela (14. listopad 1928).

Václav Fiala jako řeznický učeň (s noži v rukou, rok 1912).

Fotografická publikace „Jistebník – odhalená krása“ Jana Lipiny

Radim Jarošek

Začnu poněkud ze široka – na webových stránkách časopisu máme rubriku „Fotografové Poodří“, kde se snažíme postupně představovat fotografy, kteří své motivy nacházejí v krajině Poodří.

Rubrika je uvozena textem „Chvála fotografů-krajinářů“, který myslím vystihuje krajinářskou tvorbu Jana Lipiny.

Holandští malíři 17. století objevili jako motiv krajinu. Nebyli první, ale až od jejich časů byla uznána za samostatný a plnohodnotný umělecký motiv. Po starých nizozemských mistrech už zůstala krajina v evropském malířství natrvalo. Vzpomeňme na romantické krajináře, kterým učarovaly hluboké lesy, hory, divoké bystřiny, osamělá zákoutí, skaliska, chvíle bouří i noční výjevy. Angličtí malíři zase zobrazovali poklidný a spořádaný venkov s mohutnými stromy, pasoucími se stády, bohatými usedlostmi; francouzští barbizonští umělci našli zalíbení v tichých lesích, s krvavými západy slunce za soumraku, zobrazovali rolníky při polních pracích. Podobnou uměleckou kolonií byli malíři v německém Worpswede. Ti nacházeli motivy v tamější odlehlejší krajině zádumčivých vřesovišť s rybářskými osadami a samotami, dlouhými vodními kanály a mokřinami. A pak, kdo jiný – impresionisté, milovníci hry světla, okamžité nálady.

U nás nelze nezpomenout na krajinářskou školu na přelomu 19. a 20. století s J. Mařákem, A. Slavíčkem, A. Chittussim, F. Kavánem a dalšími, kteří byli jimi více či méně ovlivněni.

V jejich době se už ke slovu hlásila stále více fotografie. Vystoupila z ateliérů a přes černobílé skleněné desky doputovala po více než 150 letech až k dnešním digitálním čipům. Možnosti se nevídaně rozšířily o zachycení okamžiku, pohledu do mikrosvěta, počítačové software umožňují libovolnou úpravu fotek... Fotografický aparát je dnes všední věcí. Většina z nás fotografuje pro sebe, zachycuje vzpomínky nebo jej používá k dokumentaci pro služební účely. Dávni krajináři však zůstali, malíře-krajináře nahradili v zachycování světa krajináři-fotografové.

Potkávám je tu a tam i v Poodří, vstávají za úsvitu, čekají ve skrytu nebo brouzdají krajinou a čekají na to správné světlo. Zaslouží si naše poděkování – nabízejí pohledy, které neznáme, které nám unikají, zmnožují krásu světa a nabízejí ji ostatním. Objevují to, co je pro oči malebné, vlastně fotogenické... Radost z dívání.

Knihy fotografií Jana Lipiny „Jistebník – odhalená krása“ je dle mého názoru výjimečná.

Po výlovu. Foto Jan Lipina.

V první řadě samozřejmě kvalitou fotografií – nejde o dokument, ale o vpravdě umělecké ztvárnění krajiny v Poodří. Slova jsou zde zbytečná, neboť obraz nemohou vystihnout.

V druhé řadě je to pak téma – všechny fotografie, a není jich málo, byly pořízeny v jedné obci, přesněji v jejím okolí. To není vůbec obvyklé, vždyť většina fotografických publikací se věnuje daleko rozsáhlejším krajinným celkům. Jan Lipina dokázal, kolik potěchy pro oči lze nalézt na malém kousku země, v jednom katastru. Jistebník se má čím pyšnit.

Pan Štěpán Neuwirth v závěru hovoří o fotografiích jako o němém mementu, výkřiku bez hlasu – já bych snad jen dodal, že jsou i tichým pohlazením a zastavením ve spěchu dní.

Položili jsme autorovi pár otázek:

Začneme názvem knihy – proč zrovna Jistebník?

Všechny fotografie, které kniha obsahuje, vznikly buď přímo v Jistebníku, nebo na hranicích jeho

katastru, ať už s Polankou, Klimkovicemi, Starou Vsí nad Ondřejnicí, Košatkou, či Studénkou.

Mé první záběry z Jistebníku vznikly v průběhu roku 1981, kdy jsem absolvoval Institut výtvarné fotografie a jedním z úkolů byla reportáž. Volba padla na Jistebník v době výlovu rybníku Bezruč.

Tyto fotografie tvoří úvod publikace. Tenkrát jsem neměl nejmenší tušení, že se v Jistebníku později zabydlím i s rodinou.

Kdo má rád přírodu a má fotoaparát, tak prostě musí fotit. S myšlenkou vydat knižní obrazovou publikaci jsem „koketoval“ poslední dva roky. Z fotografických publikací o Poodří, které jsou na trhu, jsem nenarazil na žádnou, ve které by byla obrazová zmínka o Jistebníku. Tak se zrodila myšlenka vydat knihu, která by byla jen o této nádherné přírodě.

A druhá část názvu – odhalená krása?

Můj přítel Štěpán Neuwirth vymyslel název Utajená krása. Manželka poznamenala – „a ty jsi ji odhalil“. Hodili jsme si korunou a zvítězil název, pod kterým kniha vyšla.

Jak vaše fotografie vznikají – máte svá oblíbená místa, čas fotografování, motivy?

Mezi rybníky si chodím vyvětrat hlavu, relaxovat a beru si s sebou fotoaparát. Čas a místo nehraje až takovou roli, o motivu rozhoduje světlo.

Vydat tak výpravnou knihu asi není, pane Lipino, zrovna jednoduché...

To máte pravdu, zvláště v dnešní době. Původní záměr vydat publikaci o 100 až 120 stránkách vzal za své, když jsem z několika tisíc záběrů začal se svojí manželkou třídít a vybírat fotografie do knihy. Mimochodem bez spolupráce mé ženy, která mi dělala grafiku a přípravu pro tisk, by zcela jistě k vydání této knihy nedošlo.

Počet stran nakonec skončil na čísle 174, a protože formát knihy na šířku je o něco větší než A4, musela se vázat ručně, což znamenalo nemalé finanční navýšení. Díky dvěma stěžejním sponzorům a to pražské Galerii La Femme a firmy KUVA-RE, pak také obci Jistebníku. Poděkování patří rovněž rodině a přátelům, kteří vydání publikace rovněž podpořili.

Jste profesionálním fotografem – čemu se věnujete?

Živí mne reklamní a výtvarná fotografie. V Jistebníku mám ateliér. Ve volné tvorbě se věnuji převážně krajině a stylizovanému aktu.

Kde by si zájemci Vaši knihu mohli zakoupit?

Kniha se zatím dá koupit v knihkupectví Librex a ostravských infocentrech.

Jistebník - odhalená krása

J A N L I P I N A

Otec mi dal dokonce do rukou hůl. Příběh Anny Schmidtové, provdané Böhmové

Čím Poodří vstupuje do světových dějin. Příspěvek k dějinám Moravských bratří, XX. část

Daniel Řičan

Je mnoho Moravských bratří a sester, kteří se zapsali do dějin národů, kterým obětavě sloužili. Je však i dlouhá řada těch skromnějších, kteří se zapsali jen „v nebesích“. Jak žila skromně, tak skromně napsala i svůj životopis, z nějž se jen stěží dají vyčíst podrobnosti z jejího životního příběhu.¹⁾

„Narodila jsem se 4. dubna r. 1725 v Suchdole na Moravě (správné datum je 23. dubna 1724).²⁾ Moji rodiče byli bratrského vyznání, dle svého poznání žili v bázni před Bohem [bohobojně] a mne a moje sourozence k tomuto také vedli. Již od svého dětství jsem měla starost o své spasení, ale nevěděla jsem, jak ho dosáhnout. Tato má starost se prohloubila především, když mi bylo 24 let a Spasitel pracoval mocně na mém srdci.“

Text je chudý na informace o této době plné dramatických událostí. Pokusme se jej tedy doplnit tím, že sáhneme do jiných archivních pramenů a na jejím životě si můžeme přiblížit celkovou situaci průměrné rodiny na Kravaňsku. Příjmení Schmied, přeloženo do českého jazyka, znamená Kovář a je jedno z nejobvyklejších. V Suchdole žilo asi sedm linií Schmidtů, někdy také Schmied, Schmiedt, Schmith. Že se Anna hlásila svým původem ke staré Jednotě bratrské z dob Komenského, patrně platilo pro některou linii „po přeslici“. Šlo o rod chudší, což je příčinou, že nelze vystopovat přímou linii směřující až do dob Komenského.³⁾ Nejstarší nám známí Schmidtové byli pastýři, pacholci pracující u sedláků, ševci a až později chalupníci, případně i kováři. Mezi sedláky nenajdeme Schmidta žádného. Rodiny v té době bývaly mnohočetné, smrt často navštěvovala domácnosti, takže sourozenci většinou pocházeli z různých manželství svých rodičů.

Anna byla nejstarší dcerou Mathäuse Schmidta z prvního manželství s Juditou Fiedler narozené 30. 9. 1708. Jediný vlastní bratr Johann 1726–70 v dospělosti zdědil po otci chalupu a postaral se o ostatní rodinné příslušníky, což bylo součástí tehdejšího sociálního systému. Anna osiřela ve třech letech a z dalšího manželství s Catharinou Seibert přibýly tři děti: Georg nar. 26. 9. 1728, Mathäus nar. 11. 6. 1733 a poslední Judith nar. 20. 10. 1735.

1 Opis životopisu Anny Schmidt, poskytla E. Štěříková, je v něm však mnoho otázníků, protože hodně slov se dostalo do hřbetu silné knihy, do které je přivázán, proto jsou části životopisu málo srozumitelné.

2 V 18. stol. velice zřídka lidé znali datum narození.

3 V matrikách Suchdolu-Zauchtel chybí mnoho zápisů jednak z pohodlnosti faráře, ale také z důvodu, že křty se konaly tajně po způsobu evangelických předků. Rod Schmidtů je po stránce genealogické velice problematický a patrně bude ještě mnohokrát revidován. Jednotlivé rodiny nelze spolehlivě propojit.

Kolik dětí přivedly otcovy manželky do této rodiny, nevíme. Otec Mathäus (Mathes) (16. 9. 1700 – 22. 5. 1783) byl patriarchou rodu a dožil se 83 let. Potřetí se oženil 13. 11. 1769 s Annou Gold, když mu táhlo na sedmdesátý rok. Tuto třetí matku Anna již pochopitelně nepoznala. Živil se řemeslem chudých – ševcovstvím, které se patrně v rodině dědilo. Do jeho 24 let jej nacházíme v matrikách jako nájemníka a až v r. 1724 koupil chalupu čp. 124 v horní části obce.

Žil tedy v sousedství největších heretiků a delikventů pronásledovaných pro náboženskou neposlušnost. Sousedství Zeisbergerů, Schneiderů, Schenků, Hansů, Fritschů a dalších, kteří většinou později ze vsi utekli do saského Herrnhutu, celou jeho rodinu patrně silně formovalo. V roce 1724, kdy Mathäus opatřil pro rodinu vlastní střechu nad hlavou, se pravděpodobně i zadlužil. V předcházejícím roce po odchodu Kristiana Davida ze Suchdolu a pod vlivem jeho laických, ale zato úderných kázání, došlo k velkému duchovnímu probuzení.

Celou zimu 1723/1724 se Suchdolané scházeli na různých místech v obci ke společné četbě Bible a k modlitbám. Oslovil je především Kristův novozákonní příběh a mohutné společenství, kde nacházeli naději pro svůj nelehký život. Zakázané shromažďování bylo prozrazeno na jaře 1724 a obec stíhalo jedno velké vyšetřování za druhým, končící čtvrtým v prosinci toho roku a vynesení tvrdých rozsudků. Inkviziční protokoly sepsané v Kuníně přináší svědectví o 256 trestech.⁴⁾ Peněžní pokuty se pohybovaly v rozsahu 2–50 tolarů, což dosahuje ceny dobré chalupy. K tomu se přidávalo několik týdnů, případně až jeden rok na pevnostních pracích v okovech, nebo několikátýdenní vězení. V domácnostech se v tom roce patrně hovořilo jen o těchto událostech. Ve výčtu trestů nalezneme pětkrát příjmení Schmidt s trestem čtyři týdny vězení. Mezi nimi nějaký Mathes a jeden David, což by mohli být otec a děd Anny. Mezi vyslychanými je zaprotokolován výslech Davida Schmidta tohoto znění: *Co je Vám známo o tam přítomném křovním kazateli, u koho se ubytoval? Ubytoval se u Davida Schneidera, kde jsem jej viděl a dvakrát mu naslouchal. Kdo tam ještě byl? Paul Goldt Hansl Nitschmann a jinak se tam nacházely ještě nějaké osoby. Je Vám známo, kdo byl v Těšíně? David Schneider, Hansl Nitschmann tam měli být, jak jsem slyšel. Kdy bylo poslední setkání u Davida Schneidera? Asi před rokem se konalo setkání, o dnešku nic nevím.*

4 Inkviziční protokoly, fond velkostatek Kunín, ZAO.

Annun Schmidti si můžeme představit jako jednu z mnohých sester na fiktivním obraze Valentiny Haidta (1700–81), který reprezentuje chór 24 sester, v jehož středu je Kristus.

Máte jinak co říct? Ne, nemám vůbec co říct. Předvolán byl ještě jednou a byla mu položena otázka: *U koho byla o tomto podzimu konána setkání? Před 5 týdny u Andrese Beyera měli být kunínské čeledíny.*⁵ Vyslyšení svorně vždy „mlžili“. Všichni jmenovaní v protokolech byli již ve vězení, nebo na cestě do Herrnhutu, takže jim nemohla výpověď uškodit. V následujících letech postupně tajně odcházela jedna rodina za druhou, časté byly i celé skupiny mládeže, jež nebyly poutány k domovu žádným majetkem.

Když bylo Anně šest let, určitě byla přítomna otevření nové fary v Suchdole, obnovení farnosti zaniklé před třicetiletou válkou a instalaci nového faráře Gyrlich, což mělo zabránit dalším emigracím. Došlo však jen ke zmírnění počtu emigrujících. V sedmnácti letech zažila příchod nepřátelského pruského vojska do Suchdolu, kde se na čas ubytovalo.⁶ Místní obyvatelstvo bylo zajisté na rozpacích, zda je brát jako nepřítele, či osvoboditele. Císařovna Marie Terezie prohrála Slezsko a evangelická cizina se hranicí přiblížila až k Opavě, takže se zvedla další emigrační vlna. Během ní odchází také pět příslušníků různých rodů Schmidt a jako jedna z posledních emigrujících osob ze Suchdolu je Anna.⁷ Ve svém životopise se zmiňuje o této pro ni významné události takto: „*Spasitel pracoval intenzivně na mém srdci. Téměř ve stejnou dobu jsem se seznámila s rodinou Gebauerovou, od které jsem se dozvěděla o spasiteli a [bratrském] sboru a že chtějí z Moravy emigrovat. Hned jsem je poprosila, jestli by mě mohli vzít s sebou, a svěřila se se svými plány rodičům. Ti mi nechtěli v mých záměrech bránit, můj otec mi dal dokonce do rukou hůl a vydala jsem se s požehnáním*

svých rodičů na cestu 12. 12. 1749. Bylo nás devět a 10. ledna 1750 jsme došli šťastně do Gnadenfrei (dnešní Pilawa Górna).“

Rodina Gebauerova byla přímými potomky starobratrské rodiny Martina Schneidera a Anna Schmidt se patrně starala o jejich děti – šlo o šestiletou Annu a jednorocní dvojčata Peter a David.

Celý svůj duchovní růst Anna popisuje včetně důležitých dat jen zkratkovitě: „Ze začátku mi bylo trochu těžko. ... To mě vedlo k Spasiteli a prosila jsem jej, aby mne v mém srdci ujistil o spasení a o milostivém povolání k [bratrskému] sboru. On vyslyšel mé prosby, vstoupil do mého srdce a dal mi svůj pokoj. Krátce poté 4. 7. 1751 jsem byla přijata do sboru, z čehož si navždy uchovávám nezapomenutelný dojem. Pátého prosince stejného roku jsem se stala spoluúčastnicí přijímání těla Kristova a Kristovy krve k trvalému požehnání pro své srdce. V r. 1754 jsem přišla do Herrnhutu. Zde jsem pokračovala ve svém blaženém způsobu života. 12. ledna 1757 jsem se stala členkou modlitební společnosti a na tento den nikdy nezapomenu. V roce 1758 jsem byla k mému opětovnému zahanbení přijata do akolutie.⁸ Pobyt blaženého učedníka [Zinzendorfa] a jeho proslovy na synodách mi hodně daly.“

Vlastní životopis je doplněn textem: Dne 6. ledna 1761 byla spojena svazkem manželským s nynějším vdovcem Davidem Böhmem⁹ a zároveň dostala povolání odjet s ním na misií na ostrov Sv. Tomáše.“ Krátce po jejich sňatku se u ní objevila horečka spojená se silným kašlem. „Protože pro ni byla ale cesta na Sv. Tomáš velmi důležitá, vydala se, nedbajíc své slabosti, spolu s dalšími k této cestě předurčenými bratřími a sestrami na cestu z Herrnhutu do Zeistu (v Holandsku), kam dorazila 24. ...¹⁰ 1762. Poté, co si během cesty mnohé vytrpěla, musela zde okamžitě ulehnout. Ve své vleklé nemoci mnoho vytrpěla, ... Toužila z celého srdce po tom, aby našla svůj nový domov u Něj a toto přání jí bylo vyplněno dnes odpoledne v 37. roce jejího života“. V heslech Jednoty bratrské toho dne čteme: „Dny tvého utrpení jsou u konce...“.

Zemřela 28. srpna 1761, aniž by dorazila k zamýšlenému cíli. Její manžel David Böhm, odjel na Sv. Tomáš v dalekém Karibiku, kde brzy zemřel 8. 10. 1762.

Vraťme se k událostem na Kravařsku. Mathäus Schmidt přežil svou dceru o dvě desítky let a když byl vydán toleranční patent, putovala téměř celá vesnice do Kunínského zámku přihlásit se do Jednoty bratrské. Mezi nimi i rodina Mathese Schmidta. Rodinu však vedla třetí manželka Mathese Anna. Šla s ovdovělou snachou Annou a jejími třemi dětmi. Otec Mathäus zůstal pro nemohoucnost již doma. Rodina zůstala věrná odkazu předků.

5 Inkviziční protokoly fond velkostatek Kunín ZAO.

6 Kronika evang. AV.– Opis těch spisů.

7 Mezi emigranty je také jiná Anna Schmidt 1709–76, pravděpodobně teta Anny čp. 124.

8 Neordinovaná služebnice církve.

9 David Böhm pocházel pravděpodobně z Kunína, dosud je neprobádanou postavou.

10 Měsíc nečitelný (ve vazbě).

Lesní kostel Martina Schneidera v lesích za Suchdolem

Daniel Řičan

V lesích na severní Moravě nalezneme několik míst, zahalených do pověstí o tom, že se zde v dobách náboženského pronásledování scházely hloučky tajných evangelíků k bohoslužbám a vysluhování svatě Večeře Páně, někdy byly tyto legendy spojovány i s přítomností J. A. Komenského. V našem okolí tak můžeme jmenovat Kněždol pod Spálovem, les Čtenice v Domorackých lesích, údolí Naděje pod Lukavcem, Predigstuhl u Vildštejna a další. Tato místa jsou, dá se říci mrtvá, za to od nás na sever do Slezska je takových míst devět. Šest na straně polské a u nás v ČR tři: Čantoryja, Godula a Kostelíky. Ing. Pilch z Ustroně vydal o nich pěknou polsko-česko-německou publikaci. Zájem o ni byl tak veliký, že vyšla už ve dvou vydáních. Přibližuje čtenářům všechna tato legendární místa podrobným textem i ve fotografiích. Tato místa jsou většinou živá a konají se zde každoročně bohoslužby.

Také v lesích za Suchdolem se konávala shromáždění zdejších členů Jednoty bratrské. Patřili do fulneckého sboru, kde byl v letech 1618–21 posledním správcem J. A. Komenský. Byl to jeden z největších a nejlépe organizovaných sborů na Moravě a ve Fulneku byli většinou církví. Obec Suchdol byla převážně luterská, protože farnost byla obsazena luterským farářem. Jednota byla v Suchdole početně jen hrstkou asi 40 až 60 lidí, zato významnou, o čemž svědčí, že měli v Suchdole vlastní školu. Do kostela bratří chodili do blízkých Hladkých Životic, kde měli menší kostelík pro diasporu.

Po bělohorské katastrofě se však vše rychle změnilo. V červnu r. 1621 Fulnecko obsadilo vojsko císařské, před kterým musel Komenský uprchnout. V červenci bylo však vypuzeno vojsko českých emigrantů vedených Jiřím Krnovským, ne však na dlouho. Vystřídali je opět císařští. R. 1623 byl uzavřen kostel císařskými komisaři a vyšel dekret o zákazu všech protestantských náboženství. Obecnému lidu bylo podáváno víno při Večeři Páně ještě ze sklenice, ale po roce přišel úplný zákaz podávat podobojí. R. 1626–27 obsadila sever Moravy evangelická vojska Dánů. Vypuzení kazatelé se vraceli na své fary, ale brzy s poraženými Dány opět odcházeli. Ještě jednou obsadili Moravu 1642–50 Švédové – v roli zastánců věci evangelíků. Po jejich odchodu opět a definitivně se ujal náboženské otázky tvrdé rekatolizační komise a v průběhu příštích let bylo nekatolictví hodnoceno jako politický projev, hodný trestu smrti.

Suchdolský sedlák Martin Schneider spolu s Janem Tannenbergerem byl tehdy tak horlivým

stoupencem bratrského vyznání, že luterskému a později i katolickému faráři v Suchdole ze svých plodin dávali dvojnásobný desátek, jen aby se směli držet bratrského vyznání sboru, náležejícího k sousednímu fulneckému panství. Schneiderova osobnost se vyprofilovala až v době největší nespokojenosti. Kazatelé Jednoty se po svém vyhnání z Moravy uchýlili do Uherské Skalice, kde vytvořili sbor asi třistačlenný. Odsud přecházeli s velkým nebezpečím života lesy a skaliska Karpatských hor, aby sloužili zbytkům jednoty na Fulnecku. Tajná shromáždění pro fulnecké se konala u Lukavce v lese zvaném Naděje, ne však dlouho. Dva kláštery ve Fulneku se přičinily o rychlou rekatolizaci.

Těžiště práce podzemní církve se však přeneslo na Suchdolsko, kde se konala tajná shromáždění s vysluhováním Večeře Páně v lese za Suchdolem. Touto službou byl ve Skalici přímo pověřen kazatel Junius, který se měl věnovat Moravě a Slezsku. Opakovaně vycházející dekrety císaře namířené proti evangelíkům, přinutily definitivně i kunínskou evangelickou vrchnost, aby panství 1653 prodala a odešla do ciziny. Protireformace tvrdě udeřila i proti Martinovi Schneiderovi, kterému inkvizice vyhrožovala upálením, ale nová katolická vrchnost jemu nakloněná, mu vymohla život i svobodu. Dům Martina Schneidera čp. 90 stál na velice příhodném místě, na konci obce nedaleko lesů. Opětovné návštěvy bratří ze Skalice, konané v noci, byly oznamovány smluvenými znameními, umožňovaly další shromažďování bratří a učinily Schneidera velice váženým, přestože několikrát byl vězněn.

Nikde se nedozvídáme, jak často přicházeli skaličtí kněží do Suchdolu ze 170 km vzdálenosti, ale patrně častěji to nemohlo být, než jednou za čtvrt roku. Domácí bohoslužby v neděli odpoledne vedl Martin Schneider. V matrice narozených, je nápadné, že schází mnoho zápisů o pokřtěných dětech. Křty pravděpodobně prováděli tajně bratřští kněží, nebo dokonce sám Martin Schneider, protože v této době s vysokou dětskou úmrtností se raději nikdy dlouho se křtem dítěte nečekalo. Pro tuto dobu bylo běžné i tzv. překřtívání, kdy rodiče nechali pokřtít dítě dvakrát. Jednou pro svou bezpečnost veřejně, aby se vyhnuli nepříjemnostem a podruhé tajně tak, jak si to přáli, tj. svým kazatelem. Je pravděpodobné, že obdobně tomu bylo v menší míře i u sňatků, avšak stěží u pohřbů.

V roce 1650 Komenský už jako biskup Jednoty cestoval do Skalice, kde vysvětil kostel a ordinoval seniorem fulnečana Jana Chodníčka. Poté podniknul cestu do sboru v Púchově. Někteří historikové

připouští, že Komenský možná při té příležitosti tajně navštívil i Fulnecko. Pro něj, zdatného chodce, to byly jen dva dny cesty. Možné to je, protože v našem kraji existuje několik míst v lesích, o kterých se traduje, že tam Komenský kázal. Solidní důkazy schází, jedno je však logické, že při této návštěvě Uher dostal čerstvé informace o situaci v jeho bývalém sboru fulneckém a o obětavé práci Martina Schneidera v Suchdole. Proto o několik let později r. 1661 Komenský sepsal a vydal spisek *Die Uralte Christliche Catholische Religion in kurtze Frag und Antwort verfasst. Vor alle Christenmenschen, Alt und Jung, seliglich zugebrauchen*. Krátce řečeno Katechismus, kde byla stručně vysvětlena bratrská věrouka.

Spisek byl vytištěn v Amsterdamu a sám tiskař Theofil Kopydlanský převlečen za městského kupce, osobně přivezl celý náklad do Suchdolu. Ubytoval se v hostinci u rychtáře Teltschika a odsud navštěvoval bratry v okolí a distribuoval přivezenou literaturu. Šlo o osobní dar Komenského bratřím na Fulnecku, takže se počítal jeden kus jen za šest slezských trojníků k uhrazení dopravy. Celá akce měla být co nejvíce utajena, aby nezpůsobila nepříjemnosti.

Formát byl co nejmenší možný – tzv. dvanáctka 12,5x7,5 cm, o 96 stranách, na tenkém papíře, věnování bylo zašifrováno do názvů začátečních písmen vesnic, v nichž bratři žili. „Všem zbožným, sem a tam rozptýleným KRISTOVÝM ovečkám, zvláště oněm z F., z J., z J., z K., z K., ze S., ze S a ze Z přeji milosti a pokoje Božího skrze Ducha a skrope-ní Kristovou krví. Dedikace odkazuje na obce Fulnek, Jestřábí, Jerlochovice, Kujavy, Kletné, Hl. Životice, Stachovice a Suchdol.“ Sám autor se podepsal jen JAK. Spolu s katechismy byly přivezeny i zpěvníky, takže bratři byli základní literaturou na nějaký čas dostatečně zásobeni. Rychtář Teltschig, který byl s některými bratřimi pokrevně spřízněn, byl volán před vrchnost k odpovědnosti, ale jako muž u vrchnosti dobře zapsaný, dovedl se vytočit planými výmluvami.

Celá akce měla dalekosáhlý význam. R. 1671 zanikl sbor ve Skalici, protože protireformační tlak po r. 1670 zesílil i v Uhrách. Martin Schneider převzal po skalických bratřích roli kazatele, ale i učitele. Pramenilo to z přirozené potřeby. Martinovi odrůstaly děti: David 16 let, Ezechiel 11, Daniel 9, Paul 7 a v pozdějších letech přibyli další dva Samuel a Timotheus. Toto byl základ jeho školy, kterou si doma zřídil a vyučoval i děti ostatních bratřím v Suchdole. Do závěru života Martina Schneidera patrně patří zpráva „... velmi zestaral, jsa trestán krutým vězením, při čemž často půl a čtvrt roku musel ležet v řetězích, že když v posledních letech života nemohl chodit, na voze ho vezli do vězení. Vyhrožovali mu mučednickou smrtí, on však zůstal věrný až do konce.“

Dědictví Komenského a Jednoty bratrské uchoval Martin Schneider pro další generace. Měl své následovníky ve svých dvou vnucích Samuel Schneider a David Schneider, kteří pokračovali v jeho díle. Když nadešla příhodná doba za duchovního probuzení r. 1724, vybudovali křesťanské společenství, které v podobě obnovené Jednoty bratrské odvedla ještě větší dílo, než Jednota stará.

Kde leží lesní kostel Martina Schneidera?

Původní místo nebylo nikdy viditelně označeno. Proto muselo být místo vybráno, a sice tam, kde to bylo nejlogičtější. Dům Martina Schneidera byl téměř poslední v obci, poblíž lesů. Tyto pak sousedily s pozemky svobodného dvora Zeisbergerů (Horního dvora), o kterých se lze domnívat, že byli členy, či příznivci Jednoty. Odsud je blízko do hluboké rokly dostatečně vzdálené od všech komunikací, kde si dovedeme živě představit, že tady k tajným setkáváním docházelo.

Pamětní kámen v lesním kostele.

Na toto místo jsme přemístili asi 150 cm vysoký kámen, který jako by byl nedaleko připraven pro náš záměr. Pamětní kámen je zdoben reliefem s bratrským beránkem a nápisy Lesní kostel, Waldkirche. Při nedaleké lesní stezce je pak instalována infotabule s vysvětlením celé historie.

Lesní kostel byl otevřen při příležitosti VI. mezinárodní konference MORAVIAN 20. října 2012 a za hojné účasti hostů z Polska, Německa, Dánska, Kanady, Slovenska, zde byla vykonána první bohoslužba po uplynulých několika staletích. Našemu Suchdolu a Poodří tak přibyl další sakrální prostor a současně cíl vycházek pro turisty. Toto atraktivní místo působí téměř magicky svou polohou a přirozenou lužní květenou. Dostupné je z parkoviště u Kletenské vodní nádrže. Podél hráze sejdem dolů k potoku, který je nutno překonat po kamelech a odsud asi 50 m po lesní pěšině roklí ve směru k horní části Suchdolu zvané Peklo.

Infotabule Lesní kostel při chodníku vedoucím roklí.

Lesní kostel je vzdálen jen asi 200 m od kříže pod Kletnou, kde je zasazena lípa v místech, kde došlo k loučení prvních exulantů před jejich 350 km dlouhou cestou do Herrnhutu. V budoucnu budou tato dvě a další památná místa vzájemně propojena a nabídnuta k prohlídce zájemcům o dějiny Moravských bratří.

Každoroční vzpomínkové bohoslužby zde budou konány vždy v půli září – v roce 2013 – 15. září v 15 hod. Přijměte naše srdečné pozvání.

Fotografie pocházejí z archivu sdružení Moravian ze Suchdolu nad Odrou.

Vybrané zdroje:

Das grosse Martyr-Buch und Kirchen historien, Archiv UF v Herrnhutu.

Životopisné práce Davida Schneidera.

Většina rodopisných údajů je převzata z Teltschikovy kroniky III. díl, Okr. archiv v Novém Jičíně.

G. A. Říčan: Dědictví Komenského na Kravařsku.

G. A. Říčan: Francouzské Martyrologium a Moravští bratři, Křesťanská revue 6/72, s.123.

Účastníci konference v lesním kostele.

Místa k zamyšlení Balvan a kmen

Radim Jarošek (text a foto)

Na poli mezi Blahutovicemi a Polouvsím poblíž hlavního rozvodí leží nezvykle velký, ohlazený balvan. Má načervenalou, poněkud exoticky vyhlížející barvu. Není jediný, po dešti se zde podobných menších valounků leskne více.

Jako kyvadlo – v závislosti na klimatických změnách během čtvrtohor – postupoval ledovec od severu k jihu a pak zase couval zpět. A s ním se

k nám dostaly i tyto kusy červených žul, kamení svědkové ledové minulosti. Původem odněkud z Baltu, odtrženy ze svého podkladu je ledovec dosunul až sem a tady už zůstaly.

Jen s obtížemi si lze představit, že zdejší krajina byla pokryta ledovcovým štítem s jezery v jeho předpolí. Pustá a téměř bez života. Dnešní

klimaticky příznivé údobí začíná někdy před 11 tisíci lety, což není zase tak dávno.

O pár kilometrů dále, na břehu Odry – někde u Petřvaldíku nebo Polanky. Z vysokého kolmého břehu trčí do koryta mohutný kmen stromu. Je překrytý několika metry hlín. Strom kdysi rostl na břehu Odry, pak se během povodně vyvrátil. Za dalších povodní jej postupně zanášely vrstvy bahna, až zmizel pod říčními nánosy.

Jen z obtížemi si lze představit rozsáhlé píščiny a šterkové lavice, jimiž se větvi a proplétají ramena Odry. Doba, kdy začalo docházet k rychlým změnám, je známa z datování stáří kmenů – od 13.

století, tehdy začínala hlavní vlna kolonizace, zakládaly se vesnice, lidé krajinu odlesňovali a úrodné půdy řeky splachovaly sem.

Široké dno údolí, údolní niva, se měnila a mění doposud, každoročně přibývají milimetry hlín, o které chudnou pole někde výše.

Dvě velké síly přetvářely a přetváří krajinu – přírodní děje a člověk.

Skauti na Staré Vodě

Jan Pečínka

O práci na obnově okolí poutního kostela ve Staré Vodě, kterou společně provádějí naši i zahraniční skauti, jsme v POODŘÍ již psali v č. 2/2007.

Neškodí připomenout, že se sešli v květnu 2013 opět, již devatenáctým rokem...

Letos se nás sešlo 72 účastníků o víkendu 17. až 19. května – skauti od nás a také 12 skautů z Kanady a tři z Polska. Většina přijela již v pátek večer, zbytek potom v sobotu.

Vyčistili jsme hřbitov po zimním období, posekli trávu kolem kostela, rybníka, Královské studánky, kláštera a pomníku padlých. Upravili jsme průchod přes klášterní zahradu a vysekali náletové křoviny.

Sobotní počasí nás deštovými přeháňkami třikrát vyhnalo od práce.

Večer proběhnul světelný průvod od kostela ke kapli Královské studánky. Po jeho skončení následovalo koncertování – kanadské dudy a české kytary.

Příští pracovní víkend je první sobota a neděle v říjnu. Polští harceři na něj určitě přijedou a skauti z Kanady zase až v květnu 2014.

Všichni zájemci jsou zváni!

Jan Pečínka

Kontakty: tel.: 731 059 298, email: pecinka@volny.cz

Nocleh ve stanech na louce před kostelem.

Společné foto u kostela.

Dudácký koncert v kostele.

Rukevník východní – zelený vetřelec

Petr Lelek (text a foto)

Rád bych Vás seznámil s jedním nepůvodním rostlinným druhem, který nepozorovaně postupuje krajinou a může se stát podobnou pohromou jakou jsou křídlatky, netýkavka žláznatá, bolševník velkolepý a další „vetřelci“.

Je jím žlutě kvetoucí brukvovitá rostlina rukevník východní (*Bunias orientalis* L.). Jedná se o dvouletou až víceletou bylinu s lodyhou vysokou 50 až 120 cm, která se v horní části větví a je porostlá přisedlými bradavkovitými a krátce stopkatými červenavými žlázkami. Jinak je rukevník lysý nebo s jednoduchými chlupy. Přízemní a lodyžní listy jsou podlouhlé, lyrovité nebo kracovitě, nepravidelně peřenolaločné až peřenodílné, náhle v řapík stažené. Kvete v květnu a červnu bohatým hroznovitým květenstvím s květy majícími citronově žluté korunní lístky. Pro identifikaci jsou důležité plody – ty jsou šikmo a nesouměrně vejčité, 5 až 10 mm dlouhé, znenáhla zúžené v šikmý, silný a asi 1 mm dlouhý zobánek. Plodní stopky jsou 10 až 16 mm dlouhé, přímo odstálé.

Za původní oblast výskytu je považována Arménská vysočina. Na území dnešní České republiky byl rukevník poprvé zaznamenán v Jindřichově Hradci v roce 1856. Jeho šíření je spojováno s možným převozem sena pro koně ruských vojáků nebo s pozdějším dovozem sovětského obilí. Šíření je spojeno s dopravou – jeho výskyt je největší kolem silnic a železničních tratí.

To odpovídá i výskytu rukevníku na Odersku. Já jsem si jej nejdříve všiml po roce 2000 u silniční křižovatky mezi průmyslovým areálem firmy Semperflex – Optimit s. r. o. v Odrách a bývalou pilou. Poněvadž rukevník východní připomíná řepku olejkou a jeho doba květu se s řepkou částečně překrývá (řepka kvete dříve), uniká pozornosti. Na první pohled se podobá i hořčici nebo barborce obecné.

Na všech lokalitách se rukevník šíří podobně – objeví se první rostlina, která vykvete, vysemení se

a postupně obsadí celou lokalitu. Evidentně mu kosení ani mulčování nevadí, pokud se provede až po odkvětu a po nasazení plodů. Proto mu například dosavadní mulčování silničních příkopů vyhovuje – ty se mulčují až v pozdějším létě, kdy se již rukevník bez problému vysemení. K tlumení jeho výskytu se doporučuje dvojitý kosení, přičemž první kosení musí proběhnout před nasazením plodů (nejlépe by bylo neumožnit mu ani vykvést).

Po zjištění výskytu rukevníku kolem silniční křižovatky za Odrami jsem si začal všimnout jeho výskytu i jinde v okolí. Další lokalitu jsem objevil u železničního přejezdu za průmyslovým areálem firmy Semperflex – Optimit v Odrách a v Suchdole nad Odrou u silnice a téměř souvislý výskyt jsem zjistil v CHKO Poodří okolo železničního mostu přes řeku Odru mezi Mankovicemi a Jeseníkem n. O. Na Odersku se rozšiřuje kolem hlavních silnic do vyšších poloh – např. jej můžete spatřit v údolí potoku Suchá u křižovatky hlavní silnice vedoucí na Potštát a silnice odbočující na Spálov.

Rukevník východní je rozporuplnou rostlinou. Jeho nepůvodnost a nekontrolované šíření krajinou je velkým nebezpečím pro domácí druhy rostliny a ekosystémy. To si začínají uvědomovat státní orgány, a tak byl rukevník východní například zařazen do seznamu rostlin, z nichž není možno získávat biomasu podporovanou státem (viz příloha

č. 4 vyhlášky Ministerstva průmyslu a obchodu č. 477/2012 Sb., o stanovení druhů a parametrů podporovaných obnovitelných zdrojů pro výrobu elektřiny, tepla nebo biometanu a o stanovení a uchovávání dokumentů).

Na druhou stranu není problém si přes internet objednat semena rukevniku k jeho pěstování. A proč se k pěstování nabízí? Rukevnik je údajně v místech původního výskytu používán jako zelenina (např. mladé listy na salát) i jako léčivá rostlina pro vysoký obsah vitamínu C. Byl využíván jako krmivo pro dobytek a je medonosnou rostlinou.

Naučte se tuto rostlinu v přírodě rozeznávat a všimněte si jeho postupu krajinou. Státní orgány na úseku ochrany přírody budou muset oslovit vlastníky nebo správce pozemků zasažených výskytem rukevniku východního, aby jeho výskyt omezili vhodnou údržbou těchto pozemků.

Barevné fotografie naleznete na www.casopis-podri.cz (v sekci Aktuality).

Použité prameny: *Internetové stránky jako např. <http://botany.cz/cs/bunias-orientalis/>*

Ekozemědělci přírodě.

Prosazení nových přístupů v agro-envi programech. Modelové farmy jako vzor pro ochranu přírody a krajiny v zájmovém území Olomouckého, Moravskoslezského a Zlínského kraje

Alena Malíková a Pavlína Samsonová

Ekozemědělci přírodě je aktivitou Bioinstitutu již od roku 2006, tedy téměř od doby svého založení. Inspirací nám byl jeden z projektů švýcarského výzkumného ústavu pro ekologické zemědělství FiBL – Ekologické zemědělství podporuje biodiverzitu, na jehož realizaci jsme se tehdy podíleli. Posilováním vztahu ekologických zemědělců, ale i veřejnosti k ochraně a podpoře biodiverzity zemědělské krajiny, se díky finančním podporám z různých zdrojů zabýváme téměř nepřetržitě až do současnosti. V projektech se soustředujeme zejména na pomoc s praktickou realizací ochrany přírody v zemědělském podniku, na komunikaci s pracovníky státní správy ochrany přírody na místní úrovni, vzdělávacími aktivitami; zprostředkování diskusí s odborníky na nejrůznější témata od biodiverzity na zemědělském podniku až po změnu klimatu. Založili jsme Klub Ekozemědělci přírodě, jehož členy jsou ekologičtí zemědělci, kterým není osud krajiny, ve které žijí a hospodaří, lhostejný a mají zájem být svým odpovědným přístupem vzorem pro ostatní hospodáře. Klub má v současné době 56 členů z celé republiky.

Pro vybrané modelové podniky byly v průběhu let zpracovány plány hospodaření pro údržbu „míst pro přírodu“, které obsahovaly doporučení, jak o tato cenná místa pečovat, případně je zlepšovat vhodným managementem. Byla vybavena informační centra, ve kterých ekologičtí zemědělci seznamují veřejnost, jak se dá skloubit zemědělské hospodaření s činnostmi prospívajícími půdě, vodě a druhové rozmanitosti. Ve vybraných podnicích jsou umístovány informační tabule pro návštěvníky, které prezentují jak vlastní zemědělskou činnost podniku, tak přírodní hodnoty území, historii místa a aktivity hospodářů pro přírodu a krajinu, kterou obhospodařují.

Posledním z řady projektů je „Ekozemědělci přírodě. Prosazení nových přístupů v agro-envi programech. Modelové farmy jako vzor pro ochranu přírody a krajiny v zájmovém území Olomouckého, Moravskoslezského a Zlínského kraje“ podpořený z Programu švýcarsko-české spolupráce prostřednictvím Nadace partnerství. Jde o dvouletý projekt, který letos v červnu završil další etapu našich aktivit. Vedle již zmíněných témat bylo naším cílem zapojit se do přípravy návrhů budoucích agro-environmentálních opatření a prosazovat nový přístup k jejich vyšší účinnosti pomocí faremních plánů.

Uspořádali jsme tři vzdělávací semináře – jejich témata byly: Krajinné prvky, jejich definice, význam, registrace, péče a zakládání (Kočov, 29. listopadu 2011); Agroenvironmentální opatření, krajinné prvky a ochrana přírody (Vražné – Hynčice, 29. května 2012), Agroekosystém – příležitost ke spolupráci ve prospěch člověka i přírody (Horka nad Moravou, 26. února 2013) a závěrečný seminář (Fulnek – Jerlochovice, 27. června 2013), zaměřený na společnou diskusi se zemědělci na téma – co se nám podařilo realizovat a jaká by mohla být budoucnost projektu „Ekozemědělci přírodě“.

Během uplynulých dvou let jsme společně s poradci pro ochranu přírody a krajiny navštěvovali ekologická hospodářství a jednali o konkrétních opatřeních, která by zvýšila druhovou rozmanitost přírody a současně pomáhala například ke zvýšení retenční schopnosti krajiny, chránila půdu proti erozi a tak i zvyšovala estetickou hodnotu obhospodařovaného místa. Na pozemcích rodiny Vladimíra Lačňáka ve Vlčicích a manželů Šelongových v Pustějově byly vysazeny aleje ovocných i neovocných stromů, ve fázi návrhu jsou aleje na hospodářství Jiřího Ševčíka v Jerlochovicích a na Požaze (Stará Ves u Bílovce), na ekologickém podniku Břetislava

Poulička. U rodiny Čáslavových ve Skorošicích bylo dohodnuto prohloubení tůňek pro obojživelníky; dále byly navrženy tůňky v Pustějově, na pozemcích Martina Tichého ve Městě Albrechticích a společnosti ZS Pitín, a. s.

Mezi modelové podniky sítě bylo zařazeno zmíněné hospodářství rodiny Lačňákových v Rychlebských horách, dále Šelongových v Pustějově na okraji chráněné krajinné oblasti Poodří (Šelongovi pěstují bio zeleninu, kterou prodávají spotřebitelům formou komunitou podporovaného zemědělství (KPZ) – jde v současné době o nejužší spojení mezi pěstitelem a spotřebitelem) a společnost ZS Pitín hospodařící na orné půdě i trvalých travních porostech v Bílých Karpatech. Těmto a dalším třem ekologickým podnikům byly zhotoveny informační tabule.

O našich aktivitách jsme průběžně informovali veřejnost prostřednictvím Zpravodaje Ekozemědělci přírodě, který vychází v *BIO měsíčníku pro trvale udržitelný život* a zájemci o jejich témata si je mohou přečíst (stáhnout ve formátu pdf) na našich stránkách <http://www.bioinstitut.cz/index.html>.

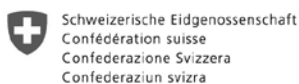
Odkazy:

<http://www.bioinstitut.cz/ekozemedelci.html>

Článek byl podpořen z Programu švýcarsko-české spolupráce.

Mgr. Pavlína Samsonová,
ředitelka Bioinstitutu,
pavlina.samsonova@bioinstitut.cz

Ing. Alena Malíková,
zemědělský poradce,
alena.malikova@bioinstitut.cz

Plánovací setkání v kopřivnické čajovně Mandala.

Návštěva Ekofarmy Buková v Loučkách u Oder.

Vystoupení Mgr. Stanislava Mudry na semináři k agroenvi v Hynčicích.

Na návštěvě u Miloslava Chytila ze Spálova (vpravo) – nového člena Klubu Ekozemědělci přírodě.

Účastníci semináře „Agroekosystém – příležitost ke spolupráci ve prospěch člověka i přírody“.

Výsadba ovocné aleje na statku u Šelongů.

V Pustějově mají své ekologické hospodářství manželé Pavel a Gabriela Šelongovi. Věnují se pěstování tradičních polních plodin, brambor, zeleniny a chovu zvířat. Své produkty prodávají především formou bedniček stálým odběratelům. Jsou příkladem u nás prozatím ojediněle fungujícího modelu Komunitou podporovaného zemědělství. V západní Evropě tento vztah mezi sedlákem a spotřebitelem se již nějakou dobu uskutečňuje a doufáme, že se časem rozšíří i u nás. Následující rozhovor s G. Šelongovou budiž tedy i inspirací pro případně další zájemce.

Kdy u Vás nastal „bod zlomu“. Za jakých okolností a proč vlastně jste se rozhodli věnovat se ekologickému zemědělství?

Stáli jsme před rozhodnutím, zda pokračovat v hospodaření se střídáním pěstování obilovin, stejně tak jako rodiče, kteří na našich pozemcích hospodařili od počátku devadesátých let. Bylo nám jasné, že při naší výměře nás pouze pěstování obilí neuživí. Vždycky jsme zeleninu pěstovali jen pro vlastní potřebu, a to, že byla bez chemie, bylo pro nás samozřejmostí. Začali jsme tedy pěstovat zeleniny o trochu více a prodávat na farmářských trzích, na kterých jsme zjistili, že je o naši zeleninu bez chemie zájem. V témže roce jsme se v Ostravě zúčastnili semináře se zahraničními účastníky z Anglie a Německa, kteří hovořili o pro nás novém „komunitním zemědělství“. Ta myšlenka se nám zalíbila, a tak jsme to zkusili.

Na statku rozpráví Alena Malíková s Gabrielou Šelongovou (vpravo).

Bedýnkový prodej formou komunitou podporovaného zemědělství možná neznají všichni, můžete ho trochu přiblížit?

Bedýnkový systém neboli „bedýnky“ představují způsob prodeje zeleniny a dalších výpěstků farmáře přímo z pole předem dohodnutému okruhu lidí. Zaručuje jistotu odbytu po celou sezónu. Rodinám odebírajícím v dohodnutých intervalech bedýnky zase čerstvou kvalitní zeleninu, sklizenou ten den ráno přímo na poli. Obsah bedýnky je překvapení, sklízí se to, co právě na poli urostlo.

Jak jste se dostali k zákazníkům, jak si Vás našli?

První setkání se zájemci o pravidelné odběry, nám pomohla zorganizovat Alena Malíková z regionálního centra Moravská brána PRO-BIO Svazu ekologických zemědělců. K našemu překvapení se přihlásilo dost lidí i přes naše webové stránky. Po krátké době jsme museli zastavit příjem dalších odběratelů.

Setkáváte se svými bedýnkáři?

Ano, vždy na začátku sezóny se s nimi sejde-me na tzv. plánovacím setkání, kde si navzájem sdělíme svá přání a podněty, tak abychom našli společná řešení vyhovující oběma stranám. Pak

Zeleninová bedýnka.

také mimimálně jednou za rok pro ně připravujeme setkání u nás na statku, aby se podívali na místo, kde zeleninu pěstujeme.“

Platba probíhá předem, to je v dnešní době trochu nezvyklé, jaké máte zkušenosti s důvěrou zákazníků?

Když jsme se byli podívat na farmy v zahraničí, kde je tato forma úhrady běžná, také jsme si nemysleli, že by to takto mohlo fungovat i u nás. Byli jsme ale mile překvapeni, že k nám naši odběratelé důvěru mají a na tuto možnost přistoupili. Je to pro nás důležité znát je osobně ty, pro které zeleninu pěstujeme a také se snažit je v žádném případě nezklamat.

Co byste poradila zájemci o podobné hospodaření – bez čeho se neobejde, na co by se měl připravit, čeho se vyvarovat, kam se obrátit o radu...?

Především by každý, kdo by takto chtěl hospodařit, měl mít chuť a nebát se práce, samo nic nepříjde. Je zapotřebí respektovat přírodu, tak jak to jde, zbytečně se nerozčilovat, přírodě se poručit nedá. Také komunikativnost je velmi důležitá. Zjišťujeme také, že je důležité dodržovat stanovená pravidla, ne vždy je možné všem vyhovět. Pro radu je nejlepší se obrátit na Alenu Malíkovou, která i nám vždy poradila a vyšla vstříc. Také je důležité se setkat se zemědělci, kteří jsou ochotni podělit se o své zkušenosti.

Je možné Vás navštívit na kousek řeči? Kde zájemci najdou více informací o Vaší farmě?

Možné to je po telefonické domluvě. Když je sezóna v plném proudu, nemusíme mít vždy čas. A pak jsou zde naše webové stránky: <http://farma-selongovi.webnode.cz/>

Na závěr stručné shrnutí toho co je to Komunitou podporované zemědělství (KPZ)

Je to partnerství mezi drobným zemědělcem a skupinou zákazníků. Obě strany se dohodnou na spolupráci, protože ví, že drobné zemědělství je důležité pro venkov i krajinu a chtějí, aby se mu dařilo. Skupina zákazníků (třeba 30, ale i 300 rodin) si u zemědělce předplatí jeho produkty na celou sezónu a probere s ním, co a jak bude pěstovat a vyrábět – zeleninu, mléčné výrobky, maso. Zemědělec pak zákazníkům potraviny dodává pravidelně na určené místo.

Zákazník – co tím získám?

Budu mít přístup ke kvalitním sezónním potravinám přímo z farmy za dobrou cenu. Budu osobně znát zemědělce, který pro mě potraviny pěstuje. Dobře investuji svoje peníze do podpory drobného zemědělství šetrného k přírodě.

Zemědělec – co tím získám?

Budu prodávat potraviny přímo místním lidem. Budu mít stálý okruh zákazníků a předem zajištěný odbyt a příjem. Budu víc komunikovat s lidmi a znát jejich potřeby a názory.

Dvořisko 1960, pohled ze silnice od Dobešova (Archiv bratří Mateiciucových).

Návštěva posledních majitelů výletního hostince čp. 81. Zleva sedí: paní Promberger – tchyně Idy Scholz III, Rudolf Klösel a Ida Klösel, rozená Scholz / Ida Scholz II (Archiv rodiny Linartových).

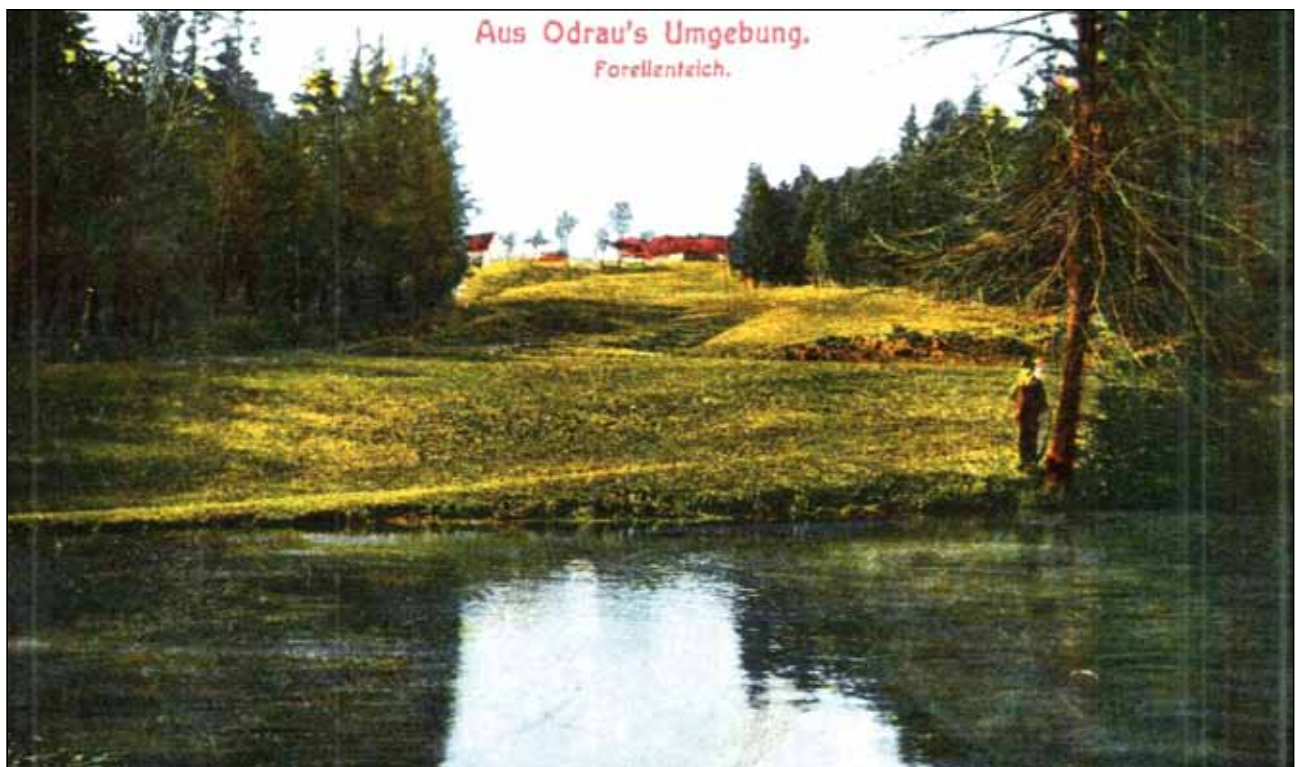

Pozdrav z Dvořiska, pohlednice z roku 1920. Nahoře výletní hostinec s verandou po adaptaci, dole pohled na Pstruží rybníček. Archiv bratří Mateiciucových.

Dvořisko z doby 1. republiky na obraze již zemřelého rodáka a malíře Otto Weinerja.

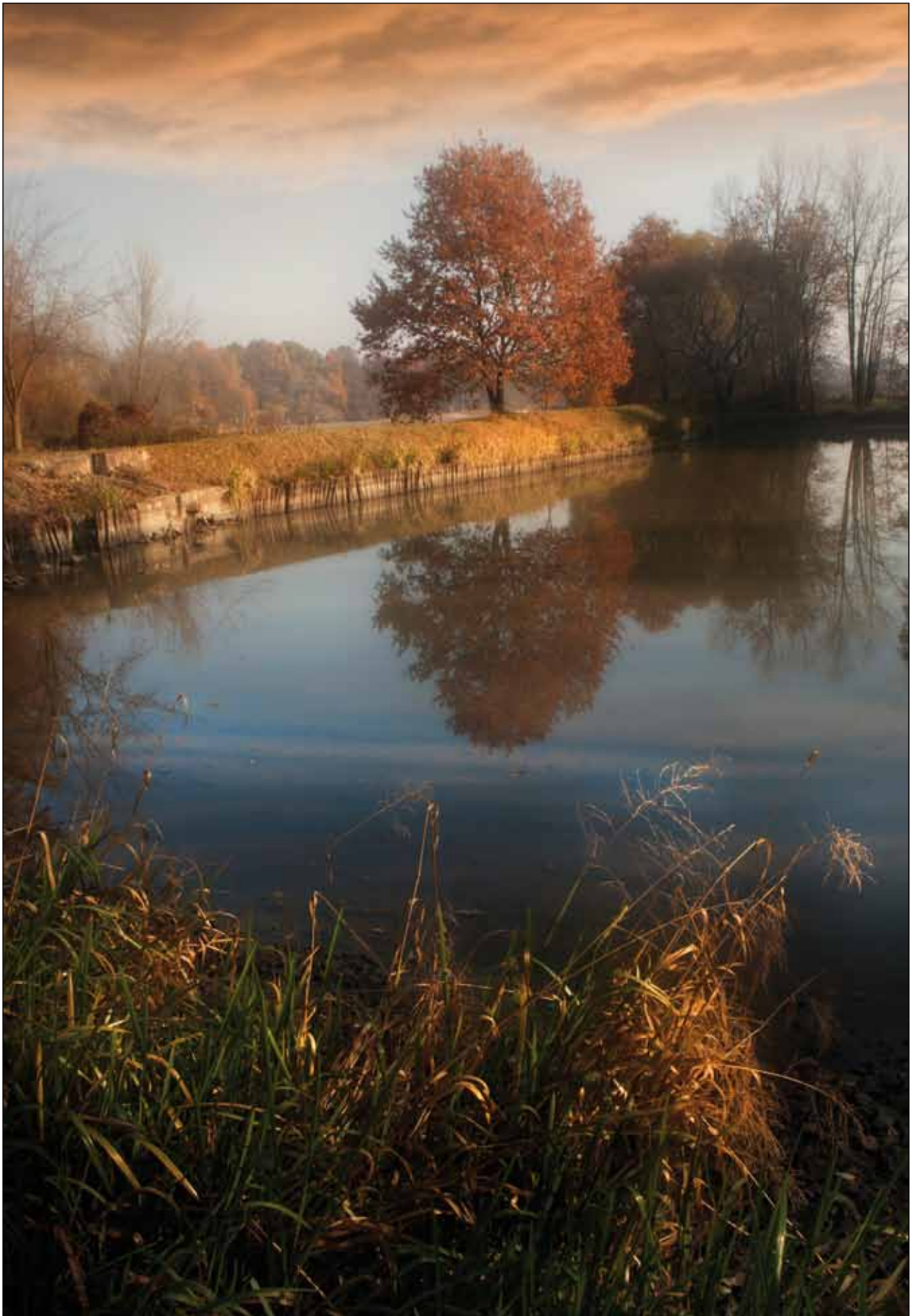

Pstruží rybníček u Dvořiska. Přes přilehlou louku byl v této době ještě výhled na budovy usedlostí. Dobová fotografie. Archiv bratrů Mateiciucových.

Fotografie z knihy Jana Lipiny „Jistebník – odhalená krása“

Podzim na Bezručí (Foto Jan Lipina).

*Jsmo největším firemním
dárcem v oblasti ochrany
přírody v České republice.*

Blíž přírodě

www.net4gas.cz

Pojďte s námi na výlet!

- Navštivte přírodně cenné lokality po celé České republice.
- Vydejte se s námi pěšky, na kole či s kočárky na naučné stezky.
- Sledujte rostliny a živočichy z vyhlídek a pozorovaten.
- Objevte s námi orchidejové louky, pralesy a památné stromy.
- Podívejte se do nitra obnovených rašelinišť a mokřadních luk.

Vyberte si výlet na www.blizprirode.cz
a vyrazte s NET4GAS a ČSOP do přírody!